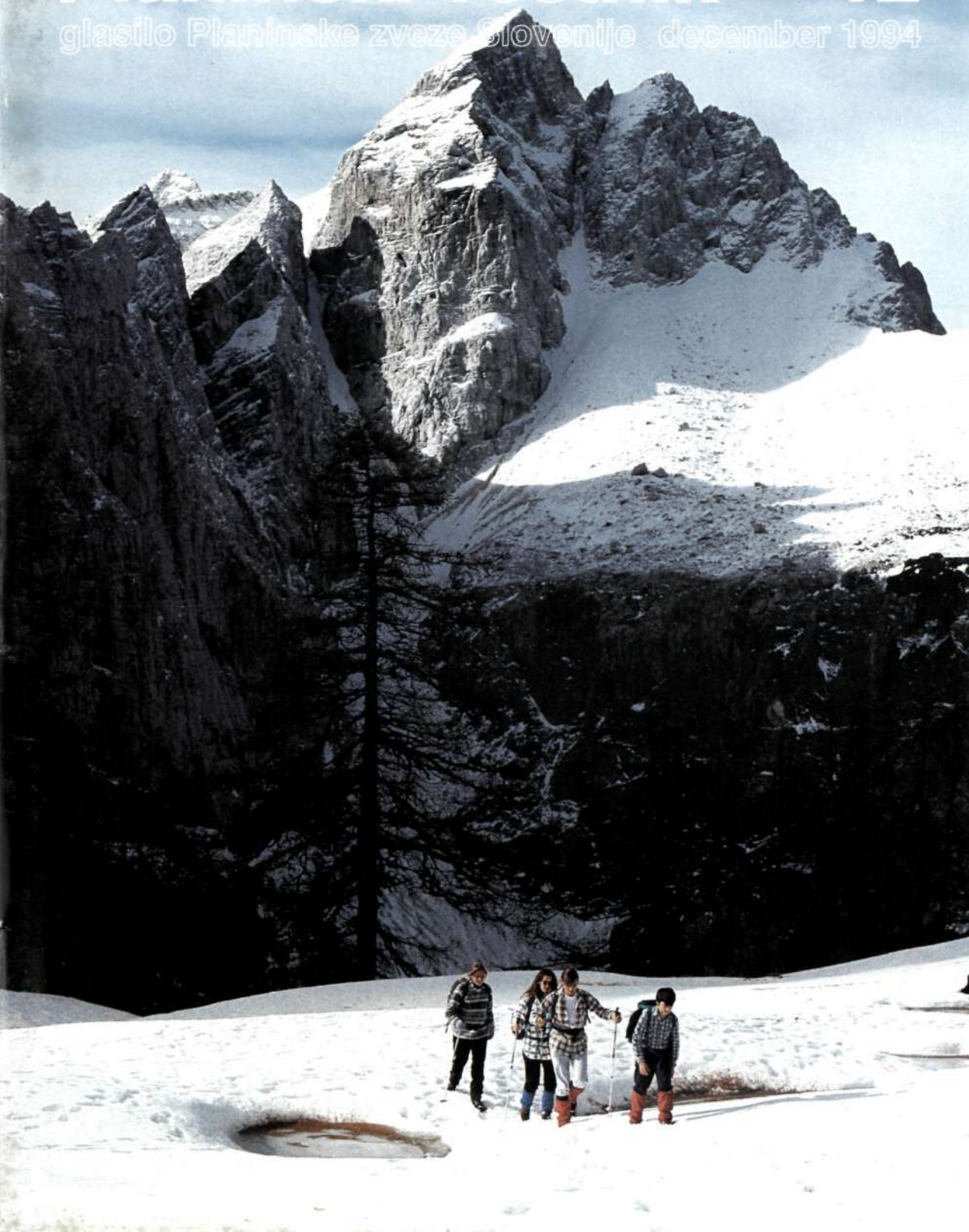

POŠTINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

Planinski vestnik 12

glasilo Planinske zveze Slovenije december 1994

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

december 1994

12

letnik XCIV

izhaja od leta 1895

vsebina

Tone Strojín	Pionir alpinizma	513
Damjan Slabe	Družina in gore	515
Iztok Tomazin	Zmrzline	516
Alenka Glazer	Anapuma	517
Boris Mlekuž	Ozadja statistike nesreč	520
Milan Podpečan	Molička peč je votla	521
Stanko Klinar	Storžek nad Jezerskim sedlom	524
Franci Ekar	PD Kranj na poti k stoletju	526
Jože Perše	Jubilejno slavje pri Gospodični	529
Marjan Munda	Ob spomeniku gorskemu vodniku	532
Igor Maher	Alpski lepotci	534
Iztok Tomazin	Pustolovščina v Tibetu	535
Ivč Kotnik	Dotik neba	538
Miro Štebe	Brez angela varuha ne bi šlo	540
Branko Vrhovec	Lica Kožljeka	546
Ivanka Korošec	Gore	546
Ciril Velkoverh	Prvo srečanje z Gregorjem	547
	Odmevi	547
	Iz planinske literature	549
	Društvene novice	554

Slika na naslovni strani: Jalovec s Slemena

Foto: Igor Modic

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvoržakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelnik, Predsednik založniško-izdajateljskega sveta dr. Milan Naprudnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620-sifra valute-3053/8. Naročnina za četrto trimesečje leta 1994 znaša 600 SIT, posamezna številka stane 200 SIT. Letna naročnina za tuji-no znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremem-bi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

MESTO VALENTINA STANIČA V ZGODOVINI SLOVENSKEGA GORNIŠTVA

PIONIR ALPINIZMA

TONE STROJIN

Slovenci smo številčno majhen narod, zato moramo toliko več dati na svoje velmože, če so nekaj pomenili v širšem prostoru in ob svojem času. Za določevanje zgodovine so zgodovinarji resda iskali in našli ničkoliko definicij, je pa znano, da brez velmož ni take zgodovine, na katero bi mogli biti ponosni.

Če opazujemo slovensko zgodovino, so bile prav osebnosti tiste, po katerih se je razpoznaval slovenski narod. Poenostavljeno bi lahko rekli, da so prav ti možje predstavljali narod, njegovo kulturo, znanost in še marsikaj, in če že ne takrat, so kasneje veljali za začetnike ali vsaj predstavnike katere od dejavnosti ali področja.

Mnoge stroke, dejavnosti ali področja se prav v začetku še niso prepoznale po pomenu, kot so ga dobile pozneje ali kot ga imajo danes, posebno če gre za nekoristne dejavnosti, recimo alpinizem in alpinistiko. To področje nas v tej razpravi zanima zaradi svojega prvega predstavnika med Slovenci, **Valentina Staniča** (1774— 1847), ki je deležen časti pionirja alpinizma tudi pri avstrijskih sosedih.

VSESTRANSKA OSEBNOST

Vsakemu začetniku nečesa gre slava, nadaljevalcem in ponavljalcem pa precej manj. To velja še danes in bo tako obveljalo. Izumitelj, prvi pristopnik ali vsaj pobudnik je vedno glorificiran.

Nekdo mora biti prvi. In Valentina Stanič je bil v nečem, čeprav se tega morda ni zavedal.

Sreča prvega v gorah je svoboda, to pa pomeni, da ni prejšnjega zgleada, ne tekmeča, ne zasledovalca. Lahko so samo kritiki. Stanič pa nemara še teh ni imel. Nihče ga ni v alpinističnem početju spodbujal, oviral in niti finančno podpiral.

Valentin Stanič

Sam je zapisal, da je plezal s slastjo. Ne vemo motiva, kaj ga je gnalo visoko gori nad gozdne meje, kjer ni imel kaj iskati nihče med lovci, pastirji, iskalci rude ali zeliščarji. Visoke gore so bile svet brez koristi, skoraj svet praznoverja. Na koncu koncev so v naših deželah v Staničevem času še pobirali desetino in opravljali tlako, v uradni miselnosti pa je bil ozek jožefinizem.

Za Valentina Staniča vemo, da je bil v mladosti šibkega zdravja, zato so ga bližnji vodili naokrog, da bi se okrepil. Stanič pa se je tako nalezel ljubezni do popotništva, ki mu je odpiralo vedno širši ozemeljski in miselni krog in ga naposled pripeljalo do hribolazenja. Ker je študiral teologijo, mu je pleza na vrhove pomenila simbolno pot v nadzemne višave, pot k Bogu, čeprav ja znal te nagibe povezati s čisto znanstvenimi in praktičnimi opravili, na primer merjenjem višin, temperature, zračnega tlaka itd. Valentina Stanič je bil kot osebnost nenavadno podjeten, širok in prav vsestransko usmerjen. Kako lahko Valentina Staniča obravnavamo v alpinističnem pogledu? Nekateri njegovi sodobniki (**Purtscheler** in drugi) so ga šteli za prvega

Lepe, duhovno bogate
in zadovoljne božične praznike
in srečno, zdravo in uspešno novo leto 1995
želita bralcem, sodelavcem
in drugim planinskim prijateljem
uredništvo in uprava Planinskega vestnika

alpinista v Vzhodnih Alpah. Nasledniki so ta laskavi naslov za njim šele dosti pozneje ponavljali. V resnici pa bi Valentinu Staniču bolj pristajal naziv pionir alpinizma ali še bolje predhodnik klasičnega obdobja alpinizma v Vzhodnih Alpah.

Zakaj?

EDEN OD PRVIH ALPINISTOV NA SVETU

Težko je namreč reči, kdaj in kje se je alpinizem kot pojav zgodovinsko začel in kdaj se je pričela alpinistika kot delovanje v Alpah.

Recimo, da je rojstna ura alpinizma odbila leta 1492, torej v letu, ko je **Krištof Kolumb** odkril Ameriko. Če lahko verjamemo viru, je namreč istega leta 1492 prvi registrirani vzpon opravil neki **Antoine de Ville** na Mont Inaccessible, poznejši Mont Aiguille (2097 m) vpricho ducata opazovalcev in dveh duhovnikov. Velikanski kamniti stolp leži 50 kilometrov južno od Grenoble in je obdan s 300-metrskimi stenami. Do prvega pristopa naj bi veljal za nezavzetno goro. V letih 1878 do 1880 je bil opremljen z žičnatimi vrvmi okrog 200 metrov zahodno od smeri prvega vzpona.

Potem je moralo preteči 300 let, da se je leta 1760 z Mont Blancom poskusil Monsieur **Horace Benedict de Saussure**.

Mont Aiguille in Mont Blanc sta dva različna svetova, dve v vsem različni gori, neprimerljivi med seboj.

Če k omenjenima vrhovoma pritaknemo še podobo Velikega Kleka (3798 m) z njegovimi prepadnimi vesinami in skoraj štiritisočmetersko višino, potem gre Velikemu Kleku in prvim zavojevalcem, med katerimi ima Valentin Stanič zaradi samostojnosti svojega vzpona častno mesto, vsekakor prednost, primerjave glede težavnosti in izpostavljenosti pa so dovolj zgovorno v Staničevo korist.

Če poudarimo samostojnost vzpona, imamo v mislih Staničev motiv priti na vrh, čeprav mu gospoda v dolini tega ni ukazala, pričakovala ali ga k temu nagovarjala. Imel je naloge pomočnika pri znanstvenih merjenjih in te je opravil več kot zanesljivo v dolini in na samem vrhu Velikega Kleka (Grossglocknerja).

Da je bil Valentin Stanič tehnično samostojen pri vzponu na vrh, priča dejstvo, da ni dovolil, da bi mu domačini pomagali in ga vlekli po strmini. Željo po višavi je izrazil tudi tako, da je sam splezal na lestev (komarčo), ko je hotel biti višje od ostalih. Tudi to nekaj pove.

Valentin Stanič je bil nadalje edini izmed izobražencev, ki je priplezal na vrh gore, kajti vsi drugi so ostali spodaj ali jim je kvečjemu uspelo priti na Mali Klek, čeprav je šlo za zelo znana imena iz znanosti in cerkvene hierarhije, ki so bili priča Staničevemu uspehu.

Pomemben je tudi sloves gore, saj je bil Veliki Klek ena od najbolj znanih gora v Vzhodnih Alpah. Zato ima prvi vzpon na tako goro poseben zven in pomen za zgodovino alpinizma.

VZPON NA VELIKI KLEK

Valentin Stanič je svoje alpinistično delovanje začel na Salzburškem v času svojih gimnazijskih in teoloških študij (1792—1802). Veliki Klek ni bil Staničeva prva tura, je pa bila najvišja. Čeprav niso znani točni dnevi in drugi podatki o Staničevih turah po Salzburških gorah, daje misliti, da je najtežje ture opravil po uspešni prvi turi na Veliki Klek leta 1800. Po tem je kot prvi splezal na Visoki Goli (2518 m) leta 1801 ali 1802. Istega leta naj bi bil na Watzmannu (2714 m). Na prvem vrhu, na Hochecku, pa naj bi bil že leta 1799. Leta 1801 naj bi bil Stanič na Schafbergu (1780 m).

Po vrnitvi domov se je povzpел na Clapsavan v Karniji med Tolmezzom in Piavo, na Prestreljenik, Mangart, Krn, Kuk, Jalovnik in Hladnik. Neznani mu niso ostali Ravelnik, Javorček, Matajur, Kanin, Svinjak, Monte Cavallo, Premaggiore in bližnji goriški hribovi, kot so Sv. gora, Sv. Valentin in drugi. Bil je med prvimi, ki so prišli na Triglav, in sicer 21. septembra 1808.

Ali pa je Valentin Stanič za seboj pustil kakšna pričevanja?

Za slavo ni posebej maral, čeprav se je oglašal s svojimi prispevki v kratkarnem časopisju. Žal za časa življenja ni dočakal, da bi **Vierthaler**, ki je bil urednik osrednjega Salzburškega časopisa Intelligenzblatt, objavil poročilo o prvenstvenem vzponu na Veliki Klek in da bi bilo isto objavljeno tudi v časopisju doma na Kranjskem in Goriškem.

Za prvega alpinista pa Valentina Staniča ne štejemo samo zaradi vzpona na Veliki Klek, temveč obravnavamo pri tem Staničevo celovito alpinistično osebnost. Če je plezal na Veliki Klek na očeh, pa je na druge Salzburške vršace plezal sam, celo ponoči in v zimskem času, da o kaki posebni opremini in tehniki niti ne govorimo.

Lahko rečemo, da je Valentin Stanič dobesedno plezal iz sebe, iz strasti po tveganju. To ni bilo lahkomišelnostno izzivanje, poziv na tekmo, kdo bo boljši. To je bilo plezanje iz čistega veselja, ne za fantovsko korajžo.

Alpinistično je obvladal I. in II. težavnostno stopnjo po današnji klasifikaciji, deloma morda tudi III. stopnjo, da mu ne bi naredili krivice na najtežjih odstavkih. Z gotovostjo pa je to po 200 letih, ki so potekala od časov njegovih vzponov, težko dokazati. Sicer pa danes Staničevih podvigov zaradi neprimerljivosti časov in tehnike plezanja ne moremo ocenjevati fizično, ne tehnično, pač pa vrednostno. Plezal ni za stavo, ne za prestiž, ne za sloves.

Zlasti mu lahko štejemo v prid to, da je vsak prvenstveni pristop na vrh izkoristil za znanstveno laiška merjenja. Čeprav se je šolal za drugačne, duhovne vrednote, je pokazal zanimanje za čisto praktične stvari. Znal je združiti prijetno s koristnim, uživanje v plezi s praktičnim.

Zanimanje za Valentina Staniča se je pri nas na Slovenskem pričelo skoraj sto let pozneje, kot se je začel okrog leta 1795 ukvarjati s pristopi na vrhove. Avstrijci so Stanigga razumljivo šteli za svojega, ponekod pa ga še danes citirajo za Avstrijca, saj je tak državljan res bil. Morda je to bilo Staniču nekaj samo v prid, saj kot pripadnik majhnega slovensko govorečega naroda v takratni srednji Evropi ni imel kaj iskati.

Pri Slovencih je prvi v pravem pomenu Valentina Staniča dvignil na površje pravzaprav sam načelnik SPD **prof. Fran Orožen** v razpravi »Prvi hribolazci na Triglavu od leta 1778 do 1837« v poročilu SPD za leto 1894. Res je, da je o Staniču najprej v Drobtnicah iz leta 1848 pisal že **Anton Martin Slomšek**, pa tudi Bleiweis je z zamudo pisal o njem oziroma je v Novicah leta 1856 objavil Staničev življenjepis.

Pomembno je, da Valentina Staniča danes obravnavamo kot celovito osebnost. Morda je na prvem mestu njegova vloga prosvetitelja na Goriškem, kanonika v Gorici, vzgojitelja mladine, začetnika in pospeševalca številnih gospodarsko kmetijskih dejavnosti, tiskarja in knjigarja takratne slovenske literature, pisca nabožnih in posvetnih pesmi, oglaševalca po-

ročil in še marsikaj. Iz zgodovinske daljave pa se v svetli luči razodeva njegova dobrotljiva naklonjenost gluhonemim in vsem mladim, bil pa je tudi zaveznik mučenih živali.

Valentin Stanič danes predstavlja moža in osebnost še izpred časov naše goriške klasike, kar povečuje žlahtnost njegove zgodovinske vloge v gorništvu in sicer. Ne moremo mu pritikati staromodnosti. Gore ni jemal na silo, na metre in vatile, da bi kaj prinesel ali kaj imel od njih. Sloves prvega v gorah je prišel šele za njim. Bolj ko se čas odmika od Staničevih prvih vzponov, bolj žlahtna postaja Staničeva vloga v zgodovini slovenskega in svetovnega alpinizma.

Prav je ugotovil že **Evgen Lovšin**: če Staničovo delovanje v slovenskem gorništvu ni rodilo neposrednih sadov, ni kriv on in zato niso njegove zasluge nič manjše, kakor ugotavlja tudi **Mirko Kajzelj** v Našem alpinizmu. Kriva je tista doba, ki ni razumela niti **Franceta Prešerna**, kriv je Bleiweis, ki ni imel odnosa za gorsko prirodo in je pustil Staničev življenjepis v predalu do leta 1847, da so Staniča pred nami pravilno ovrednotili Nemci.

Ali nismo Slovenci nesrečni zamudniki pred lastno zgodovino?

DRUŽINA IN GORE

Generalna skupščina Združenih narodov je že decembra 1989 razglasila leto 1994 za Mednarodno leto družine. Cilj te odločitve je v tem, da bi se v vseh državah okrepila zavest o pomenu družine in izboljšalo vrednotenje njenega dela, ki ga opravlja za celotno družbo. Leto se izteka. Veliko je bilo projektov, akcij, posvetov, manifestacij, veliko izrečenih besed, lepih misli. O družini seveda. Toda čas je, da zanjo tudi kaj naredimo.

Ne sprašujem se, kakšna je lahko vloga planinske organizacije v skrbi za družino kot osnovno celico družbe. Vloga prav gotovo ni nepomembna, toda za ovrednotenje le-te se ne čutim pristojnega. Razmišljam bolj v smeri zahvale goram v imenu svoje družine in verjamem, da tudi v imenu še marsikatero.

Prav gotovo slovenski narod ne bi bil, kar je, če ne bi imel svojih senožeti, gričev, grap, sten, če ne bi imel svojih gora. Če ne bi imel Jalovca in Triglava. Vršaca, Nanosa, Lubnika, Kuma in Lisce. Notranjskega Snežnika. Tudi tu se je kalila slovenska družina. Morda sta se mlada dva prav tu našla, se zblížala.

Živimo v času poplave materialnih dobrin, ko je večina ljudi zafrustriranih zaradi tega,

ker imajo preveč in ne, ker nimajo, a ostajajo prazni. Brez smisla. Živimo v času, ko gre oče (glava družine) trikrat na teden na tenis, na nogometno tekmo, v savno. Sam. Ko gre mama (srce družine) na aerobiko, na jogging, v bazen. Sama. Ko hodi eden od otrok na trening rokometu, drugi na ples. Vsak zase.

Je to še družina? Je oče res glava in mati res še srce?

Na srečo pa ni malo družin, ki so odkrile gore. V zadnjih letih, ko tudi morje ni več tisto, kar je bilo, še katera več. Z veseljem brem o tem. Že med tednom, običajno v četrtek »po TV vremenu«, delajo načrt, kam bodo šli konec tedna. Tudi če vreme ne bo držalo, imajo rezervni načrt. Šli bodo, in to vsi skupaj. Poslušali bodo ptice, pili iz potoka, šteli cerkvice po vrhah na obzorju, prepoznavali vrhove naokoli. Skupaj bodo sedli na klop pred kočico in obdovali. Enolončnico ali pa sendvič iz nahrbtnika. Saj je vseeno. Veliko lepega so in bodo doživeli. To jih zblížuje, jim vliva polet za preprosti vsakdan. Tudi to hrani njihovo ljubezen. Tako se vzgajajo. Vsi.

Ko odhajajo v dolino, ostane za njimi le še gaz, prevrnjen kamen na poti, sled v jesenskem listju. Nobenih smeti, niti grdih besed.

In že delajo nov načrt za novo turo. Ker so družina!

Damjan Slabe

VEČINO POŠKODB ZARADI MRAZA JE MOGOČE PREPREČITI**ZMRZLINE*****IZTOK TOMAZIN**

Zmrzline so lokalizirane poškodbe tkiv, ki nastanejo zaradi neposrednih in posrednih učinkov mraza na celice, vendar le pri temperaturah ledišča ali pod njim. Ločiti jih moramo od drugih lokaliziranih poškodb zaradi mraza, predvsem od ozeblin, ki nastanejo zaradi ponavljajočega se izpostavljanja delov telesa nizkim temperaturam, ki pa so višje od ledišča, in od rovovskega stopala, ki nastane v zelo vlažnem okolju pri temperaturah nad lediščem.

DEJAVNIKI TVEGANJA ZA NASTANEK ZMRZLIN

Stopnja in obseg zmrzlin sta odvisna od zunanjih in notranjih dejavnikov. Med zunanjimi so najpomembnejši temperatura in vlažnost okolja, hitrost vetra in trajanje izpostavljenosti mrazu ter pravočasnost in ustreznost medicinske oskrbe. Med dejavniki na strani poškodovanca pa so pomembni kvaliteta in primernost zaščitnih oblačil, vlažnost telesnih površin, stanje prekrvavljenosti ogroženih tkiv, prisotnost bolezni, predvsem sistemskih (revmatična obolenja, bolezn srca in ožilja ipd.), prejšnje poškodbe zaradi mraza, utrujenost ali izčrpanost, lakota in izsušenost.

Za škodljive učinke mraza so najbolj dovzetni dojenčki in starci, bolniki z motnjami periferne arterijske krvnega obtoka, kadilci, alkoholiiki, ljudje, ki so že utrpeli zmrzline, črnici in ljudje s krvno skupino 0.

Zdravniki se z zmrzlinami najpogosteje srečujemo pri alkoholikli zaradi njihove splošne zanemarjenosti in nekritičnega izpostavljanja mrazu; pri športnikih in rekreativcih, ki se udeležujejo v mrzlem okolju (smučarji, planinci, alpinisti itd.); pri duševnih bolnikih, pri starejših zapuščenih in slabo prehranjenih ljudeh ter pri delavcih in vojaki med terenskim delom v mrzlem okolju, predvsem pozimi. V gorah do zmrzlin najpogosteje prihaja med alpinisti ob dolgotrajnem plezanju in (ali) bivakiranju ter med neprimerno obutimi planinci.

MEHANIZEM NASTANKA ZMRZLIN

V mrzlem okolju telo ohranja toploto jedra, prekrvlnjenost periferije pa se zmanjša. Zmrzline zato prizadenejo predvsem dele okončin, ki so najbolj oddaljeni od telesa jedra in hkrati nimajo večjih mišic, ki bi proizvajale toploto. K

nastanku zmrzlin lahko pomembno vplivata tudi splošna podhladitev telesa in mehanske ovire krvnega obtoka do periferije, na primer s pretesnimi oblačili, obutvijo, rokavicami, jermeni derez itd. Do okvare tkiv privedeta dva mehanizma:

1. Zmrznjenje tkiva. Znotrajcelični kristalčki ledu, ki mehansko uničijo celico, nastanejo le ob zelo hitrem zmrznjenju, kar pa je v praksi redko. Kristalčki nastajajo predvsem v medceličnih prostorih, kjer zaradi tega narašča osmotski pritisk. To vodi do znotrajcelične dehidracije, ki prizadene celice bolj kot jih sam mehanski vpliv tvorbe kristalčkov.

2. Pomembnejši mehanizem je motnja v preskrbi tkiv s krvjo, ki nastopi zaradi naslednjih vplivov mraza na žile:

— začetni odgovor tkiva na ohlajanje je zožanje žil,

— ob hkratnem ohlajanju celega telesa pride do splošnega oženja žil na periferiji, ki je namenjeno predvsem ohranjanju temperature telesnega jedra,

— temeljno bolezensko dogajanje pri poškodbi tkiva zaradi mraza pa je napredujoča žilna tromboza, ki je še bolj kot med zmrzovanjem izražena med ogrevanjem zmrzlin. Znano je, da okvara žilnega endotela (notranja stena žile) ne glede na vzrok povzroči aktivacijo hemostaze (mehanizmi strjevanja krvi). Ob zmrznjenju tkiva se najprej okvarijo endotelne celice malih žil — arteriol, kasneje pa še kapilar in venul. Med ogrevanjem zaradi tega pride do zvečane prepustnosti žilnih sten, poveča se viskoznost, zmanjša se volumen in upočasnijo pretok krvi. Rdeča krvna telesa in krvne ploščice se zlepljajo, posledična tromboza pa še dodatno ovira dotok krvi v prizadeta tkiva. Opisano dogajanje privede do delnega in kasneje popolnega pomanjkanja kisika, zaradi česar pospešeno nastajajo in se kopičijo škodljivi produkti presnove ter se povečuje kislost, kar še bolj okvarja stene malega žilja. Začarani krog se s tem ohranja in pogloblja, kar lahko privede do popolnega zastoja krvnega pretoka v prizadetem tkivu in do posledičnega odmrtnja.

Edini ugodni učinek mraza na tkiva je upočasnjena lokalna presnova, kar zmanjša občutljivost za pomanjkanje kisika in za druge posledice oviranega dotoka krvi.

ZNAČILNOSTI ZMRZLIN

Najpogosteje so prizadeti prsti na nogah, ker so v stiku z mrzlo površino (sneg, led, zmrznjena tla ipd.) preko običajno premočene in (ali)

* Pričujoči tekst je skrajšana in za laično javnost prirejena verzija članka dr. Iztoke Tomazina, ki je izšel v strokovni reviji Slovenskega zdravniškega društva »Zdravniški vestnik« v septembru 1994.

nezadostne ter pretesne obutve. Na ta način se največ toplote izgublja s kondukcijo, v manjši meri pa tudi z radiacijo, konvekcijo in evaporacijo. Zelo pogosto so prizadeti tudi prsti rok, redkeje pa nos, ušesa in drugi izpostavljeni deli telesa.

Simptomi ob nastajanju zmrzlin so lahko zelo različni. Navadno so prisotni spremenjena občutljivost kože, zbadanje, mravljinčenje in otrplost. Na začetku je pogosto prisotna bolečina, kasneje pa dostikrat izgine. Lahko pride do zmanjšane občutljivosti ali celo do popolne neobčutljivosti zmrznjenega dela telesa, kar ima lahko usodne posledice zaradi prepoznega ukrepanja, še posebej, če poškodovanec zaradi okoliščin, na primer alkoholiziranosti, ali zaposlenosti s kako aktivnostjo, na primer s hojo ali plezanjem, na te spremembe ni pozoren.

Na začetku težko sklepamo o stopnji okvare tkiva. Tudi pri posamezni zmrzlini je tkivo na različnih območjih različno okvarjeno. Strokovna ocena prizadetosti tkiva je v večini primerov možna od 7 do 14 dni po zmrznjenju.

Ločimo povrhnje in globoke zmrzline, podrobneje pa jih delimo v štiri stopnje:

POVRHNJE ZMRZLINE

I. stopnja: delno zmrznjenje kože.

Znaki: rdečina, otekanje, povečan pretok krvi, ni mehurjev ali odmrta tkiva, možno je luščenje kože (5 do 10 dni po zmrznitvi).

Simptomi: prehodno zbadanje in pečenje, možno je mravljinčenje, bolečnost, povečano znojenje. Občutljivost je ohranjena.

II. stopnja: zmrznjenje vseh slojev kože.

Znaki: rdečina, izrazito otekanje, mehurji, ki so napolnjeni z bistro tekočino.

Simptomi: otrplost, bolečine, motnje zaradi širjenja ali oženja žil.

GLOBOKE ZMRZLINE

III. stopnja: zmrznjenje vseh slojev kože in podkožja.

Znaki: mehurji, ki so napolnjeni s krvavkasto vsebino, odmrte kože, modro sivo obarvanje kože.

Simptomi: sprva neobčutljivost, olesenelost, kasneje trgajoče bolečine, pečenje, zbadanje, mravljinčenje.

IV. stopnja: zmrznjenje vseh slojev kože, podkožja in globokih struktur (mišic, kit, kosti).

Znaki: zmerno otekanje. Koža je lisasta, temno rdeča ali modrikasta, lahko pa tudi suha, počrnela, mumificirana. Pulzi na perifernih žilah so odsotni.

Simptomi: neobčutljivost, togost.

PROGNOZA

Ovisna je od narave in obsega zmrzline, od pridruženih drugih bolezenskih stanj ali poškodb (podhladitev, zlomi, kronične bolezni

ipd.) in od začetne oskrbe, predvsem od načina ogrevanja zmrzlega tkiva. Slab prognostičen znak so mehurji, napolnjeni s krvavo vsebino. Sivkasta, modrikasta ali črna barva v obdobju po ogrevanju kažejo na hujšo okvaro, ne pomenijo pa nujno izgube prizadetih tkiv. Dokončna ocena vitalnosti vseh prizadetih tkiv je običajno možna od enega do treh mesecev po zmrznjenju, včasih pa je na jasno ločitev odmrlega od preživelega tkiva potrebno čakati tudi dlje, kar potrjuje star kirurški rek: »Zmrznjenje januarja, amputacija julija.«

Pozitivni prognostični dejavniki: odsotnost splošne podhladitve, hitro ogrevanje zmrzline, kot je opisano pri zdravljenju, zaščita prizadete ga predela pred ponovno zmrznitvijo in okužbo.

Negativni prognostični dejavniki: prisotnost splošne podhladitve, počasno ogrevanje zmrzline (na primer počasno, spontano ogretje v toplejšem okolju), pretirano ogrevanje, ponovno ohlajanje ali celo zmrznjenje po ogrevanju zmrzline. Končni izhod zmrzline je v marsičem odvisen tudi od dokončne oskrbe v bolnišnicah, kjer uporabljajo različne metode (kirurški posegi, zdravlila, hiperbarična oksigenacija itd.).

Če je poškodovanec tudi podhlajen, najprej rešujemo podhladitev, saj je to stanje, ki lahko neposredno ogroža življenje. Šele ko podhlajenca ogrejemo in zaščitimo pred nadaljnjo izgubo toplote, se lahko lotimo oskrbe zmrzlin.

Začetna pozornost velja predvsem zaščiti zmrznjenega dela telesa pred mehanskimi poškodbami in pred nadaljnjimi učinki mraza,

Anapurna, oktobra 1994

ALENKA GLAZER

Spominu Bena Dolinska

Obstal si.

Med nebom

in goro.

Z divjo besedo
sta spregovorila.

Ti molčiš
in čakaš.

Zdivjana razsrjenost
te zagrinja
v viharen mir.

Čakaš.

Molčiš.

V molku čakajo
stisnjena srca.

Se vračaš, daljni,
iz svoje samote?

Stisnjena srca
čakajo v črnem molku.

pa tudi pred prezgodnjim začasnim ogrevanjem, če obstaja možnost, da bo prizadeto tkivo spet izpostavljeno ohlajanju pred dokončnim ogretjem. Obseg in stopnja okvare tkiv sta po ogretju in ponovnem zmrznjenju bistveno večja, kot bi bila, če bi tkivo ostalo ohlajeno do dokončnega ogretja. To je razumljivo, če upoštevamo, da do največje okvare tkiva pride med odmrznjenjem in ogrevanjem zmrzline.

1. Ogrevanje

Je osnovni ukrep pri zdravljenju zmrzlin. Povsod po svetu se je uveljavilo hitro ogrevanje, saj je s številnimi poskusi in kliničnimi opažanji dokazano, da je učinkovitejše od počasnega. Hitro ogrevanje skrajša čas izpostavitve tkiva škodljivim učinkom mraza, pospeši razširitev kožnih žil in omogoči hitrejšo ponovno vzpostavitev krvnega obtoka v prizadetih tkivih. Počasno ogrevanje danes velja za nelogično in škodljivo.

V angleško govorečih deželah je doktrina hitrega ogrevanja zmrzlin v veljavi že skoraj pet desetletij, v alpskih, predvsem nemško govorečih deželah pa se je dokončno uveljavila šele v zadnjih letih. Zdravniška podkomisija Gorske reševalne službe Slovenije je v svojo doktrino ukrepanja in izobraževanja gorskih reševalcev metodo hitrega ogrevanja zmrzlin sprejela že pred leti, v zadnjem času pa se je ta ukrep koočno uveljavil tudi v doktrini prve pomoči in nujne medicinske pomoči v širšem slovenskem prostoru.

V naših razmerah zmrzline ogrevamo na terenu le redko: če poškodovanca ne moremo v kratkem času prepeljati v bolnišnico ali zdravstveni dom in če lahko preprečimo ponovno zmrznjenje prizadetega dela telesa. Na terenu tudi ne ogrevamo stopal ali prstov na nogah, če bo moral poškodovani nato sam hoditi, saj po ogretju zmrzlin tega ne bo več sposoben.

Pred ogrevanjem moramo odstraniti vse, kar lahko ovira krvni obtok — tesna oblačila, zaplestnice, prstane, ure...

Ogrevamo v vodi s temperaturo 40-42 stopinj, ki jo ohranjamo z dolivanjem tople vode, nikakor pa ne z direktnim ogrevanjem posode ali kadi, v kateri namakamo zmrznjeni del telesa. Alternativna metoda, ki jo uporabljajo predvsem ponekod v ZDA, je začetek ogrevanja v vodi s temperaturo 32 stopinj, ki jo postopno segrevajo do 41 stopinj. Vodi lahko dodamo blag antiseptik. Ne pozabimo, da zmrznjeni del telesa po potopitvi v vodo le-to precej ohladi. Pri dolžini ogrevanja se ravnamo predvsem po spremembi barve prizadetega dela telesa. Dober znak je zmehčanje tkiva in pojav rožnate ali rdečkaste barve kože. Običajno traja ogrevanje

od 20 do 40 minut. Nikoli ne ogrevamo s suho toploto, ker je težko nadzirati temperaturo in obstaja večja možnost opeklin.

2. Zdravila

Aktivno, pogosto pa tudi pasivno ogrevanje običajno spremljajo hude bolečine, zato je priporočljiva hkratna uporaba analgetikov. Tu so možnosti laikov omejene. Acetil salicilna kislina v različnih oblikah (aspirin, andol, fortalgin itd.) je še vedno med najpriporočljivejšimi za laično uporabo primernimi zdravili v tabletah. Upoštevati moramo, da je nekateri ljudje, na primer astmatiki ali bolniki z rano na želodcu ali dvanajsterniku, ne smejo uživati. Deluje protibolečinsko, zaradi vplivov na lastnosti krvi pa tudi izboljšuje krvni obtok. Podobno in z enakimi omejitvami pri uporabi delujejo tudi antirevmatiki (ketonal, naklofen, brufen itd.).

Za zdravljenje zmrzlin prihajajo v poštev še številna druga zdravila, o katerih uporabi pa odloča zdravnik po skrbni strokovni presoji stanja poškodovanca. Uporabljamo močne analgetike, sredstva proti strjevanju krvi, antibiotike, sredstva za širjenje žil itd. v obliki tablet, injekcij in infuzij. Umestno je cepljenje proti tetanusu, če bolnik ni že bil cepljen. Alkohola ne priporočamo, čeprav nekoliko razširja žile. Na terenu lahko njegova uporaba pomembno vpliva na podhladitev, potencialno ogrožujoči pa so tudi drugi njegovi vplivi, predvsem duševni.

Sanjski cilj srebrne poroke

V štirijezičnem mesečniku švicarske planinske organizacije SAC »Die Alpen« opisuje **Elisabeth Wullschleger** svojo nenavadno življenjsko dogodivščino. Takole piše:

»Skoraj vsak športnik bi rad v svojem športnem življenju dosegel svoj sanjski cilj. Pri planincih je to — pač glede na njihovo osebno gorniško usmeritev — kakšna težavna pot ali smer, kakšen vzpon v Alpah ali pa kateri od privlačnih vrhov v daljnem svetu. Preštevilnim se te njihove sanje nikoli ne uresničijo, tisti z močnejšo voljo pa vendarle poskusijo doseči svoj sanjski cilj. To nekaterim uspe, medtem ko drugi sčasoma spoznajo, da jim je to nemogoče doseči.

Ko sem pri dvajsetih pomladih spoznala svojega moža, sem ga morala najprej pregovoriti, da se je začel ukvarjati z gorništvom, kajti njegove dotedanje prostočasovne dejavnosti so bile predvsem telovadba in hokej na ledu. S turami v nekatere naše gore sva potem oba prišla na okus. Medtem sva oba skupaj obiskovala plezalne tečaje, ledni tečaj in reševalni

3. Oskrba zmrzline

Z zmrzino ravnamo kot z odprto rano. Sterilno jo obvezujemo z dobro vpojnim materialom tako, da ta čim manj pritiska na tkivo. Poškodovani predel dodatno obložimo in zaščitimo z mehkim materialom, na primer vato, ud pa imobiliziramo in dvignemo.

4. Dodatno zdravljenje

Na terenu ga izvajamo le, če ni možna skorajšnja oskrba poškodovanca v bolnišnici, na primer na alpinističnih odpravah ali v našem gorskem okolju v okoliščinah, ki ne dopuščajo hitrega transporta v bolnišnico.

- Prizadevamo si predvsem za zaščito poškodovanca pred ohlajanjem, še posebej seveda zaščitimo zmrznjeni predel. Posebna pozornost velja zaščititi pred okužbo. Mehurjev ne prediramo ali odstranjujemo, ker s tem zvečamo možnost okužbe.
- Prepovemo kajenje zaradi škodljivih vplivov nikotina na žile.
- Zelo koristno je čimprejšnje aktivno razgibanje zmrznjenih udov — v okviru možnosti, brez manipulacije. Priporočljive so kopeli v blagem antiseptiku, na primer povidon jodidu, segretim na temperaturo 38 stopinj dvakrat dnevno.
- Na večjih nadmorskih višinah, predvsem nad 4000 metri, je eno od najpomembnejših zdravil kisik, ker zmanjša s pomanjkanjem kisika povzročeno periferno zoženje žil.
- Pomembno je takojšnje nadomeščanje tekočine s toplimi napitki, še bolje z infuzijami.

tečaj. Moj Peter je leta 1964 postal član SAC — ženske takrat še niso smele postati članice. Naša sekcija pa je bila vedno pripravljena vzeti s seboj na ture tudi ženske in tako sem bila lahko s svojim možem na vseh klubskih turah. Najinemu skupnemu življenju v vlogah partnerjev na isti plezalni vrvi torej ni bilo nič napoti in tako sva do leta 1985 prišla na vse štiritisočake v Švici in poleg tega še na številne gorske vrhove po svetu. Najvišje doživetje vrha sva do takrat imela na višini 7495 metrov. Počasi je v nama rasla želja, da bi poskusila na osemtisočaku.

Spomladi leta 1985 sva se odločila sodelovati na odpravi pod vodstvom **Fredvja Grafa** na Hidden Peak (8068 m) v Karakorumu. Žal ni nobenemu od 19 udeležencev uspelo priti na vrh, kajti zaradi visokega novega snega smo morali odpravo na nadmorski višini 7500 metrov končati. Potrebovala sva nekaj časa, da sva natančno analizirala in obdelala ta nespeh, vendar sva bila kljub temu telesno in zdravstveno najbolje pripravljena. Številna enkratna doživetja in vtisi med potjo in z dostop-

Izkušen zdravnik v ambulanti splošne medicine lahko dokončno oskrbi oziroma zdravi zmrzline I. in II. stopnje. Ker pa je stopnjo okvare tkiva v prvih dneh po zmrzlitvi dostikrat težko oceniti, so poškodovanci s težko opredeljivimi zmrzlinami večinoma napoteni v ustrezno bolnišnico.

NAJPOGOSTEJŠE NAPAKE PRI OSKRBI ZMRZLIN NA TERENU

1. Prezgodnje ogrevanje: zmrznjeni del telesa je po ogretju spet izpostavljen nizkim temperaturam, zaradi česar so posledice hujše.
2. Masiranje, drgnjenje prizadetega predela: na ta način še dodatno poškodujemo zaradi mraza že prizadeta in zelo ranljiva tkiva.
3. Nesterilna oskrba in pomanjkljiva zaščita zmrzline pred mehanskimi vplivi, na primer pritiskom obutve, oblačil ipd.
4. Ogrevanje zmrzlin s suho toploto: nemogoče je vzdrževati optimalno temperaturo, pogosto pride do opeklin.

Možne posledice zmrzlin so zvečana občutljivost za mrz, napadi skrčenja žil, pretirano znojenje, zvečana občutljivost za bolečino, atrofija mišic, kronična bolečina, spremenjena barva kože, artritis, izguba tkiva, kožni rak (redko) in okvare ravnega hrustanca pri otrocih.

PREVENTIVA

Tudi najvišji vrhovi sveta, na katerih se srečujemo s skrajno nizkimi temperaturami, pomanjkanjem kisika, izsušitvijo in podhranjenostjo, so bili že preplezani brez zmrzlin ali

nega marša iz Ravalpindija do baznega tabora so vendarle nekoliko omilili razočaranje.

Potem ko nama je leta 1987 v lastni režiji uspel vzpon prav na vrh Mt. McKinleva in leta 1989 na vrh Mt. Cooka ter leta 1990 na Aconcagua, je v nama spet oživela želja, da bi vendarle vnovič poskusila priti na vrh osemtisočaka. Najina odločitev je bila to pot šesta najvišja gora na svetu, Čo Oju (8201 m). Odločilno za to je bilo potovanje skozi Tibet, kajti že dolgo časa sva imela namen obiskati to deželo.

Od 14. aprila do 25. maja 1991 sva bila udeleženca odprave na Čo Oju pod vodstvom **Petra Stadlerja**. To pot so nam bili bogovi naklonjeni in tako sva Peter in jaz 9. maja 1991 ob 13. 30 po nepalskem času dosegla najvišjo točko na Čo Oju, in sicer po tem, ko sva že leto pred tem slavila svojo srebrno poroko. Tedaj sva lahko najini dvojni navezi položila na srebrno glavo zlato krono.«

Vse je torej dandanašnji tudi na področju gornišstva mogoče doseči, če si le človek dovolj želi in je za to pripravljen tudi kaj narediti in se dovolj potruditi.

podhladitev, kar dokazuje, da je večino poškodb zaradi mraza možno preprečiti z ustreznimi ukrepi. Mednje sodijo:

- Zaščita pred mrazom (oblačila, obutev, hidracija...). Bistvena je dobra zaščita pred ohlajanjem celega telesa, ne le najbolj izpostavljenih delov.
- Preprečitev mehanskih ovir krvnega obtoka (pretesna oblačila, čevlji, jermeni derez...).
- Opustitev kajenja zaradi škodljivega delovanja nikotina na krvne žile.
- Prepoved alkohola, ki sicer širi žile, zaradi drugih njegovih učinkov pa pogosto prihaja do zmrzlin in podhladitev.
- Duševna pripravljenost. Z nekaterimi tehnika-

mi, na primer z avtogenim treningom in nekaterimi vrstami meditacije, je mogoče celo vplivati na periferni krvni obtok.

- Poznavanje nevarnosti (izkušenos, previdnost...).
 - Predvidevanje ogroženosti (vremenska napoved...).
 - Obvadovanje ukrepov prve pomoči.
 - Hitro in pravilno posredovanje zdravstvene službe.
- Opisana navodila za ukrepanje na terenu predstavljajo tudi doktrino Zdravniške podkomisije pri Gorski reševalni službi Slovenije. Seznam literature (pretežno v angleščini) je na voljo pri avtorju.

POMISLIMO NA ZAČETKU. KAKŠEN UTEGNE BITI KONEC!

OZADJA STATISTIKE NESREČ

BORIS MLEKUŽ

Na poteh v »nekoristni svet« gora so gornike, ki so tjakaj zahajali in kajpak še zahajajo bolj ali manj organizirano, žal vseskozi spremljale tudi nezgode. V tem in prejšnjem stoletju je v slovenskih gorah izgubilo življenje več kot 800 alpinistov, planincev, gornikov, smučarjev, turistov ali zgolj naključnih obiskovalcev. Analize nezgod nam kažejo, da so se pripetile ali zgodile predvsem iz subjektivnih vzrokov, se pravi, da so bili povzročitelji poškodovani ali umrli planinci sami.

Ob velikem razmahu planinstva v zadnjih letih marsikdo celo meni, da je čisto naravno, češ, čim več planincev in plezalcev pa turnih smučarjev, tem več nezgod in nesreč. Morda drži, da je to povsem naravno, nujno pa še zdaleč ni. Manj lahkomičnosti in predrznosti, več previdnosti in tehnične izurjenosti, pa se bodo zelo zmanjšale subjektivne in objektivne nevarnosti v gorah, s tem pa številni vzroki za bolj ali manj tragične posledice.

STATISTIKA IZ BOVCA IN TOLMINA

Tudi v letošnjih avgustovskih dnevih, ko je bila planinska sezona na višku, so, žal, morali gorski reševalci vse prepogosto hiteti v gore pomagat tistim, ki so zašli v stisko ali se jim je kaj hudega pripetilo.

Da bi bilo teh poti gorskih reševalcev navzgor v bodoče čim manj, kar bi tudi pomenilo, da hribovci vse več sami prispevajo k varnemu in srečnemu doživljanju gora, si kot skromen prispevek k »samoizobraževanju« planincev pogledimo nekaj tujih izkušenj, ki so dragocena šola. Iz poročil o gorskih nesrečah (ki so vir prenekaterih slabih in dobrih izkušenj) postaj GRS na »sončni strani Julijskih Alp«, iz Bovca

in Tolmina, smo za ta prispevek podrobneje obdelali prav nezgode z vrha planinske sezone — julija in avgusta.

Reševalci omenjenih dveh postaj GRS so pred tremi leti v juliju in avgustu posredovali v petih reševalnih in eni iskalni akciji v gorah. Za dva planinca je pomoč prišla, žal, prepozno in sta v gorah umrla. V dveh primerih je poškodovanca v dolino prinesel helikopter, tako da se je zanj nesreča v gorah bolj ali manj srečno iztekla. Pogrešanega, ki se ni pravočasno vrnil domov z gora, je zadržalo dan dlje v gorah slabo vreme in je sam varno sestopil v dolino. V enem primeru pa se je vse srečno izteklo še pred prihodom reševalcev, ki so bili o težavah planincev sicer obveščeni, akcijo tudi pričeli, a kasneje prekinili.

Ti skopi podatki nam najbrž ne povedo kaj dosti, a če si nezgode nekoliko pobliže ogledamo in ocenimo, šele vidimo, kako gorniki sami izzivajo usodo ali — trše povedano — drvijo v nesrečo. Poglejmo si samo tri primere med omenjenimi šestimi nezgodami!

DOJENČEK NA PLEZALNI POTI

V hudi avgustovski vročini se je z Vršiča na zelo zahtevno planinsko turo čez Prisojnik in Mlinarsko sedlo na Razor in do Pogačnikovega doma s prijateljem podal mlajši moški, sicer kronični srčni bolnik. Slabosti pod Zadnjim Prisojnikom na Mlinarskem sedlu je sledil hud srčni napad, ki se je končal s smrtjo. Reševalci so v nočni reševalni akciji prenesli truplo mrtvega v dolino ter pomagali varno sestopiti psihično in fizično povsem izčrpanemu prijatelju mrtvega planinca, ki je bil vseskozi ob ponesrečencu.

Zakaj zahajajo v gore bolniki? Ali je to res nuja? Zakaj planinci pri izbiri svojih ciljev in poti vse premalo ali pa sploh ne upoštevajo svojega zdravlja, fizične in psihične pripravljenosti?

V strmih travnatih vesinah severnega ostenja ljubkega Lemeža, ki tako nedolžno ždi nad Krnskimi jezerom, je ugasnilo življenje mladega gornika, ki se je na goro podal sam. Nikoli ne bomo zvedeli, kako in kaj se je zgodilo. Morda okrušen oprimek, zdrs na mokri travi, nevihta, morda kamen z višine — lahko samo ugibamo. Skoraj štirinajst dni po tistem, ko je odšel od doma, je mrtvega na meliščih pod severno steno Lemeža našel lovec na obhodu lovišča.

Kolikokrat se je izzivalno vabeče samotno doživljanje gora končalo tako tragično? Kaj gornike žene v samohodstvo? Zakaj sam v gore?

Julijsko nedeljo okoli opoldneva se je sedemčlanska družina namenila na Krn z drežniške strani. Za vzpon so si izbrali najzahtevnejšo pot — zavarovano plezalno pot »Silva Korena«. Poleg obeh staršev so bili v skupini še otroci, stari od šest mesecev do šest let. Da, prav ste prebrali, šest mesecev — ni tiskarski škrat! Omenjena pot terja že od zrelega planinca obilo fizične in psihične vzdržljivosti, kaj šele od otrok v najnežnejših letih. Za nameček je začelo še deževati, temperatura je padla, bližala se je noč. Do mraka je očetu z dvema otrokoma uspelo priti iz zahodnega ostenja Krna do Gomiščkovega zavetišča pod vrhom Krna, od koder so poklicali na pomoč GRS. Oče se je vrnil do matere in ostalih otrok na poti in skupno so do trde teme, premočeni in premraženi, prispeli v zavetišče. Reševalno akcijo so prekinili. Vse se je srečno izteklo, brez posledic.

Kaj je družino z dojenčkom gnalo v visokogorje? Toda če so že želeli na Krn, čemu so si izbrali sredi dneva najzahtevnejšo pot? Kako bi se lahko vse skupaj končalo? Sreča! Gora tokrat res ni hotela!

VSESTRANSKE PRIPRAVE NA TURO

Takšna so torej ozadja skopih statističnih poročil o gorskih nesrečah.

Poskušajte odgovoriti na zastavljena vprašanja ob koncu zgodbe! Videli boste, da se boste z odgovorom vrnili, našli vzrok za nezgodo pri človeku, gorniku, planincu ali turistu, kot ga pač želite imenovati. Zatorej na poti med gorske vršace ničesar ne storite brez premisleka, pretehtajte vsak korak in že na začetku poti pomislite na to, kakšen utegne biti konec, če se v gore odpravimo nepripravljene. Vsestranska priprava na gorsko turo doma, v dolini, pomeni varno in preudarno doseči željeni cilj, vrh gore ali rob stene.

Nekaterim gore pomenijo vrnitev v prvobitnost narave, doživljanje mehke in krutosti gorske prirode, drugi v gorah najdejo estetske in kulturne cilje, tretjim so gore zgolj športni cilj — pa še mnogokaj bi se našlo.

Saj gremo v gore zaradi tega, ali ne? Saj ne gremo tja gor zato, da se nam tam kaj tragičnega zgodi!

Gornik iz zlate dobe odkrivanja gora je zapisal: »Nobeni gori, naj bo še tako čudovita in zaželenjena, ne velja žrtvovati človeškega življenja.«

JAMARJI SO ODKRILI GIGANTSKO BREZNO V SAVINJSKIH ALPAH

MOLIČKA PEČ JE VOTLA

MILAN PODPEČAN

Slovenija, klasična dežela krasa, ki je po vsem svetu postala znana prav po nenavadnih kraških pojavih in po prvih opisanih podzemskih kraških jamah, je vrsto povojnih let močno zaostala za jamarsko dejavnostjo konkurentov iz širokega sveta, zadnja leta pa je — enako kot slovenski alpinizem že vsaj dve desetletji — spet v vrhu svetovnega jamarskega dogajanja. Potem ko so jamarji na kraških podih Rombona in Kanina, v Julijskih Alpah torej, našli prvo in nato še dve brezni, globoka več kot tisoč metrov, od katerih sega najgloblja več kot 1300 metrov pod zemeljsko površje, je enako velik met zdaj uspel štajerskim jamarjem: v začetku letošnjega septembra je raziskovalcem jamarškega društva Siga iz Velenja v kraškem jamskem sistemu Molička peč v Savinjskih Alpah uspelo prodreti več kot tisoč metrov globoko.

OŽINA V GLOBINI 684 METROV

Štajerski jamarji so tam začeli raziskovati že jeseni leta 1991, ko so člani jamarskega kluba Podlasica iz Topolšice našli vhod v Zadnikovo brezno. Pol leta pozneje, spomladi leta 1992, so jamarji iz jamarskega društva Siga iz Velenja nedaleč od tod, po tlorisu le kakšnih sto metrov daleč, našli vhod v brezno, ki so ga imenovali Ledena devica.

Raziskovanja so v obih breznihih potem potekala izredno intenzivno, kajti jamarji so glede na svoje meritve in potek rogov pričakovali, da sta obe brezni med seboj povezani. Dne 29. novembra 1992 so jamarji v globini 630 metrov vendarle dočakali to, kar so pričakovali že od globine 395 metrov, ko sta se obe brezni močno približali, kar pa je bilo seveda videti samo iz skrbnih meritv in načrtov: obe brezni sta se v jamski globini združili v eno.

V globinah Ledene device, 530 metrov globoko v tem breznu

Od trenutka, ko sta dve brezni postali eno, Sistem Molička peč, kot so ga imenovali, je vse raziskovalne dejavnosti prevzelo društvo Siga, pri tem pa sta mu občasno pomagali jamarski društvi iz Tolmina in Letuša.

Jamarji so se z velikim poletom zapodili v še neodkrita globine Savinjskih Alp, pa jih je prav kmalu, v globini 684 metrov, v že sicer izredno ozkem in nizkem rovu ustavila ožina: napredovati niso mogli, ker se je rov naenkrat spremenil v špranjo. Vendar je bilo spodbudno, da je iz te špranje močno pihalo, kar je zanesljiv znak, da so spodaj še veliki jamski prostori. Tako so se jamarji lotili dela in ožino začeli širiti, kar pa je šlo izredno počasi, saj jih je pri delu med drugim ovirala voda, ki je ob vsakem večjem nalivu zalivala jamske rove. Z vztrajnim delom jim je po letu dni klesaško delo uspelo v tolikšni meri, da sta se skozi dokaj razširjeno razpoko letošnjega 30. julija lahko splazila **Milan Podpečan** in **Iztok Bezjak**, za njima pa pozneje še drugi. Raziskave so se lahko nadaljevale, jamarji so spet intenzivneje začeli sanjariti o rekordni globini, ki bi nemara segla celo do magičnih tisoč metrov.

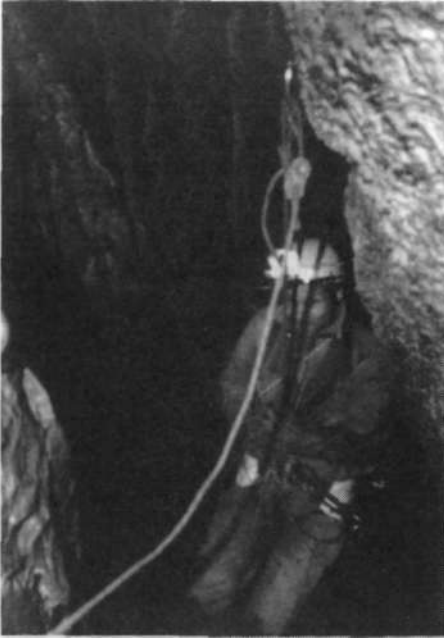
BIVAK V JAMSKI GLOBINI

Raziskovanja so bila naporna: deloma zaradi velike oddaljenosti do najbližje ceste, po kateri so lahko pripeljali raziskovalno opremo in dovolj hrane, deloma zaradi nizkih temperatur v

jami, curljajoče in tekoče vode v jamskih globinah in zaradi ožin. Vhoda v jamski sistem sta namreč v visokogorskem svetu zahodno od Luč ter pod dvatisočakoma Ojstrico in Moličko pečjo.

Tedaj so jamarji že poznali vsak kamen v teh jamskih rovih in so vedeli, da je preprosteje napredovati z vrha skozi Zadnikovo brezno, kjer je manj ožin in nevarnih meandrov, kot skozi Ledeno devico. Tako so iz Ledene device pobrali vso opremo in dodatno kar najbolje opremili Zadnikovo brezno, začeli pa so urejati tudi bivak v jamski globini, saj so bili od takrat ob vsakem obisku v breznu ponavadi več kot 24 ur. Tako so lahko v primerno opremljenem bivaku počivali in spali, potem nadaljevali raziskovalno delo in bivanje v jami podaljšali za kakšen dan.

Jamski sistem Molička peč je jamarsko zahtevno brezno, ki ga do globine 630 metrov sestavljajo navpična brezna, vertikale, ki jim sledijo vodni zbiralec, dobro prehoden meander in 60 metrov dolg vodoraven rov, ki pa je speleologom povzročil precej težav. V globini 700 metrov je nekaj daljših vertikal, ki si sledijo do globine 850 metrov, kjer se jama položi v horizontalo. Prav na tem prehodu je osem metrov dolga pasaža, ki jo po enodnevnem deževju zanesljivo zalije. Sistem se nadaljuje z vodnim kanjonom, rovi in meandri, ki so vse do tisočmetrske globine dokaj prehodni. Najprej se za 20-metrskim breznom pride v špranjast meander, ki je precej ozek in dolg 83 metrov. Jamarji morajo zatem prehoditi velik podorni

Na fotografiji se to sicer ne vidi, vendar je jamar v Sistemu Molička peč kot pajek obešen 978 metrov globoko na niti, po kateri fantje plezajo v vrto glave globine

Foto: Milan Podpečan

del jame, kjer je spet nekaj krajših stopenj vse do globine 1050 metrov, od koder se sistem nadaljuje z vodnim kanjonom.

JAME ŠE NI KONEC

Koliko je sploh lahko globoko to brezno? Od zdaj znanega najvišjega jamskega vhoda do vodnih izvirov v dolini je približno 1350 metrov višinske razlike, kar teoretično pomeni, da je to brezno lahko tako globoko. Pravzaprav pa je lahko še globlje: nedaleč od znanih vhodov v Sistem Molička peč sta višje v gori znani še dve brezni, Brezno 1—51, ki so ga doslej raziskali do globine 468 metrov, in še popolnoma neraziskano Videkovo brezno, katerega vhod se odpira na nadmorski višini 1970 metrov. Ni izključeno, da bi bilo mogoče ti dve brezni povezati z Moličko jamo, za kar pa bo vsekakor potrebno še veliko truda in veliko nove jamarske opreme, za katero bo treba kje dobiti denar. Nemara bi se taka investicija celo širše izplačala: z novim globinskim rekordom v naravni kraški jami bi se ime Slovenije spet pogosto pojavljalo v svetovnih medijih, ki rekordne dosežke na kateremkoli področju redno spremljajo.

Za Slovenijo pa je že sedanjih več kot tisoč metrov jamske globine atrakcija, saj so se tako Savinjsko—Kamniške Alpe nenadoma znašle na seznamu svetovnih pogorij, ki premorejo mamutske tisočmeterske podzemne votline.

Zdaj imamo v Sloveniji kar štiri podzemna brezna, v katerih so jamarji že prodrli več kot tisoč metrov globoko. Najgloblje je 1370 metrov globoko brezno Čehi 2, sledita mu Črnelsko brezno z globino 1198 in Vandina z globino 1128 metrov, vsa tri v Kaninskem in Rombonskem pogorju Julijskih Alp, na četrtem mestu pa je zdaj z globino 1050 metrov Sistem Molička peč v Savinjskih Alpah med Solčavo in Ojstrico.

Opravljanje potrebe v narodnem parku

Iz Yosemiteškega narodnega parka v ZDA smo dobili zanimivo obvestilo o skrbi za fekalije v njihovih plezališčih. Upravitelji parka so skupaj s plezalcami razvili nov sistem za odstranjevanje človeških telesnih odpadkov, z njim pa so ugodili zahtevam zvezne zakonodaje, ki določa shranjevanje, transport in naknadno obdelavo fekalij, če na kraju samem ni možno primerno poskrbeti zanje. S tem bi rešili mnoge zdravstvene, estetske in okoljske probleme v plezališčih, še posebno v daljših smereh, ki zahtevajo večdnevno plezanje. Sistem je zaenkrat samo priporočen, od maja prihodnjega leta pa naj bi postal obvezen.

Plezalec naj bi potrebo opravil v majhno papirnato vrečko. V njej je lahko tudi kloriran apnenec, ki veže vlago in neprijetne vonjave. Enotne vrečke lahko zelo poceni kupimo v vseh špecerijskih trgovinah.

Vrečko z »dišečo« vsebino bi shranili v prikladno, čvrsto plastično posodo z neprodušnim pokrovom. Posodo bi nato v nahrbtniku ali transportni vreči (ali pa bi bila obešena pod njima) odnesli nazaj v dolino oziroma do najbližjega suhega stranišča ali označenega mesta, kjer bi odvrgli vrečko s fekalijami. Tak sistem seveda prepoveduje odlaganje vrečk v stranišča na izplakovanje ali uporabo plastičnih vrečk, ki se ne bi razgradile.

Prav slednje je najpogostejši problem, zato so uvedli tudi stroge kazni za kršilce. Nadzorniki v parku jih prikrajšajo za 50 dolarjev, lahko pa jih predajo tudi sodišču.

Kdaj bomo tudi pri nas dočakali kaj podobnega, je težko napovedati. Če sklepamo po hitrosti reševanja osnovnih naravovarstvenih problemov, to ne bo prav kmalu.

Igor Maher

STORŽEK NAD JEZERSKIM SEDLOM

STANKO KLINAR

*Spominu na Franceta Muleja,
vztrajnega iskalca jasnosti.*

Iz moje nerodnosti v odstavku 2 a) v PV 10/1994 na strani 446 in iz želje, da bi to nerodnost poravnal — gre za vršiček severno nad Jezerskim sedlom, njegovo ime in višino, in za vprašanje, ali spada na seznam slovenskih dvatisočakov — je nastala zanimiva raziskovalna naloga.

Po povpraševanjih na Geodetskem zavodu in IGF v Ljubljani, pri PD Kranj in PD Jezersko (**Andrej Karničar**: »...ne morem posredovati nobenih boljših podatkov, kot jih že imate...«, 3. 10. 1994), pri SPD Celovec, katastrskem uradu Velikovec, GRS Železna Kapla, in po ogledovanju v Avstriji dobljivih zemljevidov in vodnikov (na koroških geodetskih zavodih so mojemu bratu, ki si je upokojenski prosti čas napolnil z letanjem po uradih, društvih in trgovinah, obljubili, da ga bodo podatki, preden jih bo dobil, če jih bo dobil, stali blizu 5000 šilingov, kar se nama je zdelo malo čez mero) — po vseh teh »investicijah« torej sem ostal več ali manj praznih rok (edini otipljivi podatek je bila potrditev, da vrh ne v dostopni literaturi, ne v ljudskem spominu ni zabeležen, delno tudi zato, ker se naj natančneje specialke na naših geodetskih zavodih končajo na državni meji), a da bi odrinil sum fantazmagorijske zablode iz pred davnih let, sem to jesen (1994) kratkoma lo še tretjič polezel na zamolčani vrh.

MARKACIJE NA VRH BREZ IMENA

Na njegovem temenu pa mi je spodnja čeljust obvisela mlahava v nemem začudenju: od severa pripelje gor markirana pot! Lepe okrogle Knafeljeve markacije z rumeno sredico. Seveda sem se spustil po njej dol. (Še prej sem splezal po grebenu do križa na severnem predvrhu, medlo upajočo, do bo tam kaka skrinjica pa v njej knjiga pa v tej kak podatek, a me je samo nekrščansko pozdravil z vžganim napisom Berg heil.) Pot, ki ni nadelana, temveč samo markirana, se je prelevila v ne težko, četudi lepo prepadno feratico, ki pade čez vzhodno (ali severovzhodno) steno 100 do 150 metrov globoko in na vstopu postreže s ploščo in napisom »Klettersteig VellacherTurm, zum Gedenken an **Zuffer Matthaus** erbaut 1987«.

Tako torej, severni konvertiti so goro poimenovali Vellacher Turm — logično, saj se dviga nad Belo/Vellach (pot pa posvetili nekemu, ki je bil nekoč **Matevž Čufar**).

Ker mi še na misel ne pride, da bi za slovensko rabo ime gore prevajal v Belski stolp ali Belski turn, sem sprožil nov val poizvedovanj, ki je po **Ivanu Muriju**, lastniku žage v Belski Kočni, naplavlil ime Vršč 'č (kar bo knjižno Vršič), na dan pa je prinesel tudi Vrh, Turško glavo in Belski turn. Belski turn sem takoj zavrnil, Vrh ni videti pravo lastno ime, Turška glava je po vsem videzu zamenjevalna pomota (primerjaj »Tiirkenkopf«/Komnico pod Kepo in našo Turško goro), Vršč, četudi prav gotovo docela pristen, me pa tudi ni posebno navdušil; v slovenskih gorah je Vrščičev toliko, da bi jih lahko brez škode za nacionalni obstoj izvažali in njihove rasti ne kaže spodbujati. Zanimiva je bila tudi (sicer nebitvena) vest o M. Zufferju, ki mi jo je napisal **Georg Steiner** od celovškega Alpenvereina: »Plezalno pot Matthaus Zuffer je zgradila GRS Železna Kapla. M. Zuffer je bil navdušen planinec in do visoke starosti član GRS. Umril je za posledicami prometne nesreče.«

VRH JE PRAVI DVATISOČAK

Toda vrnimo se na Jezersko sedlo! Na to stran se kaže naš V/vršič kot prisrčen pritlikavec, mladostno mišičast in uravnoteženo (simetrično) zvonasto oblikovan. Na jezik mi je položil ime »Storžek«. To ime bi rad uveljavil na škodo »Vrščiča«, ali se ga držal vsaj dotlej, da najdemo boljšega, ki morda vendarle raste še iz drugih domačih korenin (savinjskih?, jezerskih?). Četudi na avstrijskem državnem ozemlju, stoji vrh vendarle na slovenskem narodnostnem ozemlju in je iskanje slovenskega imena upravičeno. Visok je približno toliko kot Ledinski vrh, ki je 2108 metrov. Polezel sem namreč tudi na tega, da sem z obeh primerjal višino, in dal bi se prepričati kvečjemu za kak meter v škodo »Storžka«, kar pomeni, da je še zmeraj visok najmanj 2100 metrov. (Natančnih naprav za merjenje višine, žal, nimam.) To bo pa tudi držalo glede na Jezersko sedlo; če drži njegova višina 2034 metrov, je treba najprej upoštevati, da se greben do vstopa v južni raz »Storžka« dvigne za okoli 40 višinskih metrov, južni raz ima pa tudi svojih dodatnih 30 do 35 metrov (en pošten raztezaj).

Vrh je torej pravi dvatisočak. Po merilih UIAA za določitev štiritisočakov v Alpah (Erstes offizielles UIAA-Verzeichnis der Viertausender der Alpen; UIAA-Bulletin Nr. 145, March 1994 — po prijaznem posredovanju **Francija Savenca**) se mora vrh dvigovati najmanj 30 metrov nad najbližjim sedlom in v alpinističnem pogledu

Vellacher Turm? Vršič? Storžek? Južni raz, ki pada proti Jezerskem sedlu, deli svetlobo zahodne stene od sence vzhodne

mora biti dovolj pomemben. »Storžek« izpolnjuje oba pogoja: nad Jezerskim sedlom se dviga okoli 70 metrov, in nad sedlom, ki ga loči od Ledinskega vrha (čez to sedlo pelje markirana pot od Kranjske kočice na Ledinah čez Vadine na Veliko Babo, lahko bi ga imenovali »Storžkovo sedlo«, markirana pot na njem prekorači državno mejo in se spusti na severno stran), najmanj 35 metrov, pomembnost pa mu je pripisala Zufferjeva pot in brez dvoma lepa skalovita postava v oklepju sten.

POL URE FERATE DO VRHA

Seveda, in žal, stoji »Storžek« v celoti na avstrijskem državnem ozemlju, ker ga meja odreže tik ob južnem vznožju. (Vrh je verjetno 20 do 30 vodoravnih metrov stran od meje.) Vrh torej ni »slovenski« v državnem pomenu besede (PV 10/1994, str. 446, 1. točka) in ne sodi v Urajnarjev seznam (g. **L. Urajnarju** se opravičujem, če sodi, da je bilo iz mojega prejšnjega pisanja mogoče razbrati očitek, da je v tej točki njegov seznam nepopoln) in ne v knjigo Slovenske gore. Sodi pa vsekakor v **Fickov** vodnik in na zemljevide.

Zavarovana pot Matthausa Zufferja se odcepi desno od poti, ki pripelje iz Belske Kočice/Vellacher Kotschna čez Presteralše, okoli sto metrov, preden ta pot doseže Savinjsko sedlo.

Dandanašnji, ko je tudi na meji izbruhnila demokracija (kar je vidno že tudi pri pravkar omenjeni markirani poti, ki pelje na Veliko Babo), se bo gotovo veselil obiska tudi z naše strani. Nekateri se bodo spustili z Jezerskega sedla ali Savinjskega sedla do vznožja vzhodne stene in od tam po ferati v pol ure dosegli vrh, bolj pogumni (a nikakor ne lahkomišelnii!) pa si bodo privoščili krožno pot, tako da se bodo vzpeli z Jezerskega sedla v pičle pol ure čez južni raz, kjer jih čaka raztezaj lepe bele razčlenjene skale I. in II. stopnje, spustili pa se bodo po zavarovani poti; od njenega vstopa pod steno se bodo v 10 ali 15 minutah povzpeli (vrnili!) na Jezersko sedlo. (Ker je svet prepaden, naj bi se manj izurjeni na celi krožni poti varovali z vrvjoo; zavarovana pot je kljub kratkosti vendarle toliko resna, da veljajo zanjo vse običajne obveznosti vedenja na strmih zavarovanih poteh; naj ne postane »enkratna« v nepotrebnem pomenu besede!) Sama na sebi je to seveda majhna tura, toda kot navrhek za dobro vago, če se vračamo z Velike Babe ali s Križa, širi srce in pričara vsaj majhen nasmešek — kot vsaka dobra vaga. (Da se le ne bi našel kak zagrizen markacist, ki bi šel s klini in žico in rdečimi packami v južni raz!)

Odstavek 2 a) v PV 10/1994 na str. 446 je torej glede na iskanje slovenskih dvatisočakov zgrešil cilj. Velja lahko le kot svarilo pred preveč širokim zaupanjem tiskovnim virom in kot vabilo za nadaljnje iskanje kakega bolj udarnega domačega imena omenjenega vrha. Ali pa ostanemo pri »Storžku«?

Prvi hrvaški gorski stražarji

Ustanovni sestanek Gorskih straž varuhov narave so imeli člani Hrvaškega planinskega društva Martinščak iz Karlovca sredi leta v svojem domu v Zadobarju. Ko so natančno preučili pravilnik o organizaciji varstva narave v planinski organizaciji in Gorski straži varuhov narave, so ustanovili Gorsko stražo, v kateri so včlanjeni varstveniki narave, planinci — ekologi in pripravniki.

Gorsko stražo, prvo doslej na Hrvaškem, so ustanovili, da bi njeni člani čim učinkoviteje delovali pri varstvu karlovških rek Kolpe, Korane, Mrežnice in Dobre, njihovih bregov, mesta Karlovca in njegove okolice, gozda Kozjače, Ozaljskega in Vivodinskega prigorja in Žumberaškega gorja. Člani Gorske straže bodo delovali tako, da se bodo svojemu članstvu primerno obnašali ter opozarjali na varovanje narave in okolja tako planince in izletnike kot druge državljanke in pravne osebe, da bi varovali okolje, rastlinstvo in živalstvo ter karlovške reke. Za načelnika so izvolili prof. Tomislava Majetiča, v upravni odbor pa še 16 članov. Člani se bodo legitimirali z izkaznicami Gorske straže in značkami varuhov narave in bodo registrirani v Hrvaški planinski zvezi v Zagrebu.

Ante Starčević

PD KRANJ NA POTI K STOLETJU

FRANCI EKAR

Četrto leto v osamosvojeni Sloveniji praznuje kranjsko planinstvo 95 let, odkar je bila 16. avgusta 1899 v Kranju ustanovljena Kranjska podružnica Slovenskega planinskega društva. Podružnico so ustanovili slovenski kranjski narodnjaki, širokopotezno, narodno zavedno in z lastnimi sredstvi. Prav zaradi te zavzetosti in zavednosti ter z lastnimi materialnimi sredstvi dokazane pripadnosti planinstvu je bila v letu 1909 na Malem Stolu zgrajena in z zemljiščem odplačana znamenita Prešernova koč. Vsekakor se ni uresničila že takratna želja Kranjčanov, da bi prvo planinsko postojanko postavili pod Storžičem ali točneje pod Bašeljskim sedlom na tako imenovanih Jamah. To jim je preprečil splet okoliščin, niso pa mogli tudi uskladiti hotenj in želja z domačini Bašljani, ki so imeli takrat na območju od Sp. Kališča do Bašeljskega sedla in okoliša izjemno aktivno planino za govejo živino in drobnico. Planinske društvene aktivnosti so se torej morale odvijati okoli kralja Karavank in na njem, vendar pa je podružnična dejavnost vključevala planinsko ozaveščeno članstvo z območja Loke, Tržiča, Radovljice, še posebej pa tudi del kokrsko-jezerskih posestnikov in gorskih vodnikov.

PREDVOJNI VRHUNSKI ALPINISTI

Kranjsko planinstvo je bilo od začetka ustanovitve, skozi vojne vihre I. svetovne vojne, združitev v jugoslovansko skupnost in tja proti letu 1940 razpoznavno po narodno zavedni pripadnosti: v podružnici so bili vsi napredni meščani in okolišani in še vrh intelligence, uradništva in podjetništva. To je bila tudi osnova za vsebinsko bogatenje dela podružnice, pa tudi materialno urejanje podružničnega delovanja.

Predvojni čas (1938-1941) je aktiviral tudi alpinistično plezalno dejavnost, še posebej izstopajoči so bili Kranjčani **Beno Andervald**, **Cene Malovrh** in **Ciril Hudovernik** z vzponi v Kamniških Alpah. Takratni Kranjčani so se tudi proslavili s 1. zimskim vzponom po slovenski smeri Severne stene Triglava.

Planinska dejavnost se je odvijala na že tradicionalnih načelih planinstva in širila svoje delovanje tudi na območje Kravca, saj se je z dokajšnjimi sredstvi in delom vključevala v izgradnjo Ambrožarjeve planšarije na Kriški planini pod Kravcem, kjer so nadelali planinsko pot in si tako tudi pridobili pravico do souporabe v dobro planincev. Skoraj 40- oziroma 41-letno obdobje je bilo praznično proslav-

ljeno 11. avgusta 1940 z otvoritvijo »prečudovitega«, kot je bilo rečeno, Valvasorjevega doma. Jubilej podružnice in otvoritev doma sta bila sklenjena s sv. mašo, ki jo je opravil podružnični član iz leta 1902 **Fran Šaleški Finžgar**. Pisatelj Finžgar je služboval kot kaplan na Sv. Joštu nad Kranjem oziroma pod Besnico. Po izročilih je bil tudi aktiven član Kranjske podružnice.

Leta 1946 so z obnovo domovine obnavljali tudi planinske objekte, naprave in pota. Tako je z novim planinskim režimom in organiziranostjo nastalo Planinsko društvo Kranj. Takratna republiška fizikturna skupnost mu je dala v upravljanje, predvsem pa v obnovo Češko koč na Spodnjih Ravneh in Dom na Kravcu. Vtem obdobju so se Kranjčani tudi poslovili od nekdanje kranjske lastnine na Stolu in pod njim. Sprostitveni duh, dihanje v resnično svobodni naravi je sprostito želje po napredku in izgradnji, da bi nadoknadili čas vojne. Pri tem velja omeniti, da vrh vodstva ni bil več izrazito tradicionalno domač, kranjski, ampak je bilo za celotni Kranj značilno doseljensko kadrovanje z dekreti.

DOM NA KALIŠČU

Kranjski planinci, ki so združevali planince bližnje in daljne okolice, so z veliko vložena dela usposobili najprej Češko koč in Kravec. Vzoredno se je oblikovalo področje gorske reševalne službe, alpinističnega odseka, mladinske dejavnosti in močnega gospodarskega odseka.

Za številne takratne planince je bila grenka izkušnja, ko so v letu 1947 z ustanovitvijo jezerskega planinskega društva oddali Češko koč v upravljanje jezerskim planincem.

Po tem letu so se pričela leta investicijskih priprav na velegradnje hotela na Kravcu in Šmarjetni gori. Torej ni naključje, da je prav Planinsko društvo Kranj zgrajevalo električno napeljavo in vodovod na Kravec ter zgradilo tovorno žičnico od Gospinca do doma na Kravcu. Prav ta tovarna žičnica je bila prvi zametek današnjega sodobnega žičničarskega sistema. Vzoredno so gradili koč (barako) na Gospincu. Na Šmarjetni so se trudili zgraditi cesto, napeljati vodo, elektriko. To so bile investicije brez primere. Te odločitve in dela so počasi pričela planince razdvajati, pa tudi mednje vnašati nemir.

Željo slovenskih kranjskih planincev že iz leta 1899 so pričeli uresničevati v letu 1953 s pričetkom gradnje doma na Kališču. Dom so postavili

na vrhu Kališča, ki je bil takrat na zemljišču splošnega ljudskega premoženja, vendar pa do leta 1941 v lasti vaške skupnosti Bašelj, isto pa velja tudi za posek lesa v Dolenčevem. Zatorej naj izkoristimo to priložnost, da se bivšim in ponovno sedanjim lastnikom zahvalimo, pa tudi opravičimo za uporabo zemljišča za dom in planinska pota ter za ostale dobrine.

Dom je bil tako zgrajen, pri gradnji in nošnji materiala pa je sodelovalo veliko domačinov iz Mač, Bašlja, Nove vasi, Preddvora. Gradnja je bila naporna: transport materiala s konji, kuhanje apna, priprava peska v Bašeljskem sedlu, voda nekaj sto metrov višje, transport lesa iz Sp. Kališča na vrh Kališča s škripčevjem. Množične udarniške nošnje dijakov, vojakov, planincev so bile nemalokrat neprijetne, nemalo materiala je bilo odvrženega pod pot. Planinski dom je bil odprt 2. avgusta 1959. leta in so ga takrat poimenovali Dom Kokrškega odreda. Ideja o imenu doma pod Storžičem na Kališču iz leta 1899 pa je bila, da bi bil to dom Matije Valjavca, pesnika izpod Storžiča (Sr. Bela). Druga pobuda iz leta 1932, to je ob smrti **mag. Frana Šavnika**, pa je bila, da se dom imenuje po njem. Dom na Kališču so torej že vseskozi skrbno obravnavali, tudi v letošnjem letu, ko so krajevne skupnosti Bela in Preddvor in Turistično društvo Bašelj predlagali, naj se dom na Kališču imenuje le Planinski dom na Kališču. Planinski akti sicer nikjer ne omenjajo, kdo je pristojen za imenovanje, imenovanje z neplaninskim imenom pa je bilo leta 1959 urejeno s sklepom Občinske konference SZDL Kranj, ki je tudi dovolila uporabo imena. Letošnjo spremembo je potrdil občinski zbor KS občine Kranj. Če je volja domačinov taka (saj koča stoji na njihovem svetu), da je ime za planinstvo sprejemljivo, ne bi smelo biti sporno. V sedemdesetih letih so v dom pripeljali vodo, leta 1975 so končno zgradili tovorno žičnico. Od leta 1985 do leta 1994 so dom sanirali: streho, sanitarije, ga elektrificirali. Vrednostno je bilo to zahtevnejše, kot če bi gradili nov dom.

MENJAVA ŠMARJETNE ZA LEDINE

Kranjski alpinizem doživlja v šestdesetih letih preporod in vstop v zgornjo težavnostno stopnjo s preplezanim Čopovim stebrom, vzponi VI. stopnje v Mont Blancu, odpravo v Kavkaz in nato v letu 1966 preplezano smerjo v Travniku »Aschenbrenner«. Leta 1967 so Kranjčani za beležili prvi sedemtisočak v Pamirju. Nato je bila leto 1970 odprava v pakistanski Hindukuš in leta 1972 prva slovenska odprava, ki so jo Kranjčani organizirali v Tanzanijo. Po tem obdobju se povzpnejo v vrh svetovnega alpinizma neizbrisna imena Zaplotnik, Štremfljeva, Česen. Leto 1975 pa pomeni vstop v himalajizem višjega ranga. Prvi Kranjčani so bili

Planinski dom na Kališču (1540 m), zadjaj Storžič

Foto: Franci Ekar

uvrščeni v odpravo na Makalu — pa ne po običajni poti, ampak šele po trdem razgovoru med PZS in PD Kranj. Ta ekipa je odprla kranjskim alpinistom sodelovanje v nadaljnjih ekspedicijah, od Everesta, kjer so bili Kranjčani prvi, do obdobja po njem.

Šestdeseta leta so pomembna tudi za mladinski planinski razcvet, saj se je prav v Kranju izoblikovala ideja za vso Slovenijo in smo bili dolgo časa vzorčni model.

V šestdesetih letih so pričeli »odpirati« tudi transverzalne poti: leta 1961 je nastala Gorenjska partizanska pot, nato leta 1977 Kranjski vrhovi, kasneje Storžičeva pot. Pomembno je bilo, da se je po sedemdesetih letih v Slovensko planinsko pot vključilo tudi Kališče.

Reformirana sproščenost, posrečene kadrovske kombinacije in razumevajoča politika so okoli leta 1975 pričele urejevati skoraj nemogoča področja: končno se je namreč razrešilo vprašanje »hotelov« na Kravcu in Šmarjetni; bile so nekako neposrečene odločitve, s katerimi smo slovenskemu, predvsem pa domačemu okolju povzročili kar precej hude krvi in porabe časa. Vse to je bilo na izredni skupščini predano občini Kranj. S kupoprodajno pogodbo smo si kupili zemljišče na Ledinah, lokacijo Gospinca na Kravcu in lokacijo zavetišča GRS, bivše delavske barake pri izgradnji doma — hotela Kravec. S to prelomnico in urejanjem sta bili s širšo gospodarsko pomočjo kranjske industrije v letih 1974/1975 zgrajeni tovorni žičnici Kališče in Ledine in v letu 1977 dva nova domova: Kranjski dom na Ledinah in na Kravcu — Gospincu. S tem se je kranjsko planinsko gospodarstvo povsem planinsko uokvirilo in se znebil tistega, kar v planinstvo ni sodilo.

GORE OB MEJI

Planinska dejavnost v Kranju zdaj občuti nemalo sprememb, ki jih je deležno športno rekreativno področje. Kot prvo je ukinitev nekdanj bogatih sindikatov po podjetjih, ki so materialno

Trije predsedniki: častni predsednik PD Kranj Ciril Hudovernik, bivši dolgoletni predsednik SPD Celovec Lubo Urbajs in dolgoletni predsednik PD Kranj Franci Ekar

spodbujali planinsko pohodništvo. Planinska »razvajenost« se težko prilagaja ekonomiki. Ukinjanje nekaterih materialnih dobrin in zmanjševanje dotacij imata za posledico zmanjšanje članstva. Tako planinci ostajajo le resnični planinci.

V samostojni Sloveniji smo končno dobili sproščeno mejno področje. V koči na Ledinah so tako še kako opazni obiski mejnih gora Koroške Babe, Belske glave, Mrzle gore ...

Tudi markacisti so se strokovno vključevali, še posebno v obnovo mejnih območij, saj pretekli sistem ni omogočal prostega gibanja. Zaradi »varnosti« so varnostni organi nekatere poti uničili, kline in jeklenice odstranili ipd.

V novih razmerah se nam odmika utečeno načelo, da je od pod gore do vrha »vse naše«. In kako uskladiti razpotja? Nismo trdno prepričani, da je planinska organizacija edina sposobna to razrešiti brez kakršnihkoli pooblastil ter z vztrajnim zagovarjanjem centralizma in strahu pred konkurenčnostjo. Vendar pa brez konkurence ni napredka.

VERSKI OBREDI IN OBELEŽJA NA VRHU GORE

Ni naključje, da je bila prav Kranjska koča na Ledinah prvi blagoslovljen planinski dom v samostojni neodvisni državi Sloveniji. Planinsko društvo je prisluhnilo pobudi in predlogom številnih planincev, pa tudi domačinov izpod gore. Enako pobudo so dali KS Bela in Pred-dvor ter TD Bašelj za planinski dom na Kališču. Oba obreda sta bila dostojanstvena in pri obeh je bilo več sto planincev. To je vsekakor po-

trditev, da je umestna ponovna uvedba teh ljudskih obredov. Pripomba oziroma predlog na eni od zadnjih sej upravnega odbora, naj se ob planinskih objektih to ne prireja, ni bila sprejeta, kajti do planinskih točk naj bi imeli pravico vsi in nas ti obredi ne bi smeli motiti. Ko smo na seji upravnega odbora na Bleščeči planini na Koroškem prav to obravnavali, nam je »duša« SPD Celovec enostavno razložil, da prav na tej lokaciji darujejo mašo, ki je združena z nadaljevanjem pohoda na Kepo.

Ob jubilejni slovesnosti na Kališču so predsedniki KS Bela in Bašelj ter izvršnega sveta SO Kranj dali pobudo, da bi na Storžiču obnovili križ, ki je pred vojno že stal na gori. Predsednik PD Kranj je poudaril, da bi bilo dobro te pobude za obnovo obeležij proučiti; potrebno bi bilo, da bi Slovenija oziroma za to pristojni organ zavzeli določeno stališče. Planinci pri tem nimamo pooblastila, le mnenje lahko damo, dokončna odločba pa je vezana le na lastnika in urad za izdajo ustreznih odločb.

Vsekakor bo to tudi ogledalo slovenskega planinstva na poti v alpsko Evropo.

PREDSEDNIKI KRANJSKE PODRUŽNICE IN PD KRANJ

1899—1906	Janko Majdič, veletrgovec
1907—1923	prof. Anton Zupan, gimnazijski učitelj
1923—1926	mag. Franc Šavnik, lekarnar
1926—1927	prof. Anton Zupan, gimnazijski učitelj
1928—1932	mag. Franc Šavnik, lekarnar
1932—1940	prof. Andrej Roje, učitelj na Trsteniku
1946—1947	prof. Črtomir Zoreč, ravnatelj Tekstilne šole Kranj
1947—1968	prof. Franjo Klojčnik, direktor Dijaškega doma Kranj
1968—1970	dr. Ivo Valič, zdravnik specialist Bolnišnica Kranj
1970—1972	iur. Ciril Hudovernik, šef inšpekcijskih služb SKD Kranj
1972—	mag. Franc Ekar, direktor Poslovno prireditvenega centra Kranj.

Veleproga za gorske kolesarje

V Obertauernu na Radstadtškem gorskem prelazu prek Visokih Tur na Salzburškem so uredili 22 kilometrov dolgo krožno progo za gorske kolesarje, ki je ločena od planinskih poti. Na tej gorski progji, »prvi stalni progji za gorske kolesarje v Avstriji«, je treba premagati 1100 metrov višinske razlike. V Obertauernu organizirajo začetniške in nadaljevalne tečaje za gorsko kolesarjenje in dajo zainteresiranim spremljevalca na pravkar urejeno progo za gorske kolesarje.

80 LET PD NOVO MESTO NA GORJANCIH

JUBILEJNO SLAVJE PRI GOSPODIČNI

JOŽE PERŠE

V nedeljo, 4. septembra 1994, je bila pri planinskem domu pri Gosposdični na Gorjancih zaključna slovesnost ob 80-letnici PD Novo mesto. V bogatem kulturnem programu so nastopili člani kulturnega društva Kres iz Novega mesta in Koledniki iz Kamnika. Slavnostni govornik je bil **Andrej Brvar**, predsednik PZS.

Za veselo razpoloženje velike množice planincev Dolenjske in Bele krajine je poskrbel ansambel Juhej pod vodstvom **Tonija Špringerja**.

IZ GOVORA PREDSEDNIKA PZS

...Skrb za ohranjanje okolja je lastna planincem in naši organizaciji od rojstva dalje. Morda zavoljo tesne povezanosti z naravo, ki v podzavesti pušča sporočilo pravadne trentarske pravljice o Zlatorogu. Vprašanja odnosa do okolja oziroma do Zlatoroga kot ekološkega simbola so neprestano preverjala aktualnost organizacije. Z redkimi izjemami je ta ohranila okolju prijazen obraz, neredko za ceno osebnih in političnih zamer. Pozabi spomina ne sme uiti dejstvo, da so Slovensko planinsko društvo in njegove podružnice kupovali zemljo v gorah tudi zato, da bi jo ohranili prvobitno, da smo planinci povzdignili svoj glas proti mnogim prostoru škodljivim posegom.

To stalnico v delovanju planinske organizacije poudarjam zato, ker je življenje planinskega društva Novo mesto, današnjega slavljenca, tesno povezano z odnosom do okolja, oziroma natančneje, z odnosom do Gosposdične. Društvo je živelo bogatejše, polneje in bolj pestro vedno takrat, ko v svojem delu ni izpustilo varovanja studentca.

Če iščemo kance resničnosti zapisane Trdinove povesti, jih bomo našli pri planinskem društvu Novo mesto. Za planinsko društvo je odnos do vode pravzaprav odnos do življenja. Aktivna skrb za izvir vode ga je vedno ohranjevala polnega načrtov in življenja, torej mladega. V tem se kaže čudodelnost in pravljíčnost zapisane povesti.

Eno od sporočil legende postaja iz leta v leto aktualnejše, kajti strokovnjaki nas svarijo, da nam grozi občutno pomanjkanje pitne vode in da bo voda postala po letu 2000 ena od strateških dobrin. Kraje, kjer danes praznujemo, planinci iz drugih okolij redkeje obiščemo, čeprav imamo tu svoje planinske poti. Zemlja tod okoli ni pognala tako visoko kot kje v Julijcih ali Kamniških, pa kljub temu doseže na Trdinovem vrhu zglednih 1178 metrov. Zato pa je

ta zemlja bogatejša in radodamejša. Ko bomo danes nazdravljali slavljencu, planinskemu društvu Novo mesto, eni z žlahtno kapljico, ki so jo rodili dolenski griči, drugi s čudodelno vodo Gosposdične, bomo lahko skupaj družno vzklikali: Še na mnoga leta in hvala za vse, kar ste prispevali v teh letih v planinsko skrinjo!

IZ ZGODOVINE DRUŠTVA

Prvega aprila letos je poteklo 80 let, odkar je bila v Novem mestu ustanovljena podružnica SPD za Dolenjsko in Belo krajino. Med 1. svetovno vojno je delo društva skoraj zamrlo, saj imamo do leta 1920 sila skromne podatke o življenju dolenskih planincev.

Izredno zanimiv pa je zapisnik z dne 14. marca 1920. Na ta dan se je planinskega občnega zbora od 84 članov udeležilo natanko 30. Podružnica je bila v nekem kritičnem obdobju in nekateri so razmišljali o njenem razpustu. Toda to se ni zgodilo. Zanimive so besede tedanjega ravnatelja novomeške gimnazije profesorja **Vestra** in somišljenikov: »Podružnica naj nadaljuje z delom, da bodo ljubitelji livad in gora lahko nadaljevali z izleti in drugimi prireditvami...«

Profesor Wester je povabil v planinske vrste vse sloje prebivalstva. Za predsednika so na omenjenem občnem zboru izvolili znamenitega naravoslovca profesorja **Ferdinanda Seidla**. Ta je 7. aprila 1920 napisal okrožnico, v kateri je prijazno povabil ljubitelje domovinske prirode, da pristopijo kot člani v podružnico SPD.

Profesor Seidel je tedaj dejal: »Podružnica hoče s složno pomočjo podpirati namen Osrednjega društva, hkrati pa nuditi članom priliko, da ob skupnih izletih spoznavajo dolovje in gorovje prelepe, toda premalo poznane novomeške okolice. Ob takih izletih si čvrstimo zdravje, bistrimo um, dihamo svobodo večno lepe prirode in si krepčamo ude za napornejši poset alpskega velegorja ob Savi in Soči, Dravi in Savinji, ki je ponos naše domovine...«

In na katere izlete je povabil v okrožnici? Meho vo, Dobrava, Hmeljnec, Sv. Peter nad Sotesko, Gorjanci (vrh Sv. Jere), Podgrad — Peščenik — Smuk — Semič.

Sprva so bili osrednja dejavnost društva izleti in planinski plesi, kmalu pa so začeli urejati planinske poti. Markirali so več poti na Gorjance, poleg tega pa še poti Novo mesto — izvir Temenice — Ponikve, Straža — Lipovec — Ajdovec — Soteska — Sv. Peter nad Sotesko in Straža — Toplice — Podturn — Podstenice.

V letu 1921 so novomeški planinci na Zajčevi hiši v Vel. Cerovcu odkrili spominsko ploščo pisatelju **Janezu Trdini**, ki je živel in delal v Novem mestu in se povsem posvetil Gorjancem ter mehki in valoviti pokrajini Dolenjske in Bele krajine. Na predlog podružnice SPD Novo mesto so 15. avgusta 1923 po Janezu Trdini imenovali najvišji vrh Gorjancev.

Že leta 1927 so sprejeli pravila društva, uvedli nove članske izkaznice in uspeli pridobiti popust pri prevozu planincev po železnici.

Prvo planinsko zavetišče so si novomeški planinci uredili pri Miklavžu; potem ko so uredili izvir Gospodične, so postavili prvo leseno kočo nad omenjenim studentem.

Po drugi svetovni vojni je bil občni zbor društva 10. februarja 1946. Ker je prva kočica pri Gosposodični v začetku vojne pogorela, so začeli 20. septembra 1948 na istem mestu graditi novo. Dela so hitro napredovala in septembra 1949 je bila kočica že odprta.

1967. leta so planinci skupaj s turističnim društvom Novo mesto uredili Trdinovo pot. Izdali so vodnik in izkaznico, ki sta popravljena in dopolnjena doživeli še dve izdaji.

KRSTNA SLAVA NA GORJANCIH

Prostrani Gorjanci s svojo omamno močjo od nekdanj priljučijo ljudi z obeh strani te prelepe gore, z dolenske in belokranjske, da se podajajo v širne gozdove, uživajo prelesti cvetočih košenic, se odžejajo z bistro studenčnico, ki je je ta gora polna, in se na koncu vzpnejo na obli vrh, s katerega je prečudovit razgled, na eno stran po celi naši domovini Sloveniji, na drugo pa daleč po sosednji Hrvaški. Stoletja se je vrh Gorjancev imenoval Sveta Jera, kajti v čast tej priljubljeni svetnici so pred stoletji postavili na vrhu Gorjancev cerkvico. Začetek gradnje te najvišje ležeče dolenske cerkvice se izgublja v mraku srednjega veka, iz arhivov pa zvemo, da je stala že davno pred letom 1747. Sveta Jera je tudi zavetnica popotnikov, čez Gorjance, prav pod vrhom, pa je že v prazgodovini vodila tovarna pot, kasneje poimenovana vlaška pot, ki je povezovala dolino Krke z dolino Kolpe. Poleg tega je sveta Jera, ki goduje 17. marca, znaniška pomladanskega dela na prostem, saj star pregovor pravi: »Če ne prej, na svete Jere dan gorka sapica pripihlja.«

Le nekaj korakov od cerkvice svete Jere so postavili še eno cerkvico in jo posvetili svetemu lliju. In prav med tem cerkvicama že od nekdanj teče deželna meja med Kranjsko in Hrvaško, ki nadaljuje pot po gorjanskem slemenu do Poloma in se od tam spusti do Bregane. Po drugi svetovni vojni je to postala republiška meja, sedaj pa je državna meja med Slovenijo in Hrvaško.

In od kdaj se najvišji vrh Gorjancev imenuje Trdinov vrh? Letos, 15. avgusta, je minilo natančno 71 let, odkar nosi to ime. Znameniti profesor Wester, tedanji ravnatelj novomeške gimnazije, je imel ob tej priložnosti slavnostni govor. V svojih spominih med drugim piše: »O velikem šmarnu leta 1923 je bila na vrhu samem krstna slava, pri kateri se je zbralo mnogo ljudstva iz mesta, z dolenske in belokranjske strani, celo s Hrvaške, in bradati uniatski svečenik iz hrvaških Sošic je opravil cerkveni obred. Botrovala pa je **Dora Staretova**, hči graščaka na Rupeč vrhu, oblečena v narodno nošo.«

Otmarska, ki je umrl v visoki starosti, pa se je tik pred smrtjo v svojem zapisu o Novem mestu takole spominjal te slovesnosti na Gorjancih:

»Krst Trdinovega vrha je bil 15. avgusta 1923. leta z veličastno planinsko slovesnostjo. Prišlo je ogromno ljudi od blizu in daleč, tudi precej Hrvatov je prišlo. Pod Trdinovim vrhom je vladalo na košenicah izredno veselje, harmonika se je oglasila na več krajih, petje se je razlegalo od vseh strani. Ljudstvo je vztrajalo do pozne noči na veseličnem prostoru. Ponosni vrh Gorjancev je dobil uradno ime.«

Botre — grajske gospodične Staretove z Rupeč vrha, ki je Trdinov vrh krstila tako, da ga je občila s cvičkom, niso izbrali naključno. Bila je namreč nečakinja prve Trdinove ljubezni, **Frančiške Staretove** iz Mengša, ki jo je Trdina ves čas imenoval Radoslava.

Preimenovanje vrha Gorjancev v Trdinov vrh so odobrile tudi takratne oblasti v Beogradu, kar je razvidno iz Uradnega lista iz leta 1923.

PRVA OSKRBNICA V PLANINSKEM DOMU GOSPODIČNA

Prva oskrbnika planinskega doma pri Gosposodični sta bila **zakonca Ivanež** iz Gabrja.

»Otvoritev tega doma je bila 18. septembra 1949. leta,« se spominja Ančka, ki je znana po izvrstnem spominu in še posebej po tem, da si natančno zapomni datume različnih dogodkov.

»Najprej ni bil nihče stalno gori; če so se napovedali kakšni planinci ali izletniki, je šel gor **Medletov Franci-Kobe** z Jugorja. Čez zimo pa je bila kočica zaprta. Midva z možem sva prišla na Gosposodično drugega aprila 1950 in ostala do drugega maja 1952,« pravi Ančka, sedaj že dolgo vdova, ki od leta 1956 živi na Trški gori.

»Oskrbnik je bil mož, njemu so tudi tekla leta, meni pa ne, čeprav sem se tam še kako nagarala. Kolikokrat sem šla zjutraj s praznim nahrbtnikom v mesto, s polnim pa popoldne nazaj, da sem imela kaj za v lonec, pa ne za naju, ampak za izletnike, ki so hodili iz mesta! Takrat se je na Gorjance hodilo peš - in koliko

Proslavi ob 80-letnem jubileju PD Novo mesto je prisostvoval tudi predsednik PZS Andrej Brvar

IZ BOGATE ZAKLADNICE DANAŠNJEGA DRUŠTVENEGA DELA

jih je prišlo! Še potem, ko sva odšla z Gospodične, me je Matko, po domače **Fičetov Jože**, nagovarjal, da bi šla spet nazaj. Pa tega nisem marala niti slišati. Oni so se hodili gor ,unterholtat', jaz sem pa ruzkake nosila...«

Seveda takrat do Gospodične ni bilo ceste, dalo se je priti le peš, »cepedrajcug«, kot pravi segava Ančka; ni bilo elektrike, vsega skupaj so imeli dve petrolejki. Vso vodo je Ančka znosila iz studenca pod domom. »Ni čudno, če mi danes malo narobe hodi med pleči.«

Takrat ni bilo na Gospodični ne ceste, ne elektrike, ne vodovoda, pošta je pa delala. »Pošta, telefon in telegraf je bil naš kuža Reksi. Na vrat smo mu napisali listek s sporočilom in ga je odnesel k **Ivaneževim** v Gabrje, tam so sporočili svoje in je brž prišel nazaj. Ko je imel listek, ni nikoli nikamor skrenil. Jokala sem, ko ga je bilo treba zaradi starosti ustreliti.«

Pa še nečesa se Ančka z veseljem spominja z Gospodične — krušne peči, ki je danes ni več, saj so jo ob prenovitvi doma po nepotrebnem porušili. »Kako je tista peč znala kruh speči! Moka je bila takrat črna, groba, kvas sem težko dobila, kruh je bil pa tako dober. Pa tudi ljudje, ki so prihajali na Gorjance, niso bili nič zbirčni. Priboljškov ni bilo, meso je bilo na karte, tako da ga za golaž ni bilo, kvečjemu za kakšen »ajmoht«. Črn kruh in makaroni, mleko in žganci, pa tisto, kar sem pridelala na njivici pri koči...

Naše društvo uvrščajo med večja društva na Slovenskem. Letos, v jubilejnem letu, šteje 1800 članov in med njimi je kar 1041 mladih planincev. Skupine najmlajših imamo že v vrtcih. Najbolj srečni so, kadar gredo na izlete na griče v novomeški okolici ali pa se z vlakom odpeljejo v Belo krajino. Vsako leto imamo zanje tudi planinski tabor. Letos smo bili na Golniku pod Kriško goro.

Mladinski odsek povezuje osnovnošolce, srednješolce in študente. Največje skupine mladih planincev so na osnovnih šolah Šmihel, Center, Grm, Šmarjeta in Šentjernej. Vsak mesec imamo zanje vsaj en skupen izlet, v avgustu pa že tradicionalni večdnevni izlet ali pa planinski tabor. Letos smo bili v Poštarski koči na Vršiču in se povzpeli na okoliške vrhove. Planinsko šolo za mlade imamo zadnja leta na Gorjancih ali pa na Mirni gori. Vsakič jo uspešno konča 40 do 50 udeležencev. Tekmujemo tudi na državnem srečanju Mladina in gore, kjer dosegamo dobre rezultate.

Precej smo oddaljeni od skalnih vršacev, pa vendar so v naših vrstah tudi alpinisti. Poleg alpinistične šole se lahko pohvalijo s številnimi vzponi v poletnih in zimskih razmerah. Pred leti so plezali v Paklenici in v Prokletijah. Nepozabna ostaja odprava na Lofote.

Markacisti skrbijo, da popotniki ne zaidejo s Trdinove poti, vzdržujejo pa še številne druge na našem območju. Trdinovo pot vsako leto pre-

hodi blizu sto planincev iz vse Slovenije. Zaradi izsekavanja gozdov, zlasti v Kočevskem Rogu, je potrebno markacije vsako leto obnoviti. Zadnja leta smo večjo skrb posvetili tudi propagandi in obveščanju javnosti. Že peto leto pripravljamo oddajo o planinstvu na lokalnem radiu, o izletih in drugih društvenih dejavnostih pa planinci lahko zvedo na teletekstu, v Delu, Dolenjskem listu, na Valu 202 in lokalni televiziji. Na pobudo našega društva je občinska skupščina poimenovala eno izmed novomeških ulic po »očetu« slovenske planinske markacije **Alojuz Knafelcu**.

Popotniški odsek povabi vsako drugo soboto v mesecu na izlet starejše planince in tiste, ki radi spoznavajo domače okolje. Vodi jih po Trdinovih poteh, pa tudi na izlete, kamor so zahajali naši najstarejši planinci: na Sv. Petra nad Sotesko in na druge griče po Dolenjski. Odsek za varstvo narave skrbi, da planinci ohranjajo naravo, seznanja jih z zavarovanimi rastlinami in živalmi, posebno skrb pa posveča rastišču rumenega sleča, ki je eno od redkih in največje v Sloveniji.

Izletništvo je poglavitna dejavnost društva. Uresničuje ga preko planinskih skupin v Krki, tovarni

zdravil, in GIP Pionir, najbolj obiskani pa so izleti matice društva. Letos smo bili že na Lubniku, Mrzlici, Kumu, Snežniku, Matajurju, Draških vrhovih, Špiku, Kepi, Peci, Skuti, Škrlatici... V društvu že nekaj let uspešno organiziramo vsako prvo septembrsko nedeljo srečanje dolenjskih in belokranjskih planincev pri Gospodični na Gorjancih.

VSI DRUŠTVENI PREDSEDNIKI

Anton Kuder
Ferdinand Seidel
Franjo Ivanetič
Janko Mižigoj
Mile Jenko
Julij Kobe
Roman Kobe
Rudi Jereb
Franc Moretti
Jože Perše
Tomislav Kocuvan
Anton Trunkelj
Pavle Turk
Rezka Žibert
Milan Eržen
Rudolf Skobe

BILJE IZBOREN LOVEC IN VODNIK: ANDREJ KOMAC

OB SPOMENIKU GORSKEMU VODNIKU

MARJAN MUNDA

Deževen dan se je unesel. Odjuga je pomagala cestarjem obdržati cestno kopno, da smo lahko uresničili namen in se odpeljali čez Vršič v Trento k izviru Soče. Strma, od jesenskega snega razmočena steza nas je pripeljala po tesni grapi med Maklenovo pečjo in Strmo frato nazaj pod Vršič na Hudo ravan. Tod so nekoč hodili iz soške na savsko stran Trentarji. Dne 10. decembra leta 1909. se je po tej stezi trudil v klanec **Andrej Komac**. Pod bremenom oprtnika, v slabem vremenu s snežnim metežem mu je odnehalo oslabeledo srce.

Kot vestnemu lovcu in zvestemu prijatelju mu je na nesrečnem mestu Tržačan Bois de Chesne postavili spomenik, skromno zidano znamenje.

Dne 29. oktobra 1994. smo se zbrali planinci iz planinskega društva Gornik k odkritju obnovljenega spomenika. V 85 letih, odkar stoji, ga je načel čas. Podrtija je opominjala mimoidoče in že več let klicala k obnovi. Ganila je predsednika našega društva **Janeza Trobevška**, da je preskrbel pri sponzorju društva — Jati iz Zaloga potrebna sredstva in naročil temeljito obnovo.

Ob tej priložnosti smo si priklicali v razmišljanje ne le zgodbo Andreja Komaca, temveč tudi

Oktobra letos obnovljen spomenik na kraju, kjer je umrl Andrej Komac.

Postoj, popotnik, sedi in premišljuj.

Foto: Arinka Vrzič

zgodbe drugih trentarskih gorskih vodnikov iz konca 19. in začetka 20. stoletja.

ČLOVEK JE GORAM VTISNIL SVOJ PEČAT

Pot, ki smo jo prehodili navzgor, je malo hojena. Izberejo si jo le redki kot smer izleta v Trento ali iz nje, ne spada pa v nobeno privlačno transverzalo. Kot prometna povezava je pešpot čez Vršič služila vse do leta 1915, ko je bila zgrajena vojaška cesta. Dotlej so po tej poti Trentarji tovorih svoje skromne pridelke v Kranj, kot so imenovali Kranjsko Goro, nazaj pa nujne življenjske potrebščine.

Za spomenik ob samotni stezi ve danes le malokdo, in če že, ne ve prav, kdo je bil mož, ki je, 55 let star, tukaj preminil. Pri občudovanju, odkrivanju in uživanju gorske narave se bolj malo zanimamo za prebivalce — domačine. Najbrž se preveč menjavajo in minevajo. Vendar pa ob srečevanju s podrtijami nekdanjih staj, stanov, trentarskih gudrtov, koč, senikov in ograd vzdihujemo o škodi izginjanja teh značilnih pomnikov bivanja starih prebivalcev zakotnih dolin.

Ob tem spoznavamo, da je človek vtisnil goram svoj originalni pečat, ki skladno dopolnjuje podobo gorske pokrajine. Človek je posegel v naravo z graditvijo bivališč, s krčenjem gozdov v laze in pašnike, poravnaval senožeti in zaoral njive, shodil steze in položil brvi čez potoke. Vse to iz nujne preživetja. Domačini so naredili prve korake v neznani svet nad dolino, ubrali prve stopinje in smeri na nepristopne grebene, utrlji steze v divja brezpotja. Stikali so za rudo, iskali izgubljeni trop drobnice, zalezovali divjad po vratolomnih rebah.

ZANESLJIVI VODNIKI

Na take gorjance so naleteli popotniki, raziskovalci, zemljemerci in v gore zagledani ljubitelji narave, ki se v divjih gorah niso dobro znašli, ali pa so ob sebi potrebovali zanesljive pomočnike, nosače in vodnike do izbranih ciljev. Dotedanji trentarski pastirji, divji lovci, drvarji, oglarji, morda rudarji so tako postali prvi vodniki. Poznali so vsako ped terena v svoji dolini in nad njo, prehode, dostope, pojave v naravi, stečine, vedeli za imena ledin in jih poimenovali; ohranjali so izročila prednikov, zgodbe in spomine na dogodke iz preteklosti. Možnost zaslužka z nošnjo tovorov in zanesljivim vodenjem gornikov na skalne vrhove je bila več kot privlačna, za podjetne in iznajdljive divje lovce pa tudi priložnost za izkazovanje svojih sposobnosti tujim prišlekom. Domala vse prvopristopnike na glavne vrhove naših Alp so privedli domačini.

Trentarje so spodbudili za prave, poklicne in pooblaščen gorske vodnike prav njihovi vojenci, najbolj vneti gorolazci in ljubitelji Trente, zlasti dr. Julius Kugy. Spontani vodniki so dopolnili svoje izkušnje z osnovnim znanjem in vodniškimi pravili ter s tem dobili potrebne izkaze za opravljanje vodniške službe. **Evgen Lovšin** navaja v svoji knjigi o gorskih vodnikih v Julijskih Alpah kot prve vodnike v Trenti **Andreja Sorča** iz Soče, Andreja Komaca in **Antona Tožbarja** iz Trente. Leta 1884 so opravili tečaj pri »Nemško avstrijskem alpskem društvu« (DOAV). Pozneje so jim sledili še drugi; leta 1906 že iz tečaja, ki ga je priredilo Slovensko planinsko društvo.

NEZMOTLJIVA ORIENTACIJA

Andrej Komac, po domače Mota, je bil prvak med Kugjevimi vodniki. V opisih svojih doživetij v gorah v knjigi »Iz življenja gornika« mu je Kugy posvetil nekaj laskavih odstavkov in mu dal najvišjo moralno oceno: »Tovariš brez strahu in napake, ki je vodil z nezmotljivo gotovostjo in hitrostjo.« Bil je »vodnik svojega gospoda, ki je strme sledil njegovi bliskoviti, nezmotljivi orientaciji«. In to ne le v domačih, znanih trentarskih gorah, ampak tudi v gorah, kjer ni bil nikoli prej. Imel je izostren občutek, talent, skoraj instinkt, pridobljen z bivanjem v

gorski naravi. Kugy je spoznal, da »pravi odločni gorohodci zrastejo iz gorskih pastirjev in divjih lovcev«.

Andrej Komac je preminil na poti. Pot je bila usoda vseh nekdanjih Trentarjev. Kamorkoli so hoteli iz doline, v svet ali pod grebene po svojih opravkih, so morali na pot peš, z lastno močjo, s tovorom na ramenih, vse dokler je šlo, tudi do zadnjega diha. Mi, popotniki iz lagodnih dolin in ravnin, iz sodobnega blagostanja, ki prihajamo sem občudovat in uživat lepote gorskega sveta, jim lahko izkažemo le spoštljiv spomin in dolžnost ohranjanja njihovih zaslug v zgodovini slovenskega gorništva.

V CENTRALNIH ALPAH MATTERHORN, V SLOVENIJI PA ...

ALPSKI LEPOTCI

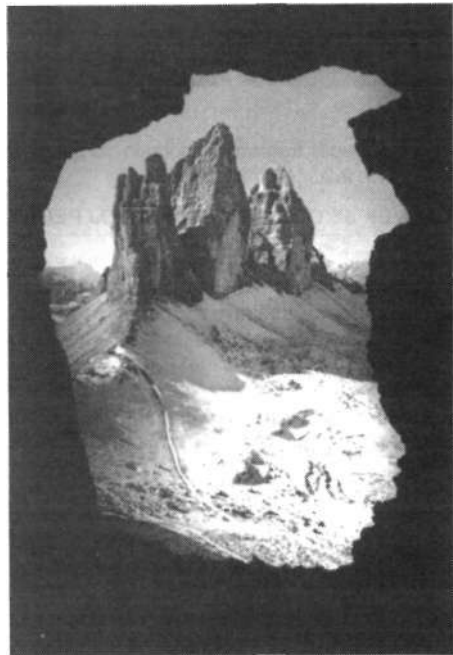
IGOR MAHER

Kdo najlepši v gorati deželi je tej? To ni odloemek iz pravljice, temveč vprašanje, ki ga je uredništvo nemške revije Bergsteiger v letošnji majski številki zastavilo svojim bralcem. Zanimalo jih je, kateremu vrhu v Alpah bodo prisodili lepотно prvenstvo. V oktobrski številki so nato objavili rezultate.

Največ glasov si je prislužila verjetno najbolj znana, oblegana in fotografirana gora — Matterhorn. Tako se je odločila skoraj tretjina bralcev. Vsi ostali vrhovi so si prislužili veliko manj glasov. Drugi na lepотно lestvici je z dobro desetino glasov Watzmann. K temu je največ pripomogel veličasten pogled v njegovo vzhodno steno s Kraljevim jezerom ob vnožju. Drugi spremljevalec, če uporabim izraze z lepottnih tekmovanj, je Weisshorn. Če bi kot lepottni ideal veljala le oblika gore, bi ta kralj Valiških Alp s svojo pravilno piramidasto obliko segel po najvišjem mestu. Sledi mu predstavnik Dolomitov, dobrih 3100 metrov visoki Langkofel, čuvaj prelaza Sella.

Nekako presenetljivo je, da so Tri Čine (Drei Zinnen), prava dolomitska trdnjava, ki presune s svojo navpičnostjo, šele na petem mestu. Na šestem je višinski vicešampion Avstrije — Wildspitze. Sedmo mesto je zasedel »lokalni« lepottec, 2629 metrov visoki Alpspitze, ki s svojo piramidasto obliko navdušuje obiskovalce Garmisch-Partenkirchna.

Švica ima poleg prvaka na lestvici desetih najlepših še osmouvrščenega. To je široka gora treh skalnih stebrov, ki jih prekrasen snežni greben povezuje v vrh, imenovan Piz Palu. Zadnji mesti v deseterici si z enakim izkupičkom delita nemški Hochvogel in avstrijski Grossvenediger.

Dolomitske Tri Čine so šele na petem mestu

Če si ponovno ogledamo izbor, je jasno, da bralci omenjene revije obiskujejo predvsem nemške in avstrijske gore, manj švicarske in italijanske, najmanj pa francoske, da naših raje ne omenjam. Mnogi prekrasni vrhovi so zato po krivici spregledani. Drugače tudi ne more biti, saj je lepota izrazito subjektivna kategorija.

Nekateri se boste z izborom morda strinjali, še več pa bo tistih, ki boste v ospredje postavili svoje lepottne kandidate.

Tudi v naših gorah imamo mnoge vrhove, ki so v naš spomin zaradi svoje lege, oblike, zgradbe

1. Matterhorn	28,8 %
2. Watzmann	11,8 %
3. Weissshorn	9,2 %
4. Langkofel	7,0 %
5. Drei Zinnen	5,7 %
6. Wildspitze	4,2 %
7. Alpspitze	3,9 %
8. Piz Palu	3,0 %
9. Hochvogel	2,6 %
10. Grossvenediger	2,6 %

ali česa drugega zapisani kot lepi vrhovi. Ker se tako radi zgleujemo po »razviti« Evropi, se je uredništvo Planinskega vestnika odločilo, da bo tudi v naših Alpah priredilo lepoto tekmovanje. Vabimo vas torej, da nam na razglednici ali dopisnici pošljete svoje mnenje, katera je najlepša slovenska gora.

Tekmovanje bo odprto do konca aprila 1995, rezultati pa bodo objavljeni v junijski številki. Ker bi nagrado le težko podarili najlepšemu tekmovalcu, bodo nagrajeni nekateri glasovalci. Vsi, ki boste poslali glas za svojo najlepšo goro, boste sodelovali v žrebanju lepih nagrad.

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

PUSTOLOVŠČINA V TIBETU

IZTOK TOMAZIN

Cankarjeva založba te poznojesenske in že skoraj zimske dni izdaja novo knjigo s planinsko tematiko. To bo knjiga znanega slovenskega alpinista, ekstremnega smučarja, zmarjarja in zdravnika **Iztoka Tomazina** o eni zadnjih slovenskih odprav v Himalajo.

Knjiga ima naslov **Pustolovščina v Tibetu** in podnaslov Smučanje z osemtisočaka. Avtor v njej zanimivo, privlačno in dramatično opisuje celoten potek odprave s pripravami vred, v pripoved pa vpleta svoje ekstremne smučarske podvige in globoko osebno doživljanje Tibeta, kar daje knjigi posebno draž.

Knjiga obsega 192 strani v formatu 13x20 cm, ima 24 strani barvnih prilog z izvrstnimi avtorjevimi posnetki, privlačno barvno opremo in nadaljuje vrsto podobnih knjig Cankarjeve založbe.

Tomo Virk takole predstavlja to knjigo:

Pustolovščina v Tibetu je že četrta knjiga dr. Iztoka Tomazina, vsestranskega alpinista, zmarjarja, jadralnega padalca, ekstremnega smučarja in duhovnega avanturista par excellence. Pripoveduje o lanskoletni štiričlanski slovenski alpinistično-smučarski odpravi v tibetansko Himalajo, vzponu na edini v celoti tibetanski osemtisočak (za Tomazina že tretji) Šiša Pangmo, smučanje z njegovih pobočij (slovenski višinski rekord) in vsem, kar običajno spremlja tovrstne podvige.

Toda tudi nova Tomazinova knjiga nikakor ni le poročilo o vrhunskem alpinističnem dosežku in zapletih v zvezi z njim, ampak dosti več: literarno dovršena, zanimiva, dramaturško napeta in s humorjem zabeljena pripoved, ki skuša za zunanjimi dogodki raziskati predvsem tisto, »kar je očem nevidno«. »Bistvo je onkraj razbohotenega, s številnimi zavorami in plašnicami

opremljenega razuma, onkraj šibkega in ranljivega telesa,« zapiše na nekem mestu v maniri Malega princa Tomazin, ki se tudi skozi svoje pisanje vedno bolj zaveda, »daje vrhunsko dejanje v gorah le okvir drugih doživetij, spoznanj in osebne rasti.«

Pustolovščina v Tibetu ima tako več vrhuncev, saj se avtorjev tokratni himalajski podvig ne izčrpa z osvojitvijo osemtisočaka in rekordnega smučarskega spusta z njega, ampak doseže nič manj pomemben vrh v domala mističnem meditativnem doživetju, ki zaključuje in pomenko osmišlja knjigo. Ne le v popisu alpinističnih brezpotij torej, ampak tudi v premišljevanju o duhovni poti, ki bi človeka privedla do globljega uvida, se je Tomazinove izjemno spretno napisane »tibetanske« knjige nedvomno dotaknil čar dežele, o kateri pripoveduje na njenih straneh z neprikritim navdušenjem.

NOČ NOČI

Ležal sem v plahutajočem in cefrajočem se šotoru, v premočeni, zasneženi spalni vreči, skoraj sedem tisoč metrov visoko. V letu 1993 sem bil zanesljivo zadnji človek v ledenem objemu Šiša Pangme. Prvi naslednji ljudje bodo v te višine priplezali čez pet ali šest mesecev, ko se bo iztekla bližajoča se zima. Morda, če jim bo sreča naklonjena. Vsi, ki so letos naskakovali goro in preživeli, so se že zdavnaj vrnili v tople kraje, razen Drejca, Mateja in Urbana, ki so me čakali v bazi. A tudi baza je bila že v drugem svetu, daleč spodaj, kamor se bom sam po dolgi in nevarni poti šele moral vrniti.

S prvim na hitro stopljenim snegom sem pogoltnil nekaj tablet. Ob vzglavje sem položil kovinsko škatlico z injekcijami. Sredi neskončne samote sem jih pripravil počasi in mirno, kot bi šlo za nekega drugega. Ko bom začutil, da je skrajni čas, jih bom uporabil. Vse

bolj sem kašljal in čeprav sem miroval, me je čudno dušilo.

Sveži spomini so se kot zmedeni, zapozneli begunci plazili za mano, iz viharne noči v šotor.

Smučanje z grebena proti dvojki je bil divji ples z viharjem in strmino. Posameznih odsekov se sploh nisem spominjal — kot bi doživetja odpihnil orkanski veter.

Dokler se nisem z vso opremo vred pognal v šotor, sem s strahom pričakoval, da ga bo zdaj-zdaj, tik pred mano, kar iztrgalo in odneslo v besneči kaos. Za spopad z nočjo sem ga utrdil s smučmi in cepinom. V notranjost je skozi raztrgan vhod namedlo tak kup snega, da sem na tleh komaj našel nekaj kopnega prostora.

Prva jasna misel so bili prsti. Izpod snega sem moral najprej izkopati in očistiti kuhalnik, ko pa sem ga poskušal prižgati, sem si ogulil že itak razbolele blazinice pomrznjenih prstov. Zaradi pomanjkanja kisika na tej višini vžigalice ne gorijo, plinski vžigalnik pa se rad spremeni v muhasto čarobno paličico, ki le kdaj pa kdaj, ob prošnjah in preklinjanju, pričara kako iskro. Od iskre do plamena v slabotno šumečem kuhalniku je dostikrat še dolga pot, na koncu katere ves šotor smrdi po plinu, dogajalo pa se je tudi že kaj hujšega.

Ko mi je po mnogih poskusih končno uspelo, sem nestrno pričel ogrevati in razgibavati prste. Kako uro kasneje se je del v šotor namenjenega snega spremenil v prvi liter dragocene tople tekočine. Izračunali so, da bi med plezanjem v višinah morali spiti med petimi in desetimi litri tekočine dnevno, kar je seveda nemogoče. Običajno nam uspe stopiti snega le za kak liter tekočine. Dehidracija je zato poleg mraza in pomanjkanja kisika najresnejša nevarnost med bivanjem na velikih nadmorskih višinah. Umetnega kisika med vzponom seveda ne uporabljamo, nekaj jeklenk pa imamo vsakokrat pripravljenih v bazi, če bi kdo resneje zbolel.

Tenke šotorske stene iz zdelanega gore-texa, ki je videl že mnogo himalajskih odprav, so bile varljivo zavetje. Temperatura v notranjosti je bila skoraj enaka zunanji, varoval pa me je pred vetrom. Zaenkrat. Vedel sem, da ga bo orkanski veter slej ko prej iztrgal in odnesel s planote, da bo prek grebena poletel v tisočmeterske, z visečimi seraki ovešene prepade severo-vzhodnega ostenja.

»Zdrživa še to noč...« sem ponavljal v mislih, ko je bil pritisk viharja najhujši, pa tudi naglas.

»... do svita, ko bom lahko zbežal navzdol!« Bolečina je izjemno redko pozitivna izkušnja. Za vrhunškega alpinista bi bilo pravzaprav dobro, če bi bil malo mazohista, a doslej nisem spoznal še nikogar, ki bi užival v zmrzovanju in bolečem ogrevanju, v žeji, pomanjkanju kisika,

izčrpanju in mnogih drugih nevšečnostih, ki zaznamujejo vzpone na visoke gore. To so predvsem nujna zla, ki nas preizkušajo in odvrčajo. Nekateri jih nekako prenašamo, drugi z veliko težavo, tretji pa sploh ne. Slednji ponavadi ne hodijo v Himalajo, če pa jih že zamika, jim je prvič ponavadi tudi zadnjič.

Meni je mraz ena od najbolj zoprnih stvari, a kaj, ko nikjer na tem svetu ni visokih, lepih gora, ki bi bile tople in samo prijazne.

Ko sem tokrat končno začutil bolečine in mravljinice, sem sicer vzdihoval in stiskal zobe, hkrati pa sem bil vesel. To je pomenilo, da se v zmrznjene prste vrača življenje.

Vse pogostejše me je pobiralo. Morast polspanec je bil omejeno olajšanje. Za nekaj trenutkov ali minut me je odzibal v svet, kjer se je vse dogajalo nekemu drugemu. Toda oddaljeno, hitro se bližajoče hrumenje me je vsakokrat predramilo v hipno, popolno budnost. Slišati je bilo, kot bi se ogromen plaz valil proti šotoru.

»To ne more biti res!« je kričalo upanje.

Bil sem v vznožju tisočmeterske severne stene, točno v vpadnici njenega največjega ozebnika.

V preteklih dneh smo ugotavljali, da se je sneg v njem že splazil. Če smo se zmotili...

Zaprvt v tesno, krhko kletko šotora z vidnim poljem ujetim med frfotajoče stene in skrivenčeno ogrodje sem se prižel ob tla in v krču napetosti čakal. Nekaj srhljivih trenutkov kasneje je zarjavelo, šotor je zaječal in počepnil kot na smrt prestrašena žival, skoraj sploščilo ga je in stene so zaplapolale, kot da jih bo zdaj-zdaj raztrgalo... jaz pa sem ležal in čakal, da bo minilo ali da si bom moral reševati življenje v brezupno viharne noči.

Ni bil plaz, pač pa le rušilni val viharja.

Vzdušje v nekaj kubičnih metrih s tenkim, trga-jočim se platnom zamejenega prostora je tudi po tistem, ko je začasno minilo najhujše, ostajalo do skrajnosti napeto. In čez nekaj časa se je grozeče hrumenje spet pričelo približevati...

Včasih pa je počilo kot strela z jasnega, nenađen sunek vetra je treščil brez opozorila, kot bi v temi skrita roka velikana primazala šotoru in meni klofuto.

Izmogzan, ugašajoč in prebujajoč se, a ves čas na preži sem se komaj utegnil spomniti prijateljev. V bazi jih je zanesljivo skrbelo zame, saj sem se zadnjič po radiu oglasil z vrha.

»Baza, javi se... baza, javi se...!« sem ponavljal med presledki, ko je vihar nekoliko popustil. Nič. Zdelo se je, da je v vsesplošnem hrumenju, tuljenju in sikanju radijska postaja edina nema stvar. Očitno sem bil v radijski senci zaradi bližnjega sedemtisočaka Jabukangala.

Nekje sredi noči sem postal pozoren na kašelj. V Himalaji ni kašelj nič neobičajnega. Izredno suh in mrzel zrak, prepojen s finim prahom in kristalčki ledu, ki pririnejo globoko in pljuča, stal-

no draži dihala. Onkraj nejasne, celo zdravniku težko opredeljive meje pa kašel lahko postane zlovešči znak pljučnega edema. V normalnem okolju ga poznamo predvsem pri bolnikih, ki jim popušča srce. Zelo poenostavljeno to pomeni, da jim telesna voda prične zalivati pljuča in če taka bolezn ne zaustavimo, se zadušijo, dobesedno utopijo se od znotraj. Grozljiva smrt. Koliko takih umiranj sem z zdravili že preprečil pri svojih bolnikih! In koliko sem jih vsej medicini navkljub videl umirati!

Pljučni edem pa je tudi eden od najnevarnejših in, žal, kar pogostih zapletov višinske bolezni. Marsikaj v njegovem nastanku in razvoju je še nepojasnjeno, vemo pa, da se pojavlja predvsem pri vzponih v višine ob nezadostni aklimatizaciji. Ni pa nobenih zanesljivih pravil. Mnogo vrhunskih himalajcev je že umrlo zaradi njega, pa tudi nekaj izkušenih himalajskih zdravnikov. V Katmanduju smo že pred odhodom v Tibet slišali za nekaj letošnjih smrti zaradi višinskega pljučnega edema. Vsi smo tudi vedeli za tragično usodo znanca, odličnega alpinista **Boštjana Kekca** na gori K2 v Karakorumu. Težko razumljive okoliščine so privedle do tega, da mu nihče ni mogel in ne znal pravočasno pomagati.

Med prvimi zloveščimi znamenji edema sta prav stopnjujoč se kašel in oteženo dihanje že v mirovanju. V nekaj urah se stanje brez pomoči običajno zelo poslabša in kmalu pride do agonije in smrti. Na vseh kongresih in v knjigah o višinski medicini se v zadnjih letih ni spremenil vrstni red najpomembnejših ukrepov pri pljučnem edemu: 1. Sestop. 2. Čim hitrejši sestop 3. Sestop za vsako ceno. Zdravila in kisik so drugotnega pomena; povečajo sicer možnost preživetja, a brez sestopa ponavadi ne zadoščajo. Vse to sem pred nekaj dnevi razlagal prijateljem v bazi, sedaj pa je kazalo, da bo postalo grozljiva resničnost moje samotne noči.

Stranišče za najvišje namene

Stranišče za okroglih 16.300 nemških mark z lesenim sedalom in brez vodnega izplakovanja je pred kratkim, letošnjo pozno jesen, ponosno predstavilo javnosti neko škotsko podjetje. Kot »pravo iznajdbo«, ki jo je uspešno oblikovala njegova firma, je to konstrukcijo označil manager **Phil Tolan**. Čeprav deluje ta prostorček na prvi pogled na moč špartansko, vendarle zadovoljuje dobesedno najvišjim namenom. Od minulega meseca namreč stoji in bo stal na Himalaji.

Stranišče so razstavili na sedem delov in ga takega poslali v Nepal, kjer so ga tibetanski šerpe znosili na višino 6000 metrov in ga tam sestavili. Jeklenica in dolgi klini so poskrbeli, da

hiter sestop s himalajskih višin skoraj nikoli ni mogoč. Bolnik je nemočen, tovariši, če jih ima ob sebi, so ponavadi izčrpani in komaj skrbijo zase, do rešilnih nižin jih ločijo kilometri in ure ali celo dnevi ledenih strmin, snežišč in z razpokami posejanih ledenikov. Če pa je nesrečnik sam, nima skoraj nobenih možnosti za preživetje...

Vse bolj sem kašljal, včasih po nekaj minut skupaj. Zaradi lažjega vnetja dihal sem že ves čas vzpona pokašljeval, toda sedaj je postajalo neznosno. Nekajkrat sem bruhal, a bil sem tako izsušen in prazen, da je bilo vse skupaj le davljenje brez olajšujoče izpraznitve. Težko sem dihal, a sprva sem menil, da le zaradi trdovratnega kašlja in pomanjkanja kisika.

Skozi tančico utrujenosti in zaspanosti se je končno prebila vznemirljiva pomisel. To, kar se mi je v zadnjih urah dogajalo, so vendar lahko znaki pljučnega edema!

Začetno vznemirjenje je hitro izzvenelo kot preblisk iz nekega drugega sveta, kamor sem se moral šele vrniti. Nobene panike. Tako sem bil utrujen, da sem zavest o možni bližini smrti sprejemal manj pretresljivo, a z vso jasnostjo. Na teh višinah razmišljaš počasneje in omejeno, vendar sem sedaj nenavadno hitro razdelal vse možnosti. A saj ni bilo kaj dosti tehtati.

Tablete sem že zaužil, injekcije sem imel pripravljene. Če to ne bi zaleglo in bi se mi stanje slabšalo, bi odšel v noč in se boril za vsak meter sestopa. Z vsako minuto, prebito na prostem, bi bil bližje smrti, toda z vsakim sestopljenim metrom bi bil tudi bližje preživetju. V temi viharne noči, sredi prostrane zasnežene planote, ob ogromnih razdaljah, zamedenih sledovih, zevajočih in skritih razpokah in z vodo zalitih pljučih bi bile moje možnosti malenkost-

je bila hišica zasidrana in da je vetrovi niso odnesli skupaj z njenimi uporabniki.

Prvi uporabniki so bili člani britanske raziskovalne skupine, 55 po številu. Vodnega izplakovanja in plastične deske stranišče ni nikoli imelo, ker bi to zmrznilo in propadlo, zato pa je na vratih, kot se pač spodobi, zapah, da ima obiskovalec primerno zasebnost.

Glasgowsko podjetje Associated Metal, ki je sicer specializirano za vrtalne ploščadi, ladje in sanitarne naprave za bolnišnice, je 7000 funtov drago stranišče konstruiralo za »streho sveta«. Ko se je ta odprava končala, so napravo razstavili, na drugem koncu Himalaje vnovič sestavili in je od takrat na voljo vsem gornikom, ki gredo mimo in začetjijo potrebo po obisku.

ne. Celu zdravemu bi bil nočni sestop v takem viharju skrajno tvegano, skoraj nemogoče podjetje. Toda ostati v šotoru z razvijajočim se pljučnim edemom bi pomenilo zanesljiv konec.

Ves sem bil naravnani na preživetje, niti sledu ni bilo o apatiji, vdaji. Ne glede na bedno stanje telesa in duha sem bil poln življenja in to je v takih okoliščinah bistveno. Neštetokrat sem domišljal vsak gib kalvarije reševanja, vpiljal sem besnenje viharja, medlel, ugašal in se pre-

bujal. Izginila je meja med moro in resničnostjo, kašljal sem v celih salvah in lovil zrak, najbrž tudi v trenutkih spanca. Neštetokrat sem se zdramil in povsem sem izgubil občutek za čas.

Eno prebujanje pa je bilo drugačno. Še vedno sem bil omamljen, kašljal sem in se počutil kot riba na suhem, toda zunaj je bilo svetlo. Jutro!

Kot na ukaz sem se dokončno predramil in se prelevil v počasen, a vztrajen stroj za smučanje, za preživetje.

ŠE ENA NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

DOTIK NEBA

IVČ KOTNIK

*V zbirki Domače in tuje gore, kijo že vrsto let izdaja Založba Obzorja iz Maribora, je kot 37. knjiga letošnje prve novembrske dni izšel knjižni prvenec velenjskega alpinista **Ivča Kotnika** »Dotik neba«. Kot piše na zavihku knjige urednik in lektor **Franc Vogel**, je avtor za pričujočo knjigo izbral le prgišče najbolj zanimivih in vznemirljivih gorniških dogodivščin in hkrati najglobljih doživetij na poti h goram, v stenah in na vrhovih. Niso mu bili prikrajšani, kot piše urednik, niti viharji niti neurja v stenah, pa tudi ne boleče ugašanje upov, odpovedi in tudi pretresi. — Z dovoljenjem založnika objavljamo delček Kotnikovih dogodivščin v gorah Tien Šana, kjer je bil avtor knjige leta 1985 kot član slovenske odprave. (Op. ur.)*

Tien-Šan, mogočno azijsko gorovje, se razprostira z zahoda proti vzhodu v dolžini 2500 kilometrov. Od tega 1500 kilometrov pripada ozemlju sovjetskih republik: Kazahstanu, Uzbekistanu in Kirgiziji, vzhodni del pa Kitajski. Kitajski geografi so ta čudoviti svet že zdavnaj krstili za »nebeške gore« — Tjan-Šan ali »strelha sveta«, kot to pojmujejo Mongoli.

Najvišji vrh Tien-Šana je 7439 metrov visoki Pik Pobeđe, ki pa »životari« na meji s Kitajsko in je zato zaprt tako za večino domačih kot tudi za vse tuje alpiniste oziroma alpinistične odprave.

Zaradi svoje geografske lege so bile »nebeške gore« posebno za tujce do nedavnega nedostopne.

Tako smo tudi Jugoslovani leta 1985 prvič dobili možnost, da si od blizu ogledamo košček Tien-Šana.

Pred nami sta bili v tem divjem in nekoristnem svetu le dve tuji odpravi: Američani in Čehi.

Gore nad ledenikom Ak-Sai, ki so bile naš cilj, po obliki spominjajo na konjsko podkev.

Najvišji v skupini je 4875 metrov visoki Semjon Tjanšanski, najmogočnejši pa sta 4860 m visoka Korona in 4840 metrov visoka Svobodna Koreja.

Vsa podkev se na ledenik Ak-Sai spušča z do 900 metrov visokimi, mogočnimi, v sneg in led vkljenjenimi stenami.

Tudi zato si ob vstopu na ta ledenik resnično majhem.

Enkrat pa je občutek, ko se z osvojenega vrha oziraš v globino, iz katere si se pravkar izvil.

Stene se v enem samem mogočnem skoku grezijo na ledenik, ki se jim potem izmuzne in izgine v grobljo, iz katere potem več kot dva kilometra nižje prihrumi na dan mogočna ledeniška reka Arča, s katero se napaja 50 kilometrov oddaljeno glavno mesto Kirgizije Frunze.

Tudi vode Arče izginejo v pesku in zatem se širi le še ogromna ruska polpuščava. Tudi tako lahko človek občuti, kako velika je Rusija.

Iz Ljubljane smo se odpeljali s spalnikom do Moskve, naslednji dan pa z Aeroflotovim letalom v 3100 kilometrov oddaljeno glavno mesto Kirgizije Frunze. Od tod v petdeset kilometrov oddaljeni »alplager« se nam med potjo pokvari že zdavnaj odsluženi avtobus, tako da nas potem do jutra v džipih zvožijo pod naše gore.

Čas je tukaj pomaknjen za pet ur naprej, tako da se res kar naprej na nekaj privajamo.

V Frunzeju, ki leži povprečno osemsto metrov nad morjem, je ob enajstih zvečer še 26 °C, čez dan pa živo srebro doseže tudi 40 °C. Tudi dežuje tukaj v mestu le redko. V »alplagerju« Ala-Arča, dobrih 1300 metrov višje, pa vsak dan Nje.

Pravijo, da je tu dežela, kjer iz jasnega neba nastajajo viharji. Tu se, kot kaže, tudi na oblake ne moreš zanesti.

Že v Moskvi dobimo stalnega spremljevalca, ki je doma iz Rige in nas ves čas zvesto spremlja. Seveda tudi spi med nami.

Navaditi se moramo tudi na to, da je treba vsako turo vnaprej planirati in zanjo dobiti dovo-

Avtor knjige Ivč Kotnik na enem izmed petih vrhov Korone v Tien šanu

ljenje od vodstva alplagerja, kjer smo edini tujci, pa čeprav so tudi drugi alpinisti, ki so tukaj, doma iz več tisoč kilometrov oddaljenih sovjetskih krajev.

Ala-Arča je stalen alpinistični tabor 2100 metrov visoko pod »nebeškimi gorami« in lahko sprejme tudi do 400 alpinistov. Seveda pa gibanje v sovjetskih gorah ni tako svobodno, kot je pri nas. Neorganiziranih gornikov tukaj ni.

Vreme v Ala-Arči se tudi po našem prihodu ne izboljša, saj vsak dan dežuje, višje pa sneži. Vreme se tukaj umiri šele julija in tako smo torej tukaj veliko prezgodaj. Tudi to je del ruske taktike, saj tako najboljše razmere v gorah ohranijo za svoje alpiniste.

Okoli Ala-Arče je seveda še vse poraščeno predvsem z bolj vihamskimi smrekami, bori in macesni, najznamenitejša pa je zelo počasi rastoča arča, ki je neke vrste brin.

Zelo pisan je tudi živalski svet, saj najdeš tukaj tienšanskega medveda, volka, posebne, zelo redke vrste risov, snežnega tigra, ki jih je le še nekaj, in seveda nešteto najrazličnejših ptičev, med katerimi gotovo kraljuje afganistanski škorec.

Zaradi težkega nahrbtnika in velike strmine le počasi sopiham proti Aksajskemu ledeniku, ki počiva v naročju naših gora in je izhodišče za

najrazličnejše vabljive vrhove. Iz številnih vrhov okoli tega ledenika se skoraj tisoč metrov globoko nanj v enem samem zamahu spuščajo divje in prepadne stene, ki nas vabijo in odbijajo hkrati. Seveda pa nam pomenijo dostojen izziv. Sedaj že vemo, da so nas povabili sem prezgodaj. Še vedno je veliko snega in vreme je nestanovitno. Vsak dan namreč dežuje, višje pa sneži. Zanimivo pa je, da je le v nekaj deset kilometrov oddaljenem glavnem mestu Kirgizije ves ta čas peklensko vroče in suho.

Danes se bomo pretolkli do ledenika, katerega rob leži 1600 metrov nad Ala-Arčo, in si tam uredili primerno izhodišče za vzpon. Potem se po vsaki turi ne bi vračali v oddaljeno dolino in po nepotrebnem zapravljali dragoceni čas, namenjen plezanju. Mi imamo pač premalo prostega časa za gore, gotovo pa ne toliko kot Rusi, ki so tu celo sezono in se včasih čudijo, zakaj po vsakem vzponu ne odidemo v prijetno dolino globoko spodaj.

Zato s seboj tvorimo poleg obilne zaloge hrane in opreme tudi štiri ruske »palatke«.

Z Vidom sva izbrala za prvi cilj 4670 metrov visoki Ak-Too, ki je s svojo mogočno severno steno za ta čas na prvi pogled kar trd oreh. Tudi višina tu ni zanemarljiva in glede na to, da smo še popolnoma neaklimatizirani, se to potem pri napredovanju v steni še kako pozna.

Tudi ura nam povzroča kup težav, saj je čas tukaj pomaknjen za pet ur naprej in tudi na to se ni lahko privaditi.

V Ala-Arči je seveda red. To pomeni, da je zajtrk točno ob devetih, kosilo ob treh in večerja ob osmih. Naš spremljevalec nikakor ne more razumeti, da nas mora za zajtrk vedno buditi, toda če bi vedel, da je po našem bioritmu zajtrk ob štirih zjutraj, bi mu bilo gotovo bolj jasno.

Pokrajina nad dolino Arče je nepopisno divja, zato so tudi muke zaradi težkega nahrbtnika in strmine manjše in jih sprostijo pozabljam. Na vsakem koraku zagledaš nekaj novega in zato kljub naporom komaj čakaš na presenečenje. Tu je cel travnik planik, pa družina svizcev, ki se me ravno tako prestrašijo kot jaz njih, čreda predrznih divjih konj, gozd divje arče in brez števila ptičev. Tukaj, več kot 3000 metrov visoko, že skoraj blizu večnega snega, naletim celo na »gadjuko«, strupenjačo, ki je tudi tukaj zelo redka.

Ker ta kača že na zunaj ni preveč prijetnega videza, se ji spoštljivo umaknem, kar očitno ceni, saj se zame še zmeni ne. Tik pod ledenikom so si ruski alpinisti iz morenskega granita zgradili simbolično planinsko kočjo, ki pa v nobenem oziru ne spominja na po svoje tako zelo bogato deželo, kot je Rusija. Zato bivanje v zavetju hladnega in neobdelanega kamenja očitno tudi domačinom ne ugaja, saj je blizu »hižine« celo mesto »palakt« — ruskih višinskih šotorčkov, ki so veliko udobnejši od morečega kamenja.

Ruske alpiniste zanima predvsem naša oprema, ki je glede na njihovo še vedno supermoderna. Take nimajo le zaradi sistema, ki je pač tak, kakršen je, nam tujcem v marsičem nerazumljiv.

Ker je smer, ki sva si jo izbrala, v spodnjem delu ledena, sva že ob dveh zjutraj pod steno. Malo prej sva se poslovila od primorske naveze, ki odhaja še malo dlje, pod Svobodno Korejo.

Upam, da bomo vsi srečno izplezali.

Toda že prvi metri stika s popolnoma novim nekoristnim svetom so pravo razočaranje. Napredovanje je zaradi razmeroma visokih temperatur in obilice snega naporno in zelo negotovo. Na strmih snežiščih se ponekod tudi do pasu pogrezava v sipek sneg in zaman iščeva oporo za dereze in varen korak. Ob svitu je spodnji del stene kljub velikim naporom za nama. Vid je lačen.

Z majhnega sedelca opazujeva prijatelja, ki se umikata iz Koreje. Kasneje sem izvedel, da sta obrnila zaradi slabega počutja, zdaj sem pa prepričan, da so krive zelo slabe razmere v steni, saj sem zaradi njih tudi sam zelo potr.

Ledišče nad nama pa mi zopet zbudi nekaj upanja, saj je sneg trd in zato lepo napredujeva.

Težave nama povzročata predvsem višina, ki jo kot nekaj novega doživlja predvsem Vid, saj z vsakim korakom dosega višinski rekord. Ker sva oba dovolj trmasta, sva tej nevšečnosti igranje kos.

Nad lediščem naju dohiti pravi dan, vrhovi nad nama so že odeti v čudovite barve jutranjega

sonca in so zato še bolj vabljivi. Kmalu zatem tudi stena oživi in čez noč vkljenjen ali rojen led in kamenje začne svojo pot proti dolini. Na srečo sva v vršnem delu stene že dokaj varna, sicer pa sva ravno zato tudi vstopila sredi noči.

Plezava prek samih ogromnih in navpičnih granitnih blokov in skladov, ki jih ne vem kaj še drži skupaj. Ponekod imam občutek, da se bo pri obremenitvi cela gora podrla name.

Ko sva zgodaj popoldne utrujena na vrhu, ne vem, kaj je bilo v steni težje, sipki in globoki sneg, ki se je po nekem čudežu držal na strmih pobočjih, ali pa živo kamenje, kot pravijo domači alpinisti vršnemu delu te stene. No, sicer pa je to že za nama in sedaj je potrebno najti čimbolj varno pot v dolino, ki jo vidiva globoko pod seboj. Tudi tu imava srečo, saj naju prvi globok in lepo zasnežen žleb, v katerega se spustiva, udobno pripelje na grabljo ob robu doline. Le na koncu ga iznenada prekine 60-metrski slap, ki ga ob robu le s težavo obideva. Kasneje so nama povedali, da je bil to prvenstveni spust v dolino, ki naju po brezkončnih grobljah tako divjega sveta, da se ga še živali izogibljejo, pripelje nazaj v alplager Ala-Arčo.

V enem samem dnevu sva tako pregarala več kot 900 metrov težavnega vzpona in skoraj 2500 metrov le malo lažjega spusta in sestopa. Zato sva lahko prijetno utrujena in bogatejša za prvi vzpon v teh za vse nas tako skrivnostnih »nebeških gorah«.

BELA GORA NI PUSTILA, DA BI STOPILI NA NJEN VRH

BREZ ANGELA VARUHA NE BI ŠLO

MIRO ŠTEBE

Tole je pa razlog, da bi človek začel verjeti v angela varuha, me je prešinilo, ko je kamniti plaz bobnel po žlebu, ki smo ga hoteli prečkati. Skale so treskale ob skale, kamenje je frčalo po zraku, slišati je bilo zamolko udarjanje, ko so kamniti izstrelki zadevali v sneg in vrtali globoke luknje vanj, mi pa smo tiščali glave v varna zavetja in upali, da kak izstrelek ne bo priletel tudi do nas.

Še sam si nisem bil na jasnem, kaj mi je bilo, da sem skupino, preden smo zakorakali v ozebnik, ustavil v zavetju skal in jo opozoril, da nas čaka nevarno mesto, ki ga moramo kar najhitreje in brez zastojev premagati in priti v varno skalovje na drugi strani. Ko smo se doma pogovarjali o turi, sem ozebnik omenil kot eno objektivno nevarnih mest med vzponom, prijatelj pa mi je zatrjeval, da niti ni tako hudo in da le sem ter tja

prifrči kakšen kamen. Kadar sem vodil izlete, sem bil sicer na nevarnejših mestih običajno tiho, da ne bi med ljudmi delal panike in sem poskrbel, da smo kočljivo mesto čimprej varno zapustili. Tokrat pa nas je rešilo prav to, da sem skupino ustavil. Če ne bi naredili premora, bi bili zdaj sredi žleba in z gotovostjo, kot bi napovedoval, da na loteriji ne bom zadel glavnega zadetka, lahko trdim, da bi jo odnesli vsaj s kakšnim hudo poškodovanim, če ne že z mrtvim.

TAMOVKE DRVIJO PO HRIBU

Dolge minute smo zadrževali dih ter opazovali frčanje kamenja in drsenje kamnitih potočkov. Ko smo že mislili, da je plaz mimo, se je spet pripeljala nova pošiljka. Prav nič spodbuden ni bil pogled na plaznico!

Končno je zavladala tišina. Drugi planinci so se kar nekam pogreznili, kot bi vsi čakali, da naša skupina naredi prvi korak. Duletu sem naročil,

naj opazuje pobočje nad nami, sam pa sem začel iskati prehode prek s skalami prekinjene ledene drče. Sam bi se že pogнал čez ožino, vendar sem moral sekati stopinje za tiste, ki bodo šli za mano. Prav nič ni prijeten občutek, ko stojiš sredi drsalnice in se ti zdi, da si tarča, v katero so namerjene vse grozeče skale nad tabo. V trdem ledu je bilo kaj težko sekati stopinje, vendar sem upal, da bo od udarcev kamenja razbrzdana površina vsem v skupini le nudila zadosti hrapavo podlago za hojo.

Zoprni ozebnik so člani skupine nato prečkali drug za drugim posamično ali največ v parih, vsi, ki smo bili na varnem, pa smo opazovali pobočja nad seboj, če bi se še kaj utrgalo. Ob dobri medsebojni pomoči, pri kateri so se še zlasti izkazali tudi drugi vodniki, ki so bili v skupini, smo srečno prešli kočljivo mesto.

Vzpon naprej do zavetišča Gouter ni bil več problematičen, čeprav smo morali zaradi višine tempo hoje že upočasniti in je bilo tudi več počitkov. Ves čas pa smo še opazovali zahrbtni žleb, ki se vzpenja ob skalnem steburu, po katerem je speljana pot. Med vzpenjanjem smo še dvakrat videli, kako je po plaznici drsel kamniti plaz. Zadnjega smo videli ravno takrat, ko smo prvi že prišli do kočje. Skale, ki so letele v tistem plazu, so bile prav zastrašujoče. Alpinisti iz našega konca smo včasih takim skalam rekli tamovke, saj smo se šalili, da naj bi tolikšne bloke lahko odvažali le s tamovimi tovarnjaki.

VPRAŠANJE ODGOVORNOSTI IN KRIVDE

Med vzponom proti kočji pa sem se precej ukvarjal tudi z razmišljanjem, kaj bi bilo, če se plazu ne bi srečno izognili. Te ture pravzaprav ne bi smel voditi. Čeprav sem alpinistični inštruktor in gorski reševalec, po novi vodniški kategorizaciji nisem vodnik. Vsi člani skupine smo bili sicer dodatno nezgodno zavarovani, tudi za sam vzpon na Mont Blanc in za reševanje v tujih gorah, vendar je vsa moralna pa tudi kazensko-pravna odgovornost slonela na mojih plečih.

Če bi se kaj zgodilo, bi poleg tega, da nikomur ne privoščim nesreče, trpel tudi zaradi najrazličnejših očitkov za neodgovornost, lahko pa bi bil tudi kazensko preganjan. Na enem od prvih sestankov kandidatov za vzpon sem problem sicer omenil in pri tem celo predlagal, da bi vsak podpisal izjavo, da gre z menoj na lastno odgovornost, vendar je to kar nekako zvedenelo, saj smo ugotavljali, da v društvu razen enega gorskega vodnika po novem nimamo vodnika, ki bi smel voditi zahtevnejše izlete, saj jih ima večina A ali B kategorijo. Opozarjali pa smo tudi, da nova kategorizacija vodnikov še ni povsem uveljavljena in daje naša skupina strokovno razmeroma dobro usposobljena. Razdeljeni smo bili namreč v štiričlanske

naveze, v katerih je bil poleg glavnega vodnika naveze vsaj še en mladinski ali planinski vodnik, med nami pa je bilo tudi več alpinistov. Med drugim sta bila vodje navez tudi gorski reševalec in zdravnik na več slovenskih oziroma jugoslovanskih himalajskih odpravah dr. **Damjan Meško** in vrhunski alpinist **Marjan Kovač**, vendar pa sem se šele zdaj zavedal, da sem le preveč lahkomišelnost sprejel vodstvo izleta.

SLOVENSKA ILIRIJA OŽIVLJENA

V kočji sprva niso bili nič kaj prijazni, saj so nam takoj povedali, naj ne računamo na prenočevanje pri njih. »Vse je zasedeno, pojdite naprej ali pa sestopite!« je bil energičen možakar za gostinskim pultom. Zagotavljal nam je, da tudi ne bo dovolil, da bi na začetek zgodnjega jutranjega vzpona počakali kar v jedilnici. Na zasedenost kočje sem računal, saj sem že pred mesecem poskušal rezervirati prenočišča, pa so mi že takrat brez obotavljanja zatrdili, da je kočja že od aprila zasedena za vso sezono. Že doma tega nisem mogel verjeti, za vsak primer pa sem vseeno rezerviral spanje v kočji Les Grands Mulets, vendar smo se kasneje odločili, da tvegamo in poskusimo na vrh Mont Blanca priti po normalni poti. Vedeli smo, da iz kočje ljudi vseeno ne mečejo ven in da se da v skrajni sili predremati polovico noči do začetka vzpona za mizami, pod mizami in na mizah, podobno kot na Kredarici v času glavne sezone. Tudi v kampu v Chamonixu so mi zatrdili, da gostov iz kočje ne podijo v noč. Prijateljem sem zato svetoval, naj se ne razburjajo in da bomo oskrbnika skušali prepričati, da nekateri člani skupine ne morejo ne naprej in ne nazaj in da moramo ostati v kočji. Damjan in Sandi sta to želela pojasniti oskrbniku in ga še enkrat vprašati, če lahko ostanemo. Francoza pa je osupnila njuna francoščina in takoj smo zrasli v njegovih očeh. Ko pa je še ugotovil, da bi se kar vsi stisnili v eni sobi, ki je sicer predvidena le za 16 ljudi ter da nameravam za vse naročiti hrano, je takoj začutil nove simpatije do nas in verjetno se mu je Slovenija zazdela kot Napoleonova Ilirija oživljena, saj je dejal, da smo drugačni kot planinci iz drugih vzhodnih držav. Pristal je celo na to, da nam pred vzponom zjutraj ob enih pogrejejo čaj.

Sam vzpon pa je visel v zraku. Ko smo šli z Duletom in Polono na greben nad kočjo, nas je krepko napadal veter, vrhovi pa so se skrivali v gostih oblakih. Kdo ve, kako bo jutri! V Chamonix, ki je kar žarel od sonca in brezoblačnega neba, smo se pripeljali prejšnji dan. Nisem bil najbolj navdušen, da bi se kar po celonočni vožnji podali na hrib, saj smo imeli sorazmerno dosti časovne rezerve. Za začetek smo zato šli gledat vremensko napoved pred vodniški urad.

Dom de Gouter (Mt. Blanc)

(Foto: Miro Štebe)

Napovedali so, da bo tistega dne v višinah močan veter, popoldne tudi posamezne nevihte, naslednja dva dneva pa naj bi prinesla izboljšanje in lepo vreme. Kaj bi želeli boljšega!

DVE STRANI NEBA

Prvi dan smo zato za aklimatizacijo in za seznanitev z razmerami obiskali Aiguille du Midi. Vreme je bilo čudovito, pa tudi vetra ni bilo. Zjutraj pred začetkom vzpona smo še enkrat obiskali tablo z vremensko napovedjo pred vodniškim uradom. Vremenski obeti so nas tokrat nekoliko presenetili, saj je pisalo, da tisti dan ne bo ravno najbolj sončen in da gre za prehodno poslabšanje vremena, naslednji dan pa naj bi bil že boljši. Zatrjevali smo si, da je to mogoče celo dobro, saj bi bilo vzpenjanje v vročini, kakršna je bila prejšnji dan, kar naporno. Če ne bo padalo, bo že šlo, smo si rekli. Za nas je važno, da bo dan vzpona na vrh Bele gore kar najlepše vreme.

Ko smo zvečer pred vzponom na vrh ogledovali megle, ki so se vlekle okrog nas in zastirale poglede, pa si ni nihče upal odločneje napovedati, kaj nas čaka.

Kratkotrajno spanje je spominjalo na premetavanje sardin v tesni konzervi, vendar se nihče ni pritoževal. Še bi rad malo romal po deželi sanj, a moral sem na ogled vremena. Polovica neba je bila posuta z zvezdami in tudi iz doline je bilo lepo videti utripanje luči, ki so govorile,

da nekateri šele gredo počivat, druga, napačna polovica neba pa je bila v oblakih, ki so se še zlasti gnetli okrog vrhov. Močni sunki vetra so pometali pobočja in mi odpihnili zaspanost. Niso bili dovolj močni, da bi spal dalje. »Ja, kaj pa bomo v takem?« me je s tako posrečenim strahom vprašal Primož, da sem se moral za-režati in kar najbolj samozavestno odgovoriti: »Ja, gor bomo šli in videli, kako bo!« Upal sem, da se bo veter s prihodom jutra polegel, pred tem pa mogoče odgnal megle.

VIHARNI SUNKI VETRA

Koča je oživila. V soju čelnih baterij smo se oblačili in obuvali. Ob meni sta se dva možaka kar v koči trudila z natikanjem derez. Nič kaj dobro nista bila opremljena, njune dereze pa so bile videti kot višek kompliciranosti. Obračala sta jih sem in tja, poskušala tako in drugače, a kar ni šlo. Kot bi imela novo Rubikovo kocko! Videlo se je, da niti dobro nista vedela, kakšne naj bi bile dereze. Primer je začel zanimati tudi Duleta. Ker je bolj tehnični tip in se rad ukvarja s podrobnostmi pri planinski opremi, mu je uganko uspelo razvozlati, čeprav nisva bila prepričana, da bosta fanta tudi znala hoditi s tistimi krempeži.

Kasneje pa smo na hribu srečali dva še hujša primerka, saj nista imela derez, ampak sta bila zavita v nekakšne plastične cunje, ravnotežje pa sta lovila kot prvoprstopniki s palicama, ki sta ju verjetno pobrala kje za potjo. Zdelo se nam je, da možje prihajajo od nekod iz vzhodne Evrope, prav gotovo pa imajo gorski reševalci zaradi takih več dela.

Naše naveze so za izhodišče izbrale greben nad kočo, kjer smo se zbrali v zavetrju in si pri opremi urejali še zadnje podrobnosti. Toliko jermenčkov je bilo še treba zategniti! Kar nekakšna trema, kot jo poznajo skakalci, preden se z deske poženejo v vodo, se nas je lotevala, zato sem dal znak za začetek pohoda.

V soju čelnih baterij smo se počasnih korakov podali po gazi v temo in veter. Viharni sunki so nas bičali in dušili, jermeni naših nahrbtnikov so nas tepežkali v vetru, kolona pa je vztrajno, kot svetleča stonoga, rinila navkreber. Oziral sem se po lučkah za sabo, da bi videl, če sem izbral pravi korak. Luči so bile razporejene enakomerno in kolona ni bila nikjer pretrgana. Dobro nam gre, sem bil zadovoljen, vendar nisem želel pospeševati tempa, saj se je treba na višino počasi prilagajati.

SLADKA ZMAGA

Spomnil sem se, kako smo pred leti s prijatelji prav na podobni turi na Mont Blanc slavili majhno osebnostno zmago. Bili smo na tečaju Francoske šole za smučanje in alpinizem (ENSA) v Chamonixu. Francoski gorski vodniki so nam

ves čas dajali vedeti, da jim ne sežemo niti do kolen. Ko smo na Mer de glace plezali po serah in iz ledeniških razpok, so z derezami kar plesali okrog nas. Mi smo previdno lezli iz razpok v strmi led, oni pa so se kar tako, mimogrede, mimo nas po precejšnjih nakloninah vzpenjali zadenjsko, popravljali naše napake in se delali, kot da so jim cepini pri tem kar odveč. Ko smo lezli kopne smeri, so nas usmerjali v težje detajle izven smeri in nas zbadljivo spodbujali s hop, hop. Vedeli smo, da delamo variante, vendar se jim nismo dali. Zlezli smo vse, pri tem pa jim nismo pokazali, da nam je šlo včasih za nohte.

Med prečenjem Mont Blanca, ki je bilo sicer namenjeno samo spoznavanju območja, pa smo tudi mi doživeli svojih pet minut. Kar nas je bilo v skupini Slovencev, smo med nočno hojo z Gouterja počasi prevzemali pobudo. Bili smo dobro aklimatizirani, tako da smo lahko hodili vedno hitreje. Ob sončnem vzhodu je bil na strehi Evrope z nami le še eden od mlajših francoskih vodnikov, pa še ta je kasneje omagal. Drugi so sprva skušali držati korak z nami, vendar so drug za drugim odpadali, češ da preveč divjamo in ne znamo uživati. To nam je dalo zagona in ko smo na Aiguille du Midi končali turo, smo v restavraciji zmagoslavno popili pivo, se razgledali in slikali, nato pa lenobno ob vstopu z Vallee Blanche v prevrtno Aiguille du Midi čakali na druge člane skupine in francoske gorske vodnike, ki so zagreti kot kuhani raki zdelano prihajali za nami. Tisto je bila za nas res sladka zmaga, saj smo svojim nadutim vodnikom dokazali, da le niso tako suvereni in toliko boljši od nas.

NA KONCU SHOJENE POTI

Na enem od zavetnih mest na grebenu sem počakal, da bi dovolil našim pljučem načrpati dovolj zraka, na moje presenečenje pa so me nekatere lučke iz kolone začele prehitovati.

Vse več omejitev za plezalne

Letošnji prvi junijski konec tedna je Nemški Alpenverein (DAV) slavil 125-letnico svojega obstoja. Kot okvirni program je nemška planinska organizacija v mestu praznovanja Stuttgartu pripravila teden gorniških filmov in razstavo o oblikah planinstva ter drugo razstavo o plezanju in varstvu narave. Javna razprava se je zagrizla v vročo temo »Plezalni šport in biotop skala«. Ob jubileju so torej razpravljali o vroči temi sedanjosti ter hkrati sprejeli okvirni program za okoljevarstveni in socialno sprejemljiv razvoj ter za varstvo alpskega prostora.

V nemški zvezni deželi Baden Württemberg, kjer ima nemška planinska zveza 120.000 članov, so tudi varstvo svojega sredogorja vzeli najbolj resno, posebno kar zadeva plezalstvo. V württembergškem delu donavske kotline bo prav kmalu

Spoznal sem, da je bila kolona za mano videti tako strnjena, ker so se v našo skupino vključile tudi druge naveze, lučke, ki sem jih opazoval zadaj kot druge skupine, pa so bile še naše. Ko se je naša skupina zbrala, smo breg zdelovali še nekoliko počasneje in zdelo se mi je, da so zdaj le vse luči v skupini za mano naše.

Pobočje vršne kupole Gouterja se je že zaobilo, ko so se iz megle pred nami začele vračati posamezne postave s čelnimi svetilkami. Prva silhueta mi je precej ubupano začela po angleško zatrjevati »There is no more way! Poti ni več! Veter je zbrisal vse sledi!«

No, to ni tako hudo, sem si mislil in krenil mimo zbeganih senc ob poti. Po kakih 50 metrih pa se je ustavilo. Ob koncu shojene poti je stala skupina tistih, ki so bili na poti pred nami. V zmešnjavi jezikov, ki je spominjala na graditelje babilonskega stolpa, se nihče ni upal v brezpotje, nekateri pa so celo začeli sestopati. Prav smešno se mi je zdelo, kako zbegani so bili. Prijateljem sem naročil, naj počakajo na mestu, sam pa sem se razvezal in krenil v izvidnico, da ne bi cele skupine vodil po stranpoteh. Po kakih stotih metrih sem naletel na za silo spoznavne sledi, kmalu pa sem našel tudi v sneg zapičen lesen količek, od koder se je dalo vsaj malo slutiti, kje vodi pot. Vrnil sem se k skupini in zbranim zagotovil, da morajo le po moji gazi in naprej v tisti smeri. Ongrčki smo za drugimi krenili kako minuto kasneje, vendar smo jih spet vse dohiteli ob lesenem količku in videli, kako gledajo na kompase in vsak kaže svojo smer. V tisti megli kompasi res niso bili najbolj zanesljivi pripomočki.

Zbrane hribovce je begalo predvsem to, da je bilo treba nekoliko sestopiti. Zatrjeval sem jim, da smo zdaj na vrhu Dom de Gouterja in je treba zdaj nekoliko nižje, nato pa nas čaka vzpon do zavetišča Vallot, ki ni več daleč. Tujsi pa so poskušali vsak po svoje, a nihče se ni drznil kaj dosti dalje.

dovoljeno plezati le še v 16 naravnih plezališčih v naravni skali, čeprav jih je tam zdaj 506. Zaradi tega so jubilanti prav med proslavljanjem jubileja tudi ostro protestirali: prizadeti plezalci so na stuttgartskem Schlossplatzu demonstrirali zoper pretirane zapore.

V sosednjih državah in deželah je že čutili omejevalne ukrepe iz Stuttgarta, kajti marsikje so že zaprli nekatera plezališča. To je med drugim v svojih pozdravnih besedah povedal predsednik Švicarske planinske zveze, pa tudi njegov kolega iz Avstrijske planinske zveze. Tako je bil »Stuttgart« hkrati demonstracija planinske povezanosti. Čeprav je Nemška planinska zveza od svojega začetka dalje naravovarstvena organizacija, vendarle zagovarja tudi interese in želje tistega dela od svojih 560.000 članov, ki se ukvarja s plezanjem, ker meni, da so prepovedi v marsikaterem primeru vendarle prestroge.

Spet sem se razvezal in se podal v smeri, ki sem jo zaznal že prej. Kaj kmalu sem naletel na shojeno gaz in prepričan sem bil, da zdaj ne bo več problemov. Ko sem prišel nazaj k skupini, pa so me prijatelji, ki sta jih že nekoliko načelnjala veter in mraz, vprašali, če se ne bi bilo bolje obrniti. Balí so se, da bi zatavali na ledenik Bossons in da bi se iskanje poti po odstavkih nadaljevalo. Bil sem malo razočaran, saj sem vedel, da sem na pravi poti, noč pa je že začela izgubljati črmino. Zato sem predlagal glasovanje. Za nadaljevanje poti so bili le štirje, zato ni kazalo drugega kot obrniti. Kot potrdilo, da je odločitev pravilna, je začelo iz oblakov pršeti, slišati pa je bilo tudi grmenje bližajoče se nevihte.

Sestop je bil hiter, z bližajočim se dnem in vse bolj grozečo nevihto pa je postajal še hitrejši, nazadnje skoraj paničen. Grmenje in bliskanje se je vse bolj bližalo. V megli, ki se je k sreči nekoliko redčila, je bilo bliskanje in grmenje precej zastrašujoče, saj se je zasvetilo vse okrog nas. Morila me je tudi misel, kako oddaljena je nevihta, saj sem mislil, da megla požira glasove. Štel sem sekunde od trenutka, ko se je nebo okrog nas zabliskalo, do začetka groma. Čas je bil vse krajši in zdelo se mi je, da sta bila včasih blisk in tresk že skoraj istočasna. Vse bolj me je bilo strah, da bo katera od strel za cilj izbrala drobne mravljice na grebenu Gouter. S cepini, smučarskimi palicami, derezami in drugo navlako smo bili na grebenu kot strelovski, umik z grebena kam drugam in ne po grebenu navzdol pa ni bil mogoč — na eni strani je stena, na drugi razbiti Bossonski ledenik. Če bi strela udarila v enega, bi električni naboj po mokrih vrveh kot po električnih vodih dosegel vse štiri člane naveze, po vsej verjetnosti pa bi preskočil še na drugo navezo, saj smo tekli tesno naveza za navezo ali pa celo vzporedno.

POGLEDI V MODRO NEBO

»Strela, ljuba strela, ne udari zdaj v ta greben!« sem skoraj paničen prosil sam pri sebi in poganjal prijatelje naprej. Vsi se verjetno niso zavedali, v kako nevarnem položaju smo, vendar je skupino zajel panični čredni strah in kot nekakšen stampedo smo divjali proti koči in njenemu zavetju.

Ko se je zadnja naveza spustila z grebena proti koči, je silovito treščilo in nekateri so zatrjevali, da je treščilo v kočo, drugi pa, da v greben nad njo. Še bolj pa je zagrmelo, ko se mi je s srca odvalil kamen strahu, saj sem videl, da smo le vsi prišli na varno. To so bili trenutki, ko človek dobi sive lase!

Po neverjetni sreči smo jo spet dobro odnesli. Spet moj angel varuh — ali pa velja tisto: norci imajo srečo!

Tega še zdaj nisem razvozlal, bi pa najraje sebe pojedel, ko sem se istega dne, potem ko smo se spustili v dolino do zgornje postaje zobate železnice, zazrl nazaj proti vrhu. Nebo je bilo modro in nedolžno, kot da ga nikoli niso brazdale strele in vrtinčili vetrovi z oblaki. Kaj bi bilo, če bi z GoCiterja nadaljevali na Vallot, pa je še ena skrivnost Bele gore, ki ne bo nikoli razvozлана.

Odpravo PD Onger Trzin na Mont Blanc so podprli Adriatic — zavarovalna družba Koper, Capris — pomorska agencija Koper, Krka — tovarna zdravil Novo mesto, Mobitel Ljubljana, Petrol Trgovina Ljubljana, Kolinska, Trgovina Flis Trzin, Kimi d. o. o.

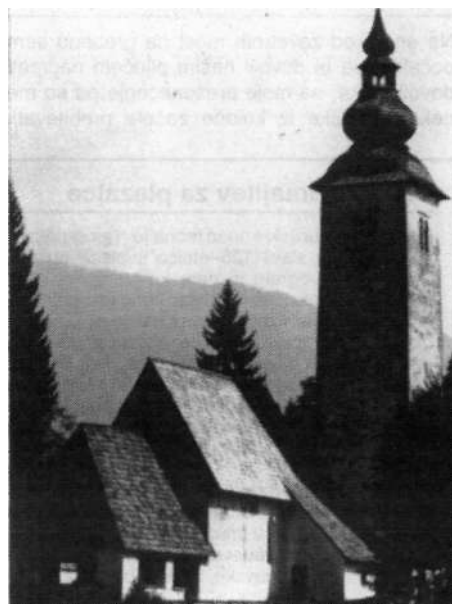
Stara gorenjska arhitektura

Naša Gorenjska je znana po svojih hribih in dolinah, manj pa je znana po svoji stari kmečki arhitekturi, ki se že dobesečno seseda in jo nadomeščajo s sodobno arhitekturo. Zidane zgradbe bodo še ostale, lesene hiše in kozolci pa propadajo. Ni dovolj, da so muzejsko zaščiteni, treba bi jih bilo tudi vzdrževati, saj so cenjen kulturni spomenik našim prednikom v teh hribovitih krajih.

Na fotografijah vidimo po en primerek starih domačij, cerkva in kozolcev, ki na Gorenjskem kljubujejo zobu časa.

D.Č

Cerkev svetega Janeza ob Bohinjskem jezeru

Stara domačija v Kranjski Gori

Kozolec pri Ratečah

Foto: arh. Dušan Černič

Smrtonosni Mont Blanc

Najbolj morilska gora Evrope je Mont Blanc. Zadnje sredo letošnjega julija sta z življenjem plačali svojo gorniško pustolovščino dve navezi, v katerih je bilo devet ljudi. Samo letošnjega julija je najvišja evropska gora s svojimi ledeniki na pobočjih zahtevala 23 smrtnih žrtev.

Kljub temu je najvišja gora stare celine še vedno zapeljiva. Samo do konca julija je letos na goro priplezalo kakšnih 250 ljudi, v nekaterih od navez pa je bilo tudi do

deset ljudi. Gorski vodnik *Christophe Profit* pravi: »Po gorskih strminah te gore se ljudje sprehajajo kot po Elizejskih poljanah. Naveze morajo poleti redno čakati v vrstah, da lahko napredujejo.« *Claire Taillardiz* Urada za visokogorje pa pravi: »Sem pogosto prihajajo popolnoma neodgovorni ljudje, ki pravijo: če so to zmogli drugi, bomo tudi mi. Lahkomiselni planinci hočejo priti na najvišjo goro Evrope celo v supergah in v telovadnih hlačah, nihče pa jih ne more odvrniti od tega, ker ne obstajajo nikakršni predpisi o obvezni opremi za vzpon na to goro.«

MINIATURE

LICA KOŽLJEKA

BRANKO VRHOVEC

Odkar se je ledeni februarški piš umaknil blagim marčnim sapicam in so po bregeh tja gor proti Koreni pokukale na piano še najbolj sramežljive spomladanske cvetlice, se vsaj nekajkrat na teden spomnim nanj: Kožljek, horjulski Triglav, raj nedeljskih izletnikov in ljubiteljev prabitne hribovske narave. Osamljen, skorajda sramežljiv sameva med razmetanimi samotarskimi hribi, s čudno razpotegneno zeleno plešo, izza katere sili kvišku venec slokih topolov in baročno bahavih brez. Kolikokrat sem že stal na njegovem vrhu, a vsakič znova me je prevevalo zmagoslavje prvega ‚zpona‘. Res, prava Meka hribovlazniških začetnikov, pa tudi prekaljenih horjulskih gornikov, ki si žele po dolgem zimskem dremežu spet malce pretegniti svoje zakrnele ude!

O, ja, onega marca je bil sramežljivi samotorški očak na samem vrhu še pokrit z debelo kapo snega, z vsaj meter debelim zametom, ko sem iz horjulske megle prisopihal nanj. Skušal sem doseči drevo, na katerem je pritrjena kovinska škatlica s štampiljko in vpisno knjigo, a mi je na lepem zmanjkalo tal pod nogami: zagazil sem v celo, prav v sredo bele kristalaste kaše. Zopet drugič, ne vem več kdaj je bilo to, sva s horjulskim hribovlazcem **Matejem Burjakom** tik pod vrhom Kožljeka stikala za jurčki. Bila je jesen, tedaj pa val gob pljusne vse do vrha tega vršaca, so vedeli povedati ljudje iz Seča, kmečkega gnezdeča pod Kožljekom. Nisva našla kaj prida, mislim da komajda vsak po enega jurčka, enega pa še pohodila, pa vendar je bilo gobarsko zmagoslavje močnejše od planinskega.

Srce mi je zaigralo tudi onega dne, ko sem skorajda na istem mestu našel brinovo rjo, redko gobarsko trofejo resnejših gobarskih zanesešnjakov. Pazljivo sem odlomil brinovo vejico z nenavadnim trosnjakom in jo spravil v torbo, pa čeprav sem vedel, da bo občutljiva gobica v nenaravnem okolju težko dočakala ponedeljkov gobarski večer v Ljubljani.

To pomlad so se oči obesile na živobarvne dragulje v mehki travi: spomladanski svišč. V celih modrih jezikih so se žlahtne cvetlice vzpenjale proti kobuljastemu vrhu Kožljeka, bilo je videti, ko da bi mu nevidna roka nadela orjaško modro ogrlico. Še nekoliko nižje, ob stezi, ki si jo komajda slutil v brežini, je v spomladanskih sapicah podrhteval cipresasti mleček.

Oči so hlastno vpijale vso to dišečo lepoto, ki jo bo brezvestni človek lepega dne uničil, kakor je

skorajda že uničil gozdove in reke. Občepel sem kot nekakšen bivec Ferdinand med dehtečo cvetlično preprogo v mehki travi in se le bežno ozrl po Polhograjskem hribovju, ki je valovilo pred mogočno silhueto Kamniških Alp in Karavank neke daleč v medlem ozadju.

GORE

IVANKA KOROŠEC

Lansko poletje sem vsako jutro opazovala nekega starega, samo še s težavo prestopajočega se gospoda. Verjetno je prihajal iz bližnjega doma starostnikov. Prišel je vsako jutro ob določeni uri; precej zgodaj je bilo in medtem ko sem na balkonu stepala odeje in rjuhe, je on sedel, ves trepetajoč, na klopcu na bregu pod našo hišo in se zastrmel v Julijce.

Ko sem čez pol ure ali uro prišla na vrt, je še vedno sedel tam in vsak dan znova sem lahko opazila razločne spremembe na njegovem obrazu. Nekakšen zadovoljen, pomirjen in z vsem z bogan izraz se je naselil med številnimi gubami in gubicami njegovega obraza.

Nikoli nisem hotela motiti njegove očitne zamaknjenosti in globokega razmišljanja, toda nekega dne me je sam nagovoril in tako sem zvedela za vzrok njegovega zrenja proti goram.

»Ko sem bil mlad,« mi je pripovedoval stari gospod s skrhanim glasom, ki je napravil pripovedovanje še bolj otožno, »sem vse proste dneve, od pomladi do jeseni, včasih celo pozimi, hodil tja gor. Že od najranejše mladosti so me gore vlekle k sebi s posebnim čarom. Na enem od vrhov sem spoznal svojo ženo. Mnogo lepih uric sva užila skupaj. Goram sem hvaležen za vse čudovite trenutke, ki sva jih doživljala skupaj. V meglah in viharjih, v snegu, dežju in mrazu, pa tudi ob prekrasnih sončnih dneh sva spoznavala gore in s tem tudi sama sebe ter drug drugega, najgloblje dele najinega bistva. Bogato je bilo najino življenje. Srečna sva bila, kadar sva si prepotena in zasopla stisnila roko na vrhu, ko sva utrujena legala k počitku na razdrapanih vsivliih, ko sva premočena iskala zavetja pod skalnimi previsi ... Žena mi je potem umrla in tolažbo sem iskal v pečinah, v drčah, v najbolj skritih in odročnih kotičkih gora. Zahajal sem tja, dokler sem mogel, dokler ni name legla starost. Zdaj že dolga leta ne morem več v gore. Kje pa, niti na najmanjši hribček se ne morem več povzpeti! Toda tudi pogled nanje mi zadostuje. Tukaj z vaše klopce je prekrasen razgled nanje. Poznam jih, gore, in se pogovarjam z njimi. Natančno vem, kdaj bo to in ono mesto tam gori zeleno ali belo; vem, kaj pomeni taka ali drugačna meglica na njih. Če zaprem oči, slišim drčati kamenčke in valiti plazove ... Srečen sem, ne potrebujem

nič več. Ah, zelo star moraš postati, preden veš, kako malo človek potrebuje za srečo!« Obrnil se je in gledal s svojimi trudnimi, nekoli-ko solznimi očmi gore v daljavi, ki jih je zlatilo dopoldansko sonce.

Zavidala sem mu čudežno moč njegovega srca in želela sem sebi in vsem ljudem: O, da bi mogli mi vsi enako kot ta gospod stati pred sliko svojega življenja in se zadovoljiti z zadnjim, brezželjnim spominom, v katerem nič ne obžalujemo, nič ne hrepenimo, v katerem samo dihamo!

PRVO SREČANJE Z GREGORJEM

CIRIL VELKOVRH

Z dvanajstimi leti sem bil prvič v »hribih«, in to pri Ruski kapelici na Vršiču. Od tedaj dalje sem venomer sanjal, kdaj bom lahko zopet videl gore prav od blizu. Zato sem kasneje tudi svojo družino večkrat peljal na bližnje hribe v okolici Ljubljane, pa tudi kam dalje in še višje.

Tako smo s prijateljem, obema ženama in obema hčerkama odšli neko soboto leta 1971 že zgodaj zjutraj z avtom do Rudnega polja, nato pa peš proti Vodnikovici koči. Točno določenega cilja nismo imeli, ker nismo vedeli, do kam bosta sposobni priti obe deklici. Kolega je svojo hčer, ki je imela šele štiri leta, večinoma nosil, najina pri sedmih letih pa je pač morala hoditi sama. Ko smo prišli do Vodnikove kočice, je kolega z družino že odhajal proti Planiki, sam pa sem se odločil, da bomo ta dan prespali na Velem polju, ker je bila prehojena pot dovolj naporna za začetnike. Pa tudi brez sitnosti ni šlo, kot se spodobi za ta leta.

Ker pa je po kosilu najina hči Mojca želela, da gremo tudi mi tja, kamor je šla Polonca, sem se rade volje uklonil hčerini prošnji. Od tu dalje je šlo brez težav. Ves čas me je držala za roko in zelo pridno hodila.

Ko smo prišli do Planike, sta se Polonca in njena mati že odpravljali v dolino, kolega pa je odšel še na vrh Triglava v upanju, da ju bo do doline že ujel. Za tak načrt jih je prisililo dejstvo, da je ta dan obiskalo Triglavsko pogorje ob vseh drugih tudi 400 slovenskih železarjev, zaradi česar ni bilo možno dobiti prenočišč.

Ob tem sem se zbal za zdravje predvsem svoje hčerke, ker bi bila še v istem dnevu pot v dolino le preveč naporna. Zato sem pričel premišljati, kako bi prišel vsaj do dveh postelj, kjer bi lahko prespale vse štiri »dame«, za naju s kolegom pa bi bilo dobro tudi na klopi ali na stopnicah. Nikogar od planincev nisem poznal, zato sem pričel iskati med številnimi gosti, kdo bi mi lah-

ko pomagal. V jedilnici sem na koncu velike mize zagledal znan obraz in spoznal **Gregorja Klančnika**, znanega slovenskega smučarja in takratnega direktorja Železarne na Ravnah na Koroškem, ki sem ga videl večkrat le na sliki v časopisih.

Obrnil sem se nanj, mu razložil svojo težavno situacijo in ga poprosil za pomoč. Sprva sem bil močno začuden in prizadet, ko mi je odgovoril na kratko približno takole: »Dragi tovariš! V planinski koči kot direktor nimam nobene oblasti. O vsem odloča le upravnik kočice.« Trikrat sem premislil vsebino njegovega odgovora in kmalu ugotovil, da ima popolnoma prav. Zato sem vljudno stopil do upravnice in ji razložil svoje težave. Prej kot v pol ure sem dobil ključ od sobe le z dvema posteljama in s pogledom na vrh Triglava.

Očeta in obe hčerki smo spali dobro, ženi pa se vsaj prvi dan nista pritoževali. Železarji naše sobe itak niso potrebovali. Eni so do jutra igrali tarok, drugi pa obujali spomine in modrovali.

Lastninjenje v gorah — postojanke in poti

Na članek novinarja **Mirana Šubica**, objavljen v Dnevniku dne 7. 9. 1. 1., pod naslovom »Novi in stari lastniki v gorah«, imam nekaj pripomb. V bistvu gre v tem članku za povzete izjave predsednika PD Kranj.

Razumljivo je, da pašne skupnosti oz. kmetije v gorah ponekod ne bodo dobili nazaj zemljišča v takem stanju, kot je bilo pred 50 ali več leti (npr. na Krvavcu). Delno so se že zarasle strme senožeti v Zaplati, Tolstem vrhu in Kriški gori, kjer seje tedaj še kosilo. Sicer pa: kdo od kmetov bi zdaj še kosil v gorah, ko še po kmečkih vrtovih redkokdaj vidiš koga s koso v roki! Res je, da je oblast po vojni prepovedala pašo po planinah, toda te prepovedi se kmetije niso držali. Z lastninjenjem pašnikov se torej dejansko ne bo nič spremenilo. Tudi z gradnjo Doma na Kališču, ki stoji na skalnatem pomolu nad manjšim pašnikom (planina Kališče), pašna skupnost ni utrpela nobene škode.

Planinske postojanke bodo ostale v lasti planinskih društev, prav tako pa tudi pravica hoje po registriranih planinskih poteh. Po predsednikovi odločitvi pa je bila po nepotrebnem malomarno markirana pot čez Potoško goro, saj gre tukaj za povsem gozdnoto pobočje.

Kaj misli predsednik s tem, ko pravi, da je ureditev lastništva postojank še pred nami? Spotika se, češ da je Ljubljana (PD Ljubljana-Matica) po vojni dobila najboljše postojanke — toda

od petih postojank, ki jih ima PD Ljubljana-Matica, lahko štejejo za najboljšo samo postojanko v Kamniški Bistrici. Med najboljše postojanke bi lahko šteli tudi Dom na Šmarjetni in Dom na Krvavcu! Skomine ima tudi po Prešernovi koči na Stolu, nič pa ne pove, da je prvotno kočjo na Stolu okupator požgal in da je novo kočjo zgradilo PD Javornik. Verjetno mu tudi ni bilo pogodu, da je Češko kočjo nekaj let po osvoboditvi prevzelo PD Jezersko.

Pripomnim naj še, kako »izredno marljivi markacisti skrbijo kar za 200 kilometrov poti«. — Vseh registriranih poti je bilo konec 1983. leta 181 km. Z letom 1984 je bilo PD Trzin oddanih 32,5 km poti; tako jih je PD Kranj formalno ostalo v oskrbi še 148,5 km. Poti na desnem bregu Save, kjer markacisti v sedanji sestavi niso nič delali, je 34,5 km. Dejansko so več delali le na posameznih odsekih poti v območju Grintovcev, in še to v sodelovanju s KZP pri PZS. Vse pomembne delovne akcije so bile objavljene v časopisih, za kar sta skrbela načelnik odseka in predsednik PD. Varovalna dela čez Taško je predsednik PD po svoji praksi močno zaokrožil navzgor (glej PV št. 11/93), nič pa ni pojasnil, da je leta 1984 odobril preložitev poti, ki se izogne Taški.

Ob drugi izdaji dnevnika »Kranjski vrhovi« (glej PV št. 6/92) predsednik PD omenja štiri takratne markaciste kot strokovne realizatorje »Kranjskih vrhov«, toda dejansko je bil tretji od navedenih na 15., četrti od navedenih pa na 13. mestu po opravljenih učinkovitih delovnih urah. Vendar je takratni markacijski odsek konec vsakega leta predložil društvu točno poročilo s podatki opravljenih ur posameznih markacistov, ob primopredaji arhiva pa tudi točen popis vseh registriranih planinskih poti. Zdaj pa v uvodoma navedenem Dnevniku v zvezi z lastninjenjem te poti postavlja pod vprašaj! Suggestivno jim ponuja več pravic, kakor so jih imeli pred drugo svetovno vojno. Na območju tedanje Slovenije smo po gorah hodili svobodno, tudi po poteh skozi Bornove gozdove, kjer je bila hoja formalno prepovedana, da ne bi motili divjadi.

V PV št. 6/93 je načelnik markacistov naštel vsa dela, ki so jih opravili do konca leta 1992, tudi varovanja na poteh s sodelovanjem markacistov KZP pri PZS, za kar zaslužijo pohvalo. Glede markiranja, čiščenja in obsekavanja ruševja okoli Bašelskega vrha in Malega Grintovca pa lahko rečem, da teh del niso začeli na najbolj potrebnih poteh. Septembra 1992 sem se z gozdne ceste pod Stegovnikom povzpela na planinsko pot, na kateri po sestopu z gruščnatega plaza nekaj časa ni več dreves, na katerih so bile markacije, steza pa ni nič uhojena. Dalje v pobočju vzporedno z južno steno Stegovnika je bil v frato posekan les. Spodaj

prek frate in po okljuki prek sredine pobočja tudi ni več markacij, ki so bile prej na drevesnih deblih. Odsek poti od gruščnatega plaza do grebenca južno od Stegovnika sem leta 1980 strasiral, vso pot pa markiral z belo barvo. Ponekod po grebencu proti M. Javorniku sem spotoma porezal veje smrekicam (ne obsekali ali oklestili!), ki so se na enem mestu tako razrasle, da so povsem zakrivale stezo.

Pred prihodom na gruščnati plaz s prelaza Fevče bi morala biti ozka steza vsako pomlad očiščena, kar je na njej ostalo od snežnih plazov, sicer je nevarna za zdrs po strmih pobočju. Glede na to, da pot od prelaza Fevče do M. Javornika že deset let ni vzdrževana, v teh letih ob trikratni hoji po njej nisem srečal planinca. Sicer pa gre za lep celodnevni izlet od Kanonirja do Preddvora prek Javorniškega in Bašelskega prelaza.

Pot med prvim in drugim prelazom (pod Škarjevim robom), ki po letu 1983 tudi ni bila redno vzdrževana, je morda že prevzelo PD Viharnik; za tako željo so se izrekli vodilni člani leta 1991 na Javorniškem prevalu.

Maja 1992 sem v informacijah načelniku odseka opisal stanje nižjegorskih poti, večinoma na desnem bregu Save, na katerih bi prioriteto morali dopolniti markiranje oziroma z rdečim kolobarjem obkrožiti že narejene bele pike. Žal pa je načelnik v že omenjenem članku zapisal svojo misel o potrebi poti pod Joštom, kar v splošnem velja za vse poti na desnem bregu Save. Pripominjam, da je s poti okoli Bašelskega vrha in Malega Grintovca še manj možnosti, da bi se izgubil.

Zdaj poti na desnem bregu Save ne vzdržujem več, prej pa sem jih delno vzdrževal osem let samoiniciativno in za boglonaj. Markacijski odsek v sedanji sestavi jih verjetno tudi v bodoče ne bo vzdrževal, predsednik PD pa jih bo še naprej upošteval v svojih 200 km.

Po mojem mnenju je nižjegorske poti potrebno vzdrževati iz naslednjih razlogov: 1. planincu ni treba ves čas gledati pod noge, če je s poti odstranjena suhljad, v številni ponekod tudi veje od posekanih dreves; 2. čiščenje odtočnih jarkov in skrb, da voda ob nalivih čim manj teče po poteh; 3. porezane na pot raščene veje in podrast so večja varnost, da poleti med hojo ne dobiš klopa; 4. skrb za smerne markacije na odcepih oziroma križiščih je potrebna za planince, ki jim pot ni znana (leta 1991 sta me na račun PD Kranj okregala dva planinca iz Domžal, ker pod Pševem na odcepu poti proti Joštu po razširitvi ceste ni več smerne markacije).

Zakon o lokalni samoupravi na ozemlju dosedanje občine ustanavlja pet občin. S tem po mojem mnenju nastaja očitna potreba po reorganizaciji PD Kranj. Vsaka občina naj bi imela

tudi svoje planinsko društvo. Več PD bi praviloma moralo nastati na tem teritoriju že v prvem desetletju po osamosvojitvi. S tem bi se število aktivnih članov znatno povečalo in več mladine bi se lahko vključilo v društvene odseke. Žal je bila tedaj tudi PZS načelno proti ustanavljanju podeželskih PD. Zdaj se podeželski člani, ki so običajno bolj aktivni, ne morejo vključevati v društvene organe. Dolgoletni funkcionarji postopoma postajajo samozavestni in nezmotljivi.

Novinarji so že večkrat pisali o dolgoletnem predsedovanju v PD Kranj, kjer v številu let dodajajo še dve ali tri leta predsedovanja prejšnjega predsednika. To ni posebno pohvalno za člane PD. Predsednika bi morali zamenjati že zaradi večletnih spornih odnosov z vodilnimi člani PZS in tudi z nekaterimi društvi na Gorenjskem. Zdaj prihaja še v spor s skupnostjo borcev Kokrškega odreda in s člani borcev NOV nasploh zaradi spremembe imena Doma na Kališču, saj glavno odgovornost za spremembo imena vendarle nosi predsednik PD.

Bolj upravičeno pa bo spremeniti poimenovanje planinske transverzale »Kranjski vrhovi«, saj po ustanovitvi novih občin ti vrhovi ne bodo več kranjski, razen Tolstega vrha.

Karel Bajd

95 let Mrzlice

Ob prebiranju prispevka »95 let kočje na Mrzlici« avtorja **Tineta Lenarčiča** (PV 10/94) lahko zapišemo, da je avtor zelo nazorno prikazal zgodovino Mrzlice.

Se je pa pozabil vprašati: zakaj otvoritev na dan 28. 9., na dan sv. Venčeslava, na dan čeških Sokolov in planincev, na dan, ko se Čehi spominjajo svojega vojvode?

Zapišemo lahko, da so člani Savinjske podružnice SPD hoteli prikazati in poudariti povezanost med češkim in slovenskim narodom. To povezavo nam potrjuje Sokol — v Žalcu je bil leta 1903 ustanovljen odsek Celjskega Sokola.

Spomnimo se, da je v avgustu leta 1991 pisal **Boris Urbančič** v Delu o slovensko-čeških kulturnih stikih in omenil, da je bila leta 1897 ustanovljena Češka podružnica SPD, ki je kmalu štela 500 članov. Njen namen je bil, da popularizira slovenske gore in s svojo aktivnostjo pomaga utrditi slovenski značaj slovenskih gora.

Še eno dejstvo moramo poudariti — vlogo slovenskih denarnih zavodov pri podpori slovenskega planinstva. Tudi pri izgradnji planinske postojanke na Mrzlici naletimo na podporo Savinjske posojilnice iz Žalca. Dne 19. 4. 1900 je, na primer, občni zbor Savinjske posojilnice namenil »za zgradbo Hausenbichlerjeve kočje« 100 kron.

Vlogo slovenskih denarnih zavodov pri delu planinske organizacije bi morali raziskati. V Žalcu je bila, na primer, leta 1919 ustanovljena sekcija SP SPS. Vodstvo je prevzel **Fran Roblek**, vodilni v Savinjski posojilnici v Žalcu, da omenimo samo to njegovo delo. Ta njegov položaj je zanesljivo prispeval k temu, da je sekcija s pomočjo domačinov zgradila cesto v Logarski dolini. To se vidi po »pomoči«, ki jo je posojilnica namenila za cesto:

12. 4. 1922 — 1000 kron, 28. 4. 1923 — 500 kron, 12. 4. 1924 — 400 kron, da ne omenimo redne letne »pomoči« SP SPD.

Franc Ježovnik

Sveženj novih zemljevidov

V zadnjem času sta slovenski kartografski hiši, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo (IGF) in Geodetski zavod RS (GZ), obe iz Ljubljane, poslali na knjižne police, v kioske, društva in na druga prodajna mesta več novih zemljevidov turistične in planinske vsebine.

Med novostmi IGF naj najprej omenimo zemljevid v merilu 1 : 300.000 s kratkim naslovom **Slovenija**. Izdala in založila ga je DZS, naslovnico je oblikoval **Vili Vrhovec**, uredil ga je **dr. Branko Roje**, oblikoval **dr. Borut Juvanec**, za kartografsko izvedbo pa je poskrbela **Tatjana Šteblaj**. Natisnila ga je tiskarna Ljudske pravice.

Razčlenjenost (oblikovitost) naše države so zelo plastično predstavili z barvno skalo v 8 niansah v kombinaciji s senčenjem. Tako zelo vidno izstopajo ravnine, gričevje in gorat svet z našimi najvišjimi vrhovi. Zelo dober, lepo viden in natančen je tudi izpis zemljepisnih imen. Podrobno so obdelali tudi vodovje, vidno je izpisana tudi množica nadmorskih višin. Težja je ločljivost velikosti naselij. Povsem nenavadno pa je prikazana potna mreža, razvrščena v uradne kategorije (avtoceste, magistralne in regionalne ceste) in poudarjena z rdečo barvo. Lokalne in stranske ceste pa so komaj vidne. Zdi se, da je imel ob dobrem kartografskem delu prevelik vpliv založnik.

Celotna hrbtna stran je izpolnjena z abecednim seznamom na zemljevidu izpisanih imen, ki jih je prek 80.000. Označena so z indikacijo kvadratkov na zemljevidu in jih je lahko najti.

Iz zapisanega sledi, da namen zemljevida ni povsem jasen. Je pa koristen prav zaradi plastičnosti prikaza reliefa in množice zemljepisnih imen.

V Planinski založbi je izšel zemljevid **Grin-tovcev**, ki ga je kot drugo dopolnjeno in po-

pravljeno izdajo prav tako pripravil IGF. Uredniku **Miroslavu Črnicu** so pri izvedbi pomagali **Irena Schiffrer** in **Renata Misdaris** (izvedba) in **Tatjana Bizilj** (oblikovanje). IGF ga je tudi natisnil. Izdelan je v merilu 1 : 25.000.

Zemljevid podrobno prikazuje za planince in pohodnike zelo zanimivo območje Grintovcev. Na severu sega do Belske Kočne, na vzhodu do Podvolovljeka, na jugu do Stahovice in na zahodu do Kokre. Namenjen je prvenstveno planincem, zato so poudarjene markirane poti, razvrščene v zelo zahtevne, zahtevne in lahke, planinske kočice, hoteli, mejni prehodi, slovensko-avstrijska markacija, parkirni prostori, naravne znamenitosti, žičnice ter urejene smučarske in tekaške proge. Lahko je najti tudi druge zanimivosti: cerkve, kulturne znamenitosti, bivake in lovske kočice. Izjemno natančno je vrisana potna mreža, vključno z opuščeni cestami in stezami. Relief je dobro prikazan s plastinami na 20 metrov, kombiniran s senčenjem, kar pa malo moti ločljivost gozdnih od kmetijskih zemljišč. Gosto in dobro vidno so izpisane mnoge nadmorske višine vrhov, naselij, križišč in koč. Podrobnost in dobra ločljivost velja tudi za izpis zemljepisnih imen.

Na hrbtni strani so s skicami, opisi zmogljivosti, dostopov, prehodov in vzponov predstavili 12 planinskih koč. Ob njih na tej strani najdemo še pregledni zemljevid širšega območja in panorama Grintovcev.

Pohodnikom v ta predel naših gora bo prav gotovo prepotreben pripomoček, kar potrjuje tudi dosedanje povpraševanje po prvi izdaji.

Povsem na novo je za Planinsko založbo IGF izdelal zemljevid **Bohinja**, prav tako v merilu 1 : 25.000. Uredil ga je **Franc Mulej**, zasnoval **dr. Branko Roje**, tehnično izvedbo Sta vodili **Nevenka Rozman** in **Irena Schiffrer**, risbe je izdelal **Anton Roje**, oblikoval **dr. Borut Juvanec**, besedilo je pripravil **Matjaž Puc**, fotografijo pa prispeval **Matija Gorjan**.

Tehnološko, vsebinsko in oblikovno je povsem podoben prejšnjemu. Prav tako je obdelan relief, imenoslovje, naselja in druga topografska vsebina. Poudarjene so markirane poti, prav tako razvrščene v tri stopnje, planinske kočice, šotorišča, naravne znamenitosti in drugo. Posebej so označene Slovenska planinska pot, evropska pešpot E-7 in slovenska geološka pot. Bohinjsko jezero je postavljeno skoraj v sredino, na severu sega zemljevid do Koče pri Triglavskih jezerih in planine Voje, na vzhodu do Bohinjske Češnjice, na jugu do Stržišča in Zadlaza in na zahodu do Vratca. O podrobnosti in natančnosti prikazov je odveč ponavljati ugotovitve, ki smo jih zapisali za Grintovce.

Na hrbtni strani so s skicami, opisom zmogljivosti, dostopi, prehodi in vzponi predstavili 10 planinskih domov. Dovolj podrobno so opisali

najbolj zanimivo kulturno in naravno dediščino tega območja. Dodali so še računalniško izdelano aksonometrično karto Bohinja in Bohinjskih gora ter podolžni prerez grebenske planinske poti Vratca—Črna prst.

Za ta zemljevid bo brez dvoma izjemno veliko povpraševanje, saj bo nenadomestljiv pripomoček vsakemu obiskovalcu gora v ta lepi predel.

IGF se je v zadnjem času lotil še ene kartografske zvrsti, ki pri nas ni prav pogosta — panoramske karte. Pripravil jo je in poimenoval **Med Bočem in Bohorjem**. Pri tem prikazu je merilo le približno in različno po smeri sever—jug in vzhod—zahod. Bolj pomemben je plastičen prikaz območja, ki ga avtor želi prikazati. Dela likovne podobe panorame med Bočem in Bohorjem se je lotil **Stane Perdih** in ga ob urednikih **Romanu Renerju**, dr. Branku Rojcu, **Dušanu Stepišniku-Perdihu** in **Ireni Kibarovski** s pomočjo aksonometričnega panoramskega prikaza (pripravil ga je IGF) tudi uspešno rešil. Oblikovalec je bil tudi pri tej karti dr. Borut Juvanec.

Karta sega na zahodu do Grobelna, na severu do Boča, na vzhodu do meje s Hrvaško (Sotle) in na jugu do Brestanice. Pri tej zvrsti je domačih primerjav malo. Glede na razpoložljive tuje panoramske karte pa se uporabniku zdi, daje predvsem barvna kompozicija preveč monotona, da hribovi in doline ne izstopajo tako izrazito, kot smo tega navajeni na drugih takih prikazih. Velja pa poudariti, da je območje prikaza zelo veliko in da je za tako razprostranjenost težko doseči učinkovito plastičnost. Vsekakor pa so naselja dobro razpoznavna, pravilno razmeščena med ustrezne hribe, gozdove, vinograde, njivska zemljišča in podobno. Za uporabnike bo bistveno lažja orientacija pri vožnji z osebnimi vozili, saj so dobro vrisana vsa križišča in ceste. Morda manjka le označba za brezprašne poti. Na prvi strani je še seznam vseh naselij po abecedi, navedba vseh naravnih znamenitosti, kulturnih, umetnostnih in etnoloških spomenikov ter seznam kmetij kmečkega turizma in gostiln.

Na hrbtni strani je podroben načrt Šmarji pri Jelšah in 10 izbranih barvnih fotografij, ki so jih posneli **Robert Krumpak**, Dušan Stepišnik-Perdih in **Franc Zidar**. V besedilu so najprej predstavili pokrajino, podrobneje pa še 11 pomembnejših krajev. Karti so dodali lepo oblikovane platnice z barvnimi fotografijami, ki so v okras in jo hkrati varujejo pred poškodbami.

Že 12. popravljeno in dopolnjeno izdajo je doživela karta **Istre s Kvarnerjem in otoki** v merilu 1 : 300.000. Zasnoval jo je dr. Branko Roje, za izvedbo so poskrbeli Tatjana Šteblaj, Emil **Keržan** in Irena Schiffrer. Tiskal jo je IGF.

Na obeh straneh papirja je enak ozemeljski prikaz celotne Istre, ki sega tja do Novega me-

sta ter Kvarnerja z otoki in do naselja Pag. Na prvi strani so poudarili prometno omrežje z opremo na cestah, kampe, gostinske objekte ter pristanišča in marine. Drugo stran so namenili prikazu kulturne in naravne dediščine, tako območjem kot posameznim objektom. Kratka predstavitev območja in legenda je izpisana v šestih jezikih.

Med izdelki GZ pa velja najprej omeniti že 10. izletniški zemljevid merila 1 : 50.000 **Primorje in Kras**. Zasnoval in uredil jo je **Vili Kos**, za izvedbo je poskrbela **Mimi Gregorič**, vsebino sta pripravila **Bojan Saksida** in **Slavko Umek**, v angleški jezik je vsebino prevedla **Lidija Berden**, v italijanskega pa **Bojan Saksida**. Zemljevid je zložen v žepni format z lepo oblikovanimi platnicami, tiskanimi na debelejši papir.

Obsega vso slovensko in del italijanske obale (do Devina) in sega na severu tja do Vrhpolja pri Vipavi, na vzhodu pa do Divače in Škocjana. Izdelan je v že znani tehnologiji in vsebinski zasnovi. Največ pozornosti so izdelovalci namenili prometnemu omrežju in turistični vsebini: naravne in kulturne znamenitosti, gostinski objekti, razgledišča, kampi, markirane planinske poti, kopališča, bazeni, marine, kakovostne vinorodne lege itd. Razčlenjenost zemljišč je prikazana s kombinacijo plastnic in senčenja, podrobno so izpisana zemljepisna imena, dobro vidne so gosto izpisane nadmorske višine in podobno. Skratka: zemljevid ponuja obilico koristnih podatkov tako za izletnika kot pohodnika.

Hrbtna stran je v celoti namenjena opisom posameznih zanimivosti. V slovenskem, angleškem in italijanskem jeziku so dokaj podrobno predstavili kar 72 različnih lokalitet.

Obiskovalcem za Ljubljance bližnjega Krma je namenjen načrt **Sprehodi po Krimu**. GZ ga je na osnovi izletniške karte Ljubljane z okolico izdelal v približnem merilu 1 : 30.000. Založila ga je občina Vič-Rudnik v sodelovanju s planinskim društvom Podpeč-Preserje, krajevnimi skupnostmi in turističnimi društvi.

Sega od južnega dela Ljubljanskega barja na severu do Krvave peči na jugu in od Želimelj na vzhodu do Bistre na zahodu. Izdelan je podobno kot prejšnji, vendar podrobneje ponazarja vse markirane sprehajalne poti iz doline, z obrobja barja na Krim. Sicer pa so podrobneje prikazali vso potno mrežo s stezami in kolovozi ter vse turistične zanimivosti.

Na hrbtni strani je 10 izbranih barvnih fotografij in podroben opis Krma, sprehajalnih poti, kulturne dediščine, naravnih znamenitosti, planinskih domov in gostišč. Celotno besedilo je prevedeno še v angleščino. Zložen je v žepni format s prijetno oblikovano prvo in zadnjo stranjo.

Po njem bodo gotovo radi segali zlasti Ljubljanci in okoličani, ki bodo posej, ko je Krim odprt, ko je na njem postavljen pomnik izho-

dišču krimskega koordinatnega sistema in ko so obnovili tudi kočo, to goro pogosteje obiskovali.

Še tri zavodove fotonačrte moramo vsaj omeniti.

Med njimi je najbolj zanimiv fotonačrt **Grosuplje z okolico**. Na sprednji strani ima razen povsem naravnega prikaza naselja (fotografija iz zraka z opisi ulic in nekaterih stavb v naravnih barvah) še pet barvnih fotografij, seznam ulic in pomembnejših objektov v naselju ter kratko predstavitev zahodne dolenske pokrajine z opisi najpomembnejših lokalitet v tem predelu.

Na drugi strani je zemljevid zahodne dolenske pokrajine v merilu 1 : 50.000. Na severu sega do V. Trebeljevega, na jugu do Podtabora, na vzhodu do Žužemberka in na zahodu skoraj do Turjaka. Izdelan je tako kot drugi zemljevidi te kartografske hiše s poudarjenimi prikazi že znane turistične vsebine. Na tej strani je še sedem barvnih fotografij in v nemščino in angleščino prevedeni teksti.

Založila ga je Geodetska uprava Grosuplje, zasnoval **Matjaž Kos**, tehnično izvedla **Vesna Mikek**, besedilo pripravila **Blanka Bartol**, prevedla Lidija Berden, fotografije pa so delo več avtorjev. Tudi ta zemljevid bo razen za Grosupeljčane koristen predvsem za Ljubljance in okoličane.

Celje je na eni strani predstavljeno s klasičnim, črtnim načrtom merila 1 : 8.000, na drugi s fotonačrtom mestnega jedra. Na tej strani je kratek opis mesta, preveden v angleščino in nemščino, več barvnih fotografij, seznam ulic, kulturnih spomenikov in javnih objektov.

Za **Koper** so izdelali le fotonačrt. Na hrbtni strani so opisano mesto podrobneje predstavili (opis je preveden v angleščino, italijanščino in nemščino), jo popestrili z 10 barvnimi fotografijami ter dopolnili s seznamom ulic in pomembnejših objektov v mestu.

Peter Svetik

Prek pohorskih frat do savinjskih vrhov

Planinsko društvo Maribor Matica je letos ob svoji 75-letnici izdalo monografijo planinskih fotografij **Jožeta Kovačiča** Prek pohorskih frat do savinjskih vrhov. Tako se je uresničil dolgoletni načrt mariborskega avtorja Jožeta Kovačiča (rojenedga 1912), ki je za svoje fotografije na razstaviščih doma in po svetu desetletja prejemal številna priznanja, najvišje med njimi leta 1957 v Bernu v Švici: Mednarodna zveza fotografske umetnosti mu je podelila naslov umetnik - artist (AFIAP).

Kako upravičena je bila ta podelitev, se zavedamo, ko vzamemo v roke Kovačičevo knjigo. V njej je zbranih 131 črno-belih fotografij, ki so nastajale več desetletij, najstarejše že pred drugo vojno. Po tematiki jih je avtor razdelil v tri dele: Pohorje; Od Uršlje gore od Pece in

Olševe; Savinjske Alpe. Tako je tematsko dopolnil fotografske upodobitve naših planin, saj med dosedanjimi monografijami prevladujejo fotografije Julijskih Alp. Pa še z nečim Kovačičeva monografija bistveno bogati našo planinsko fotografijo. Kakor s predano zavzetostjo lovi v svoj objektiv naravo v vseh njenih odtenkih, naj gre za široke poglede na vence skalnih vrhov ali na obsežna gozdna pobočja, ali za ozke izseke, ki v njih izstopajo drobne značilnosti te pokrajine, rože, viharniki in živali, tako je v ta svet postavljen tudi človek, ki tu živi. Posebej so vredni pozornosti pravi karakterni portreti. Značajske poteze pa nosijo tudi slike pokrajine, od mračnih pohorskih gozdov in samotnih frat (tako na Pohorju pravijo gozdnim posekam) do vrha Uršlje gore, pobočij Smrekovca in vse do večera v savinjskih vrhovih.

K slikam je stvarna pojasnila napisala avtorjeva soproga **Milena Kovačič**. V uvodnem delu beremo avtorjev življenjepiš izpod peresa **Srečka Pungartnika** in pregled Kovačičeve fotografske dejavnosti, ki ga je pripravil **Slavko Topolovec**. Dobro tretjino fotografij spremljajo kratka literarna besedila v izboru **Alenke Glazer**. Povzetek je v angleščino prevedla **Marija Kos**, v nemščino **Andreja Romih**. Knjigo je tehnično uredil in z občutkom opremil **Vito Glavič**. V tisoč izvodih jo je natisnilo GZP Mariiborski tisk Maribor.

Dobili smo knjigo, ki je vredna, da jo vzamemo v roke kadarkoli. Vsakič bomo lahko podoživljali lepoto, ki nam jo je ponudil umetnik Jože Kovačič.

Alenka Glazer

Knjigo Jožeta Kovačiča Prek pohorskih frat do savinjskih vrhov, ki obsega 280 strani, je mogoče naročiti pri založnici: Planinsko društvo Maribor Matica, Maribor, Vita Kraigherja 2; cena 3000 SIT.

Koledar PZS

»Slovenske gore 1995«

Kot navdušen gornik in ljubiteljski planinski fotograf vsako jesen z zanimanjem pričakujem planinski koledar PZS za prihajajoče leto. Zadnja leta niti ne več z zanimanjem, ampak s strahom — zaradi njegove pešajoče kakovosti. Že letos (1994: »Slovenska planinska pot«) sem bil nad njim tako razočaran, da ga nisem obesil na steno, niti ga nisem upal, takega kot je, dati komu za darilo. Koledar je obležal v omari, na domači steni pa visi soroden koledar avstrijske planinske zveze OAV.

Koledar za leto 1995 »Slovenske gore« po naslovnici obeta veliko, a že bežen pregled

naslednjih strani pokaže, da je celo glede na nezavidljivega predhodnika naredil odločen korak — navzdol. Najprej malo statistike: vsak mesec najdemo poleg osrednje pokrajinske fotografije še dve manjši fotografiji, na levi alpsko cvetlico, na desni slap. Skupaj 36 slik, ki jih je prispevalo 11 avtorjev. Letos sta najlepše motive, kot je sklepati po izboru komisije, poslala **Tone Škarja** (4 velike in 1 majhna fotografija) ter **Marko Pogačnik** (2 veliki in 11 majhnih fotografij). Njune fotografije pokrivajo skoraj polovico koledarja.

Velike pokrajinske fotografije naj bi predstavljale ogrodje koledarja, naj bi pritegnile oko s svojo privlačnostjo in všečnostjo. Naj bi — a fotografije tega koledarja niso take. Precej neposrečen izbor je poskrbel za obilico dolgočasnega skalovja čez celo sliko (najbolj pri mesecih februar, marec, junij, julij in december), ki imajo prej dokumentarno kot umetniško noto. Pa to bi še šlo, če ne bi bili posnetki neverjetno slabo reproducirani: velika zrnatost, motnost, predvsem pa zgrešene barve s pretirano »navitimi« kontrasti (najbolj pri mesecih april, september, oktober) poskrbijo za neprilichen videz osrednjih motivov. To je najslabši del koledarja!

O levih fotografijah — alpskem cvetju — tudi ne morem najti pohvalnih besed. Namesto ozadja tam bode v oči strupena belina, ki vizualno požre cvetove in popači njihovo barvo. Dobimo vtis, da so cvetovi plastični, pobarvani z umetno barvo. Skratka, vse je videti zelo nenaravno. Moti tudi, da je s cveticami porušeno sicer dovolj uspešno prilaganje motivov letnemu času. V sneženih mesecih bi jih lahko nadomestili s kakim snežnim detajlom ali s snegom poprhano vejico.

Desne fotografije — slapovi — pa kot da niso nastale po enakih postopkih. Zanje ne velja nič prej naštetega, ponašajo se z ostrino, umirjenimi naravnimi barvami in so dovolj privlačne.

Ob fotografijah še to: ne razumem že več let trajajočega koncepta koledarja PZS z množico fotografij na vsaki strani — eno veliko in več majhnimi. Ena velika slika je povsem dovolj, konec koncev koledar visi na steni in se ga gleda bolj od daleč. Dodatne majhne fotografije, ki so stisnjene nekje spodaj ali celo delno prekrivajo glavno sliko, ne poudarjajo osrednjega motiva, ampak ga, nasprotno, slabijo. Če pa je želja idejnih vodij koledarja ta, da bi z velikim številom fotografij omogočili predstavitev večjega števila avtorjev, naj se tega tudi držijo. Za predstavitev enajstih avtorjev koledarja 1995 je dovolj 12 fotografij, vsak mesec ena, namesto 36.

Oblikovno koledar ne prinaša nič novega. Modnim trendom skuša slediti z odebeljenimi zelenimi linijami, ki pa niso posrečeno postavljene. Izbrani logotipiji sta povsem različni, ena precej okrancljana z repki, druga minimalistična, in tako mešanje že praviloma ne učinkuje dobro. Z eno besedo: nezadostno! Kako tak koledar finančno uspe, mi ni jasno. Verjetno ga rešuje

veliko stalnih naročnikov, od gospodarskih organizacij do društev, ki so začela naročati koledar od PZS še v njegovih najboljših letih in so ostala zvesta do danes. Bo še dolgo tako? V poplavi novih, boljših koledarjev, tudi s planinsko tematiko, verjetno ne. PZS pa si kot osrednja (če hočete moderno — državna) planinska organizacija takih spodsrljajev, kot je ta koledar, ne bi smela več privoščiti. Naj bo tudi koledar na državni ravni, če je tak njegov založnik!

Pa še to: vzorcev dobrih planinskih koledarjev ne manjka. V mojem arhivu izstopa koledar »Slovenske gore 86« s fotografijami **Petra Janežiča** (izdalo PD Lj. Matica) — dobra stara klasika. Vrhunski, moderno oblikovan koledar za leto 1995 pa je, na primer, koledar **Bogdana Kladnika** s fotografijami različnih dejavnosti v naravi, ne le gorništva.

Peter Pehani

Triglavski kralj

Planinska literatura je med slovenskim narodom, za katerega pravimo, da je zapisan svojim goram in planinam z vsem srcem, zelo priljubljena. Številne so knjige, posvečene goram. Samo v jubilejnem letu 1993 je izšlo v Sloveniji vsaj 63 publikacij s tako vsebino. Zato ni nenaavadno, da se te literature bolj ali manj sistematično lotevajo poleg Planinske založbe PZS tudi druge založbe.

V letošnjem letu je založba Družina izdala zbornik člankov **Ivana Sivca** v knjigi pod skupnim naslovom Triglavski kralj: črtice iz življenja **Jakoba Aljaža**. Avtorje zbiral podatke pri pisanju teh tekstov prav tam, kjer je naš zaslužni župnik in planinec živel in deloval. Za pomoč se v knjigi zahvaljuje vsem Dovžanom in Mojstrančanom, posebno pa še prijatelju **Sreču Mežnarju**.

Avtor, ki se je rodil v Mostah pri Komendi, je tudi ta tekst, kot ocenjujemo že po njegovi bibliografiji, od katere je dve tretjini del izšlo v Kmečki knjižni zbirki, napisal za najširši krog bralcev. Verno biografijo ali znanstveno razpravo pa bodo lahko napisali le tisti poznavalci Aljaževega življenja in dela, ki so ga poznali iz prve roke.

Za predstavitev vsebine naj navedemo samo nekatera poglavja črtic: Moje rojstvo, Pastirska dogodivščina, Gospod naj bo, Vihar na Begunjsčici, Čez Luknjo v Trento, Triglav, moj dom, Stolp na vrhu Triglava, Mlakarju rešil življenje, Triglavska kapela, Tominškova slovenska pot, Plaz odnesel dom, Kar sem rekel, sem rekel, Poslavljanje itd. V knjigi je še veliko barvnih fotografij, ki ponazarjajo vsebino knjige. Prispeval jih je današnji triglavski župnik **France Urbanija**, kateremu je knjiga tudi posvečena.

Ciril Velkovrh

Krušnikov Smeš na vseh poteh

Nemara se bo čez leta kdaj kdo spomnil in se vprašal (kot se že dolga leta sprašujejo, kaj je bilo prej, jajce ali kokoš), ali je bil prej **Slavko Krušnik** planinec in transverzalec ali Slavko Krušnik pisec in (samo) založnik. Oboje se namreč pri tem večnem mladeniču, ki je že kar precej let v pokoju, vendar dela enako kot je svoja najaktivnejša leta, ki jih je nabiral za pokojnino, nenehno prepleta. Vsako leto znova beremo, koliko planinskih transverzal je prehodil v minulih mesecih od novega leta do silvestrovega, in se vsako leto znova čudimo, kako mu je, vztrajnemu hodcu, spet uspelo že kdovekolikič prepešati predvsem transverzalo kurirjev in vezistov, najdaljšo slovensko planinsko pot.

Zdaj je Slavko Krušnik za založbo ČZP Kmečki glas napisal malone 400 strani debelo knjigo »Smeš na vseh poteh«, v kateri je zbral 1150 šal s transverzal, kot je zapisal v podnaslovu knjige. Vendar tega podnaslova ni vzel čisto zares; planinsko in transverzalnno terminologijo je vzel samo za okvir knjižnih poglavij, naslov in podnaslov svoje knjige pa je pojasnil še takole: »Pravzaprav smo vsi ljudje transverzalcji, saj vsi kar naprej hodimo ali tekamo od ene točke do druge, čeprav svojih obiskov ne beležimo s posebnimi žigi. Ko sem zapisal ‚vsi ljudje‘, sem seveda mislil človeška bitja od človečka, ki je shodil, pa naprej.«

Potem nadaljuje: »Vzemimo samo prehranjevalno transverzalo. Ali nima vseh značilnosti planinske? Saj vendar vse življenje hodimo od obroka do obroka, od zajtrka h kosilu in nato k večerji — morda je celo še kak obrok vmes...« Seveda to ni edina transverzala človekovega neplaninskega življenja, še cel kup jih je: oblačilna, stanovanjska, delovna in delavska, denarna, ljubezenska — za vsako človekovo dejavnost je mogoče najti primerjavo s planinsko transverzalo.

To je storil Slavko Krušnik in pod vsako transverzalnno žig, pod vsako transverzalnno točko, nanižal dolgo vrsto korakov na tej dolgi poti, korakov, ki so šale s tega področja. Tako se je na skoraj 400 straneh knjige nabralo 1150 šal, povezanih z ustrežno zabavnim veznim besedilom in popopranih z več ali manj resničnimi dogodki predvsem iz avtorjevega življenja.

Planinstva torej v knjigi ni prav veliko, planinski je le okvir. K planinskim zgledom in primerjavam pa se Slavko Krušnik, transverzalec od nog do glave, vendarle vrača vseskozi: »Stojim na vrhu Triglava,« piše takoj v začetku knjige, »zadihan, čeprav sem se nanj vzpenjal v koloni in čeprav njegov vrhni del ni posebno strm: leta so opravila svoje.

Stojim blizu Aljaževega stolpa... gledam okrog sebe, razgled je res lep, pogledujem pa proti stojalcu poleg stolpa, kjer je shranjen žig, ki ga potrebujem v transverzalni knjižici... Nazadnje se gneča okrog stojalca zmanjša, tako da lahko brez prerivanja odtisnem šesteroxotni žig vrha v zelenkasto transverzalno knjižico. Tako, še Dolič, Prehodavci in Sedmera, pa bo končana štirinajsta slovenska transverzala! Moj najbližji zasledovalec jih ima narejenih sedem; prav težko me bo ujel...«

Potem pojasnjuje, da so ga »zaradi nagnjenja do hoje po transverzalnih poteh že močno zbadali, tako da sem se nekajkrat resno zamislil. Toda — bolj ko sem preiščeval o tem, bolj se mi je zdelo moje početje normalno: vsako leto greš enkrat na vse najlepše slovenske hribovske oziroma planinske točke; ko si pa že tam, še pritisneš žig v ustrezno planinsko knjižico. Nič drugega. In tako že petindvajset let, od takrat, ko sem prekoračil petinštirideseto leto, starostno mejo, določeno za konec kariere nogometnega sodnika.«

Svoja življenjska in planinska pota, pa pota svojega družinskega in službenega življenja Slavko Krušnik prepleta s šalami, ki sodijo v posamezne sklope in na posamezna transverzalna pota. Knjiga torej, kot že rečeno, ni planinska, toda ker ima vsaj planinski okvir in ker jo je napisal mož z največ opravljenimi transverzalnimi potmi pri nas, jo je vredno predstaviti tudi planinskemu bralstvu — ki se rado smeji, če nič drugega.

Marjan Raztresen

Stenski koledar: Aljažev stolp vrh Triglava

Planinsko društvo Ljubljana-Matica je izdalo svoj stenski planinski koledar za leto 1995, »posvečen prizadevanju **Jakoba Aljaža** za slovensko podobo Julijskih Alp, ki je 7. avgusta 1895 bilo zmagovito kronano s postavitvijo stolpa na vrhu Triglava. Ta dogodek je bil pomemben pri razvoju slovenskega planinstva in za uveljavljanje slovenskega naroda.«

Trinajstletni koledar prinaša reprodukcije akvarelov amaterskega slikarja **Gregorja Klančnika**, predsednika tega društva. Podobe niso le s Triglava in Julijskih Alp, pač pa tudi z drugih koncev Slovenije. Posamezni meseci nam predstavljajo podobe krajev in gora, kjer je bival in deloval njihov avtor. Predstavljene so Vapšova domačija v Mojstrani, kjer je bil rojen Gregor Klančnik (2), Križ na Škratici (1940/94), za katerega je sestavne dele nosil na vrh leta 1935 tudi avtor sam (9), soteska Predaselj in Ojstrica v Kamniških in Savinjskih Alpah, kjer sta plezala tudi s **Petrom Fickom**, avtorjem planinskega vodnika za to gorstvo (4, 5);

Tihojsko jezero pod ledom z Obirjem (3), Tihoja s Peco (6), Olševnikova kašča (10) in Poljana s Peco (11) so nastali v obdobju, ko je avtor služboval v Železarni Ravne na Koroškem, šest del pa je posvečenih slavljencu, in sicer: Triglav iz Kota (1), Triglav s Križkih podov (1), Triglavska stena od spomenika gornikom (7), Kredarica v snegu z novo kapelo pod Triglavom (12) ter Aljažev stolp — stoletnik (1,8).

Koledarsko publikacijo je oblikoval **Bogo Urbane**, natisnila pa jo je Tiskarna Delo d.o.o.

Ciril Velkovič

In memoriam: Hinko Uršič

Kot se utrne jesenski list z drevesa, se je 26. septembra letos utrnilo življenje profesorja geografije in zgodovine **Hinka Uršiča**, častnega člana Planinskega društva Tolmin.

Na tolminsko pokopališče se je v četrtek, 29.

septembra, zgrnila množica ljudi k zadnjemu slovesu, veliko je bilo njegovih nekdanih učencev. Zadolena je žalostinka učiteljskega pevskega zbora, dijakinja je recitala Kocbekovo Molitev, spregovorila sta mu nekdani sodelavec **prof. Janez Dolenc** in v imenu planincev **inž. Žarko Rovšček**. Poudaril je, da je Hinko vodil gradnjo kočice na planini Razor, da je bil odlikovan z zlato značko PSJ in srebrno značko PZS. Napisal je kroniko Soške podružnice SPD od ustanovitve 1896 do leta 1915.

Več o življenju in delu pokojnega profesorja je PV objavil za 60-letnico leta 1971 in za 80-letnico leta 1991. Ob njegovem odhodu za zmeraj bi rad povedal še to, da je bil v letih 1948—1968 eden od stebrov slovečega tolminskega učiteljskega, rad je imel mladino in jo je kot vnet planinec in ljubitelj narave vodil v gore in na ekskurzije. Bil je tudi strokovni pisec, sodelavec PV, obeh Tolminskih zbornikov in Savnikovega Krajevnege leksikona, v katerem je obdelal polovico tolminske občine. Dolgo je bil občinski odbornik in poročil je mnogo mladih parov. Imel je obsežno knjižnico in je bil razgledan na mnogih področjih humanističnih ved. S svojim vedrim značajem se je priljubil vsem, ki smo ga poznali in cenili.

Sedaj počiva ob vznožju svojih ljubljenih tolminskih gora.

Janez Dolenc

80 let Franca Radiška

Ob 80-letnici rojstva so se **Franca Radiška** spomnili celjski ptt planinci. Na domu sta ga obiskala predsednik PD PE PTT Celje **Štefan Krčmar** in dolgoletni planinec **Ferdinand Glavnik**. Videti je bilo, da se je jubilar njunega obiska zelo razveselil.

»Na današnji dan pričakujem nekaj obiskov, moram pa priznati, da ste me ptt planinci prav prijetno presenetili,« je dejal presenečeni in srečni Franc. Že po obleki je bilo videti, da je to zanj pomemben dan, saj »taboljša« obleka s kravato le ni prepogosta oprava za upokojenca, za katerega velja tisti značilni rek »moral ti, nimam časa«. Že navsezgodaj je moral tudi ta dan v pekarno, da je vnukom prinesel sveže žemljice, nasploh pa je imel še veliko opravkov, preden je lahko v miru pričakal svoje prijatelje.

»Ne morem se dovolj načuditi vitalnosti in vedrini, ki jo izžareva Franc. Njegov smisel za humor ni izgubil svežine in v njegovi družbi je vedno zabavno. Radi bi ga še naprej srečevali na planinskih izletih,« je dejal Štefan Krčmar.

»Zadnje čase nisem veliko hodil v hribe, vendar želim ob prvi priložnosti še na Triglav,« je dejal Franc Radišek. Gotovo mu bo to uspelo, če si bo le dovolj zgodaj razporedil čas, saj še vedno rad prijateljem in sosedom popravi kakšen čevelj, kar je bilo včasih številni družini glavni vir preživljanja.

Planinski prijatelji in znanci želijo Francu Radišku še mnogo zdravih planinskih let.

Branka Bizjak
(ptt novice)

Jubilant Stane Judec

Letošnje leto je **Stane Judec** iz Vrbja pri Žalcu praznoval 70 let.

Stane je eden izmed tistih marljivih anonimnih članov planinske organizacije, ki marsikaj postori, vendar se za to običajno ne ve. On je bil vse od ustanovitve PD Zabukovica poverjenik za Vrbje. Pobiral je članarino, članstvo je obveščal o izletih, pomagal je tu in tam. Za članarino si je šele letos dobil namestnika.

Doma je v Migojnicah pod Bukovico in že od mladosti je zaljubljen v ta hrib. Zato je bil med prvimi, ki so sanjali, da bi na Bukovici napravili skromno kočjo. Začeli so pri PD Zabukovica, nadaljevali v okviru PD Žalec in ko so v PD Žalec začeli graditi novo kočjo in počasi pozabljati na prvo, skromno kočjo, so se vrnili v PD Zabukovica.

Sedaj organizirajo in vodijo izlete v okviru Društva upokojencev.

Ostali so člani planinske organizacije in tudi tu praznujejo jubilej.

Leta 1939 so se **Stane Judec, Ivan Mikek, Peter Šprajc ml., Ludvik Zupane, Marjan Čater** in še nekateri povezali z SPD — Savinjsko po-

družnico Celje in kot mladinski člani ustanovili — danes bi dejali — sekcijo, ki so jo imenovali Planinsko društvo Migojnice. Stane Judec ima ohranjeno izkaznico, v njej je znamkica za leto 1939 in tudi žig Begunjsčice in Mozirske kočje. Mikeku je poplava odnesla vso dokumentacijo, prvoborec Peter Šprajc ml. je umrl, prvoborec Ludvik Zupane je v Celju, v partizanih je padel Marjan Čater.

Mikek in Judec se spominjata delovanja te sekcije. V Šempavski tovarni so kupili platno, ga preparirali z lanenim oljem in posušili. Ohranjena je slika, ko so zbrani za 1. maj 1939 pred šotorom na Mrzlici. Mrzlica, Kal, Šmohor so bile njihove najbolj priljubljene točke, zahajali pa so tudi v Karavanke in v Alpe.

Zapišemo lahko, da je na območju današnjega PD Zabukovica že leta 1939 delovala organizirana planinska skupina. Okupator jo je razgnal, večina, ki so preživeli, so se po vojni ponovno vključili v planinsko organizacijo in marsikdo od njih je bil ustanovni član društva.

Franč Ježovnik

Optimistično leto jezerskih planincev

Društvo, v katerega je včlanjenih več kot polovico vseh krajanov, in istočasno društvo, ki oskrbuje najstarejše še nespremenjeno planinsko domovanje v slovenskih gorah, je pomembno v verigi slovenske planinske organizacije.

Z rezultati letošnjega leta bi rad povedal tudi drugim planincem, da PD Jezersko v svoji majhnosti posega na prav vsa planinska področja.

Že lani smo se skupaj s PZS pričeli pripravljati na gradnjo novega vodovoda do Češke kočje. Dotrajan oziroma že skoraj neuporaben vodovod nas je napeljal na misel, da bi le-ta moral biti uporaben tudi za majhno hidroelektrarno. Oskrbnik **Andrej Karničar** je to misel gojil vsaj že 15 let. V navezi z zelo zagnanim gospodarjem **Boštjanom Skubrom** je ekološko upravičena zamisel dobila peruti.

Lani material, letos razvitje 500 metrov po naročilu narejenih cevi v dolini, izredno zahteven transport razpotegnjenih cevi po tovorni žičnici do kočje in položitev cevi v izkopen kanal ter priklop na novo zgrajen rezervoar v slapu 200 višinskih metrov nad kočjo. Realizacija brez izjemno požrtvovalnih članov društva sploh ne bi bila mogoča. Z delom je praktično živela cela dolina. 1360 ur evidentiranega fizičnega dela (brez organizacijskih poslov), velikokrat v slabem vremenu, preko dve toni materiala, znošenega do zaježja na hrbtih . . . Neverjetno so se — pri razporeditvi težkih cevi po trasi — izkazali tudi fantje slovenske vojske, ki so kot prostovoljci opravili delo iz svoje lastne hribovske zavednosti.

Velik finančni in organizacijski zalogaj bo elektrifikacija drugo leto. Ker pa svoji trmi in dobremu sodelovanju s PZS zaupamo, ne obupujemo.

V organizaciji PD Jezersko je bil letos že osmič gorski tek do Češke koče. Tek je štel tudi za državni pokal. Dne 18. septembra se je na startu, na športnem igrišču na Jezerskem, zbralo preko 70 tekmovalcev in na dveh zahtevnih progah preizkusilo svoje moči. Močno deževje na startu in sneženje na drugi polovici proge je privediteljem (sodniki, kontrole, urejanje prometa, okrepčevalnice) povzročilo še dodatne težave. V zadovoljstvo nastopajočih je 68 planincev, športnikov, lovcev in gasilcev odlično opravilo delo, za koordinacijo katerega je skrbel **Rihard Murn**.

Odkar se je lani končala obnova vseh šestih visokogorskih poti nad Češko kočo (v sodelovanju s Komisijo za pota pri PZS), je novi načelnik Markacijskega odseka **Brane Žagar** usmeril dejavnost odseka na obnovo smernih tabel (ki bodo sčasoma vse domače-macesnove) in srednje težkih poti.

Najpomembnejše vzgojno delo društva je delo z najmlajšimi, ki jih vodi **Karmen Karničar**. Osrednja in najpomembnejša akcija leta je bilo odlično organizirano enotedensko potepanje po bohinjskih gorah. 29 najmlajših je preživel dneve, ki ostanejo za vedno.

Alpinisti doživljajo pravi kadrovski preporod. Nekakšno zatišje ali premor generacij je končano, saj alpinistično šolo redno obiskuje sedem tečajnikov in tečajnic. Tudi letos je zelo lepo uspel alpinistični tabor v Chamonixu.

Vsaj po en jezerski alpinist gre skoraj vsako leto v Himalajo in tako je bilo tudi letos, ko smo bili z enim članom zastopani v prvi himalajski odpravi v Sikkim. Blesteč in odmeven je bil alpinistično smučarski uspeh **bratov Karničar** v steni Matterhorna. V plezalnem vrtcu sta se rodili dve novi, težki smeri.

Gorski reševalci so v sedmih reševalnih akcijah v sezoni pomagali uspešno in hitro, velik premik pa je bil napravljen na področju izobraževanja in na področju sodelovanja s sosednjimi postajami - še prav posebno z GRS iz Železne Kape.

Dejavnost planinske pisarne v sezoni, založniške dejavnosti na področju razglednic in tiskanja novega zemljevida za Jezersko skupaj s TD Jezersko, ekološke vsebine in organizacija izletov so redne spremljevalke načina delovanja društva. Gorsko vodništvo (ali bolje: vodenje po gorah) pa je tisto, k čemur težimo, pa se z rezultati še ne moremo pohvaliti.

Delo gorenjskega MDO je zašlo v krizo in išče nove poti, planinski funkcionarji - včasih pod težo dolgoletnega dela, včasih zaradi osebnih interesov - pišejo po časopisih čudne reči, do-

linske težave ne prizanašajo goram in gornikom... Pa vendar. Kadar uvrstimo planinsko dejavnost (pri tem mislim na vse, od alpinizma in GRS do gospodarstva...) na planinsko polico, stvari niso več tako črne. Prav je, da bogato dediščino drznih pastirjev, lovcev, gorskih vodnikov, skalašev še obogatimo. Odgovoren odnos do narave kot materije in odnos do narave kot duhovne razsežnosti sta poroka, da bodo gore tudi našim zanamcem neizmerljiv vir hrepenenja, bogastva za dušo in telo.

Luka Karničar

Prvi Brodarjev pohod na Olševo

V soboto, 8. oktobra 1994, sta planinski društvi Velenje in Solčava izvedli 1. Brodarjev pohod do Potočke zijalke na Olševi. Udeležilo se gaje 56 planincev iz Solčave, Velenja in Jesenic. O več namenih pohoda sta pred začetkom v gostišču Firšt spregovorila **Edvard Ikoč** in **Miroslav Žolnir**. Zbrane že v zimskih razmerah pri Potočki zijalki pa je nagovoril **Peter Ficko** ter opozoril na obletnico in pomen Brodarjevega odkritja, kot tudi na jubilej 1. slovenskega (jugoslovanskega) vzpona naveze Kukovec-Resnik /23. in 24. 7. 1969/ čez 1800 metrov visoko severno steno Eigerja. **Janez Resnik**, 20-letni dijak srednje tehnične šole, se je 7. 9. 1969 smrtno ponesrečil v severni steni Štajerske Rinke.

Profesor Ficko je v svojem nagovoru dejal: »Današnji pohod ima dva pomena: da bi se spomnili **prof. Srečka Brodarja**, ki je tu v Potočki zijalki leta 1928 odkril bivališče ledenodobnega človeka z izredno bogatimi in izjemnimi kulturnimi ostanki, in da bi se spomnili 25-letnice prvega slovenskega vzpona prek slovite stene Eigerja, ki sta jo premagala **Dušan Kukovec** (me veseli, da ga lahko med nami pozdravim) in **Janez Resnik** in s tem dejanjem slovenski alpinizem pripeljala v evropski in svetovni vrh.

Vrhunski znanstvenik širšega slovesa prof. Srečko Brodar, ki je zaslovel ravno s Potočko zijalko, se je lotil izkopavanja kot profesor celjske gimnazije s svojimi dijaki vztrajno in s precejšno mero samozavesti. Večletno izkopavanje (od leta 1928 do 1935) je rodilo bogate sadove. Ob ognjišču, ostankih ogilja in kosteh jamskega medveda, s katerimi so se prebivalci te jame hranili, so našli različno orodje. Najdeni predmeti v tej jami, kjer naj bi prvi človek živel pred 20 000 leti, so zelo številni in v primerjavi z drugimi v srednji Evropi izjemni po tem, da je naš prednik začel prvič izdelovati orodja iz dotlej neznanne mu materije — iz kosti. Zato je tu veliko pomembnejši koščeni orodni inventar kot kameni. Ob kamnitih strgalih, pestnjakih, konicah in drugem ima vrhunski sloves zbirka koščениh konic, ki šteje več kot 130 orodij. Ta

zbirka je številčno tako močna in oblikovno tako enotna, da prekaša vse do sedaj znane v Evropi. Našemu znanstveniku so morali priznati, da je množica koščenenih orodij in delovnih pripomočkov neponovljiva posebnost med evropskim gradivom starejše kamene dobe.

Zato je prav, da se tega marljivega in zaslužnega znanstvenika danes spominjamo in tudi v prihodnje oživljamo v obliki pohodov na Olševo kulturo prvega človeka, na kateri je zrasla sedanja moderna evropska civilizacija.

Čprav se Dušana Kukovca in Janeza Resnika spominjamo na področju alpinizma, so med njima in prof. Brodarjem skupne značilnosti. Če ne drugje v neuklonljivi volji in vztrajnosti za dosego cilja, ki so si ga zadali. Mislim, daje ravno to predvsem pri izkušenejšemu Dušanu pripeljalo do uspeha, da sta preplezala najbolj grozljivo steno Alp. Dušan jo je naskakoval že nekaj let pred tem, kot so jo tudi drugi slovenski plezalci, in se ni dal ugnati. Preučeval jo je po delih, kako bo premagoval posamezna težka mesta, predvsem krušljiva in plazovita. Vedel je tudi, da je ključ uspeha v vremenu. Znano je, da ima Eiger zelo neugodno mikroklimo. Redka so obdobja vsaj toliko lepega vremena, kolikor je potrebno, da se da stena preplezati. Večina se je morala vrniti zaradi vremena, mnogi plezalci pa se niso mogli vrniti in jih je gora za vedno sprejela v svoje naročje. — Dušanu in Janezu je uspelo, šele v zgornjem, lažjem delu jima je ponagajalo vreme, ko jima je utrujenima in s skrajnimi naporii uspelo priti na teme gore in zatem med ljudi, ki so se veselili uspeha in jima čestitali — pa ne samo njima, tudi slovenskemu alpinizmu, ki je s tem trenutkom stopil na najvišjo stopnico svetovnega alpinizma.

Žal ta njun uspeh doma ni prišel na prve strani Planinskega vestnika, niti ni odmeval v tistih vrstah, kjer bi pričakovali, tako, kot bi moral. Dobro, da sta svoja doživetja temeljito opisala in tako pustila za seboj trajno duhovno sled.

Zato je prav, da se bomo na naših pohodih v prihodnje ob Srečku Brodarju spominjali tudi teh dveh junakov slovenskega alpinizma.

« Brodarjev pohod iz Solčave do Potočke zijalke bo vsako drugo soboto v oktobru. Drugi torej 14. oktobra 1995.

M. Ž.

Jesenska vaja vodnikov reševalnih psov

Po dvodnevni lavinski vaji maja letos na Slemenu smo jeseni izvedli že drugo vajo in preizkušnjo reševalnih psov. Kar 30 vodnikov iz Ljubljane, TO Gorenjske, Postojne, Kranja, Jesenic, Kopra, Ajdovščine in Medvod ter iz Južne Tirolske se je s svojimi psi na Nanosu dva dni kosalo z močno burjo in iskalo pogrešane, izgubljene in zasute osebe.

Za goste iz štabov CZ in iz postaj GRS smo prvi dan pripravili krajšo demonstracijsko vajo, kjer smo pokazali iskanje v ruševini, transport ponesrečenca iz visoke ruševine, iskanje izgubljenih otrok na terenu, sledenje izgubljenega turista in zahteven transport ponesrečenca čez navpično steno. Kasneje popoldne smo trenirali iskanje na terenu, sledenje, ohlajanje in vravno tehniko.

Pozno zvečer smo izvedli nočno vajo: iskanje treh pogrešanih oseb na težko prehodnem terenu velikosti 1 x 1 km, v močni burji in ob nikakršni vidljivosti. V slabi uri je šest vodnikov s psi prečesalo teren in našlo vse tri pogrešance. Izkazalo se je, da niti močna burja niti tema za pse ni problem; v gostem grmovju in temi so imeli težave s smerjo pohoda in medsebojno razdaljo vodniki.

Drugi dan smo poleg vadbe izvedli še preizkušnjo psov za preiskavo terena. Nanjo se je prijavilo 17 vodnikov in vsi so jo uspešno opravili. Tako imajo zainteresirane postaje GRS in štabi CZ nov seznam vodnikov reševalnih psov, ki so usposobljeni za iskanje pogrešanih na terenu.

Zvone Korenčan

Usklajevalni seminar inštruktorjev

Pred letošnjim državnim zborom planinskih vodnikov je bil 30. septembra in 1. oktobra letos v Domu v Tamarju usklajevalni seminar za inštruktorje. Spomniti se velja, da je bil tu del prvega tečaja za PLV s turo na Ponco, tretji zbor PLV (PV 1980/85), ki se je prvič delil na dve področji. Tu ga je vodil **Božo Jordan**, drugega na Menini pa **Lojze Motore** (oba planinska inštruktorja — PI). Pred desetim zborom PLV (20.—21. 9. 1986, Obvestila PZS, št. 11/86) je bil prav tako tu usklajevalni seminar, ki sta se ga izmed letošnjih udeležencev udeležila **Ivan Cigale** in Božo Jordan, v celoti pa nas je bilo 14. Vodil gaje **Danilo Škerbinek**.

Na usklajevalni seminar inštruktorjev so bili letos povabljeni vsi, ki se kakorkoli srečujejo z izobraževanjem vodnikov v PZS, tako gorskih, mladinskih in planinskih. Posebej so bili vabljeni GV in PI (inštruktorji planinske vzgoje). Seminar je sklical in ga uspešno vodil načelnik kategorizacijskega odbora **Bojan Pollak**.

Usklajevalni seminar se je pričel z medicinsko temo — oživljanjem ponesrečenca, ki jo je podal zdravnik pri GRS **dr. Evgen Vavken**. Za predstavljanje ostalih tem so bili prvič povabljeni PI pri MK. Tako je **Borut Peršolja** razmišljal o projektu kvalitetne množičnosti obiskovanja gora. Takoj je ugotovil, da ta dva pojma nista kompatibilna. Nanizal je lepo število misli, ki so vredne premisleka. Predstavil je zamisel o družinskih potepanjih, o tečaju gorništvu in PŠ.

O slednji bi se splačalo premisliti, kako bi jo lahko opravili pri družinskem potepanju v skupini največ petih ljudi, ki se pod goro pripeljejo v avtu, torej ni množičnosti. Če je AŠ za dva kandidata, bi se morda smelo tudi to. Marsikatero PD šole ne organizira ali pa šola nima planinskega krožka, skupine ali delavnice, sosednja je pa morda predaleč in je delo težko uskladiti. Tako je marsikdo ne more končati, opravi pa vse izlete, potrebne za zlato značko. Pa še stalo ne bi v tem primeru nič, ker je to itak rekreacija udeležencev. Tudi preizkus bi se dal morda napraviti z drugim ocenjevalcem, kar je moderno zunanje preverjanje, mar ne!

Nataša Erjavec se je lotila zelo nevhvaležne teme, toda z veliko zavzetostjo in voljo — pravnih vidikov vodenja. Menda je s tem pričel v MK **Tone Stroj**, pri PLV pa **dr. Teodor Tominšek**. Vsekakor je treba to dopolniti z novimi določili, saj so dan prej sprejeli slovenski kazenski zakonik. So pa težave, ker to posebej ni obdelano za planinarjenje in je treba spraviti v okvir splošno veljavnih predpisov.

Klemen Medja je posredoval temo vrhna tehnika na snežiščih s poudarkom na prečnu snežišč v poletnih razmerah.

Za praktično delo na tem usklajevalnem seminarju je bilo obdelano spuščanje po vrvi (Diefeljerjev sedež, spuščanje z osmico). Tu so prišli do določenih predlogov tako glede dela kot opreme PLV, ki jih bo potrebno posredovati dalje. Po legalni poti bo treba to uvrstiti v nova Pravila o PLV.

Vsi, ki so se udeležili tega usklajevalnega seminarja, bilo jih je 31, bodo lahko v naslednji sezoni posredovali te teme na področnih zborih vodnikov PZS.

B.J.

Vnukinja obiskala dedevo planinski koč

Bil je dan, ki sem se ga nadvse veselila, saj sem se lahko med povabljeni udeležila slovesnosti ob stoletnici, ko so 16. avgusta 1894 postavili prvo planinsko koč Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva, imenovano po mojem starem očetu **Franu Kocbeku**, in sicer na Molički peči pri kapelici svetega Cirila in Metoda. Stara koč tam sicer še vedno stoji, vendar močno razpada.

Zbrali so se planinci od vsepovsod in domačini, saj je od sedanjega doma na Korošici do Moličke peči dobre pol ure hoda. Govornik na slovesnosti je skrbno predstavil delo, ki ga je za koč storil takratni odbor Savinjske podružnice.

Z najlepimi vtisi sem se v skupini planincev vračala po lepih stezicah v dolino. Kar pogosto

Stara koč še stoji, vendar močno razpada

mi je uhajal pogled na Ojstrico, vso ožarjeno s soncem.

Želim si še srečanja z našimi lepimi vrhovi Savinjskih Alp v upanju, da jih obiščem prihodnje leto, tudi Korošico. Ni bilo lahko slovo od gora, saj je ves planinski svet prečudovit.

Pavla Karče,
Mozirje

Kapela svetega Cirila in Metoda nad staro planinsko koč pod Moličko pečjo

Zavetišče za reševalce

24. september 1994 je bil za gorske reševalce s postaje Prevalje in za vse njihove prijatelje svečan dan. Srečali so se v Grohotu pod Raduho, kjer so odprli novo zavetišče GRS.

Lesena koča je rezultat triletnega dela gorskih reševalcev in mnogih domačinov, ki so jim priskočili na pomoč, ter dobrotnikov, ki so pomagali z denarjem ali materialom. V zavetišče so napeljali tudi vodo in elektriko ter uredili ogrevanje.

Koroški gorski reševalci bodo v svoji koči hranili reševalno opremo, dežurali in oskrbeli morebitne poškodovance. (Letos so, na primer, odšli na osem reševalnih akcij.) Tu bodo potekala tudi njihova izobraževanja in usposabljanja.

Dolgoletna želja gorskih reševalcev se je torej uresničila. Pomoč, ki so je bili — ob ogromnem lastnem delu — deležni, pa dokazuje, da je njihovo poslanstvo cenjeno.

A. Č.

Jesen na Bukovici

V nedeljo, 23. oktobra letos, je bila pri planinskem domu Bukovica v počastitev 75-letnice organiziranega planinstva v Žalcu in Spodnji Savinjski dolini prireditev s kulturnim programom. Sodelovali so učenci osnovne šole iz Petrovč pod vodstvom **Brede Šip** in pevci iz Ponikve. Pokrovitelja prireditva sta bila IS občine Žalec in Svet mestne skupščine Žalec. Pozdrav in uvodni del je opravil **Janez Meglic**, predsednik PD Žalec, o planinstvu v tem delu v povezavi s sedanjostjo je pripovedoval **Božo Jordan**, o razvoju in množičnosti v gorah je govoril **Janko Mirnik** kot predstavnik PZS. V imenu Savinjskega MDO in PD Mozirje je spregovoril predsednik **Martin Aubrecht**. Prisotni so bili predstavniki PD Braslovče-Dobrovlje, Laško, PTT Celje, Šempeter, predsednik odbora za Savinjsko planinsko pot **Stane Štorman**, ki ima tu svojo zadnjo točko, in župan **Milan Dobnik**. Bilo je prijetno kljub slabemu vremenu in prost razgovor se je zavlekel v popoldne. Za prijetno vzdušje v postojanki so poskrbeli dežurni člani, ki tudi ob koncu tedna skrbe, da je postojanka odprta.

B. J.

10. mladinski tabor PD Podnanos

Letos prvi teden v avgustu je PD Podnanos izvedlo taborjenje v Logarski dolini. To je bil naš deseti društveni tabor in v tem času smo si nabrali veliko izkušenj ter lepih spominov, ogledali pa smo si tudi dobršen del slovenskih Alp. Sprva so bili naši tabori časovno krajši, po številu udeležencev manjši in po lokaciji zelo blizu — na Nanosu. Z leti pa smo se začeli širiti v vse smeri. Število udeležencev je naraščalo,

verjetno zaradi prijetne družbe in vzdušja na taborjenju, svoje pa je prispevala tudi vedno primerno izbrana lokacija taborov: Zadnjica, Log pod Mangartom, Krma, Lepena, Jezersko, Pokljuka in Logarska dolina.

Letošnjega tabora se je udeležilo 45 mladih planincev od 3. do 8. razreda osnovne šole ter preko 20 ljudi, ki je sestavljalo vodstvo. Otroci so bili razdeljeni po starosti in sposobnostih v štiri skupine. Starejši iz prve in druge skupine so osvajali višje vrhove: Raduho, Ojstrico, Krofičko, Rinke in Turško goro. Mlajši pa so šli mimo slapa Rinke do Frischaufovega doma (Okrešelj), do Potočke zijalke in na še bolj turistični izlet do Škafa v Matkovem kotu.

Proste popoldneve so nam popestrili nogomet, med dvema ognjema, vlečenje vrvi, pa tudi pomivanju posode se nismo mogli izogniti. Organizirali smo planinsko šolo, orientacijski tek in prosto plezanje za starejše, ostali pa so merili moči v družabnih igrah. Najbolj smo čakali zadnjega večera, ko so bili na programu krst, planinske karaoke, modna revija — gamsi, zabavne igre ob tabornem ognju, nazadnje pa smo še vsi udeleženci tabora svečano prejeli spominske medalje. Naslednji dan nas je pri pospravljanju šotorov ujel dež in nam naložil še nekaj dodatnega dela s sušenjem, vendar nam niti dež ni mogel pokvariti prijetnega vzdušja; pesem je na avtobusu donela od Logarske doline do Podnanosa.

Ker se v društvu čuti veliko dobre volje in pripravljenosti za delo, se bomo v prihodnje še srečali v naših gorah. Čeprav za drugo leto še ne vemo, kje bomo taborili, nam vodstvo v PD Podnanos zagotavlja, da bo spet zabavno.

Marko Nabergej

Etnografsko planinski tabor v Trenti

»Tak je bil moj dan, moj srečni dan. Nič nisem sebičen. Prav nič ga nočem obdržati zase. Tudi drugim ga privoščim, saj zato ga opisujem. Zakaj vse tisto, kar je resnično lepo, ima človek na voljo zastonj ali skoraj zastonj. Za to ne potrebuje bogastva, imeti mora le odprte oči in odprto srce. Potem morda — morda — doživi spet tisti mir, ki ga vsi potrebujemo, a zaman hlastamo za njim sredi nemirnega življenja, ki je postalo naša edina stvarnost.«

Tako je napisal **Marjan Lipovšek** v knjigi Slovenske gore.

Taki so bili naši dnevi — tako bi lahko rekli vsi udeleženci etnografskega planinskega tabora v Trenti.

Ob 8. do 12. avgusta smo planinci iz OŠ Škofljica z mentorji **Miranom Klavesom**, **Drago Košak** in **Igorjem Selanom** (vsi smo člani

PD Bovec) taborili v Trenti. Tokrat nas niso pritegnili le mogočni skalnati grebeni, ledeno mrzla Soča, čudoviti razgledi, lepota gorskega cvetja in tišina, temveč življenje tukajšnjih pastirjev in ovčje planine. Poiskali smo njihove pristne besede in odkrivali izvor in pomen le-teh. Pogovarjali smo se s spravnikom in pastirji, videli opuščeno planino Zapotok, obiskali »še živo« planino za D 'pjem.

Obiskali smo Etnografski muzej v Trenti. Razstavljeni predmeti in slike s planin so nas prepričale o težkem življenju Trentarjev.

Treba je vzeti vse, kar narava da. Narava pa je v Trenti skopa — razen lepote, te je povsod dovolj.

Žal se tega danes premalo zavedamo. Ne znamo ceniti tistega, kar nam narava tako nesebično nudi. Vse prevečkrat je človek tisti, ki grobo posega vanjo. O tem smo se prepričali tudi mi, ko smo se vzpenjali proti planini za D 'pjem. Mulatiera je tako oblegana kot kakšna najbolj prometna cesta. Jekleni konjički so bili v dolini Lepene parkirani globoko v gozdu. Vsem se je strašansko mudilo. Še hujša rana se je pokazala nekaj trenutkov kasneje, ko smo zagledali splet novih bližnjic.

Bližnjice so prosta pot hudournikom, ki uničujejo podrast.

Spet smo se odločili, da ponovimo našo vsakoletno akcijo in se ob povratku v dolino lotimo zadelovanja le-teh. Upamo le, da marsikdo od mimoidočih, ki so opazovali naše delo, ne bo več pomislil, da bi si pot skrajšal na tak način. Dnevi na taboru so bili prekratki. Ostalo je še veliko lepot, še veliko neraziskanega, za to pa

mora imeti človek odprte oči in odprto srce, pravi Marjan Lipovšek v knjigi Slovenske gore. Takega mnenja smo tudi mi, zato se bomo v Trento še vrnili.

Draga Kosak,
mentor planinskega
krožka OŠ Škofljica

Družinski planinski izlet

V okviru interesnih dejavnosti in vrtcu Ljutomer smo otrokom in staršem ponudili tudi vključevanje v planinski krožek, ki deluje že drugo leto. Lani smo se podali v Olimje, letos smo se povzpeli do vrha Donačke gore (864 m) pri Rogatcu.

Skupaj s starši, bratci in sestricami smo se meglenega sobotnega jutra 15. oktobra z avtobusom odpeljali proti Ptuju, Majšperku in Rogatcu do vznožja Donačke gore, ki nas je pričakala že s soncem obsijana. Veselo razpoloženi smo se podali na vrh gore in med potjo občudovali lepote narave. Tudi najmlajša udeleženca, dveletni Tadej in triletna Laura, sta skupaj z nami osvojila goro. Na vrhu so nam pogledi uhajali na bližnjo okolico in prostranost nižine, kjer se je megla že tudi razkadila. Mir, spokojnost in prijetni občutki so nas obhajali kljub precejšnjemu naporu, ki so ga čutili predvsem nekateri starejši, ko smo se vračali v nižino. Pot nas je nato peljala skozi Podlehnik do Borla, ki pa nam je na žalost pokazal klavno sliko mogotca — gradu, ki propada; mimo hidroelektrarne Formin smo se odpeljali proti Ljutomeru.

Na cilj na vrhu gore smo prišli čisto vsi, tudi najmlajši

Vso pot nas je spremljala pesem, sproščenost otrok in odraslih in rekli smo si: »Še bomo šli v gore!«

Tudi cilji planinskega krožka v našem vrtcu so, da že mladi rod vzgajamo za zdravo življenje, da bodo tudi v poznejših letih radi zahajali v

Staska Brezovar
Vrtec Ljutomer

Petnajstič na pot na Hom

Leta 1980 sta se planinski društvi Polzela in Zabukovica dogovorili, da bosta vsako leto organizirali pohod. Dali sta izdelati posebne značke (bronaste, srebrne, zlate) in posebne dnevnike.

Pohodi so se pričeli, letos je bil že petnajstič — okrogli jubilej torej! Spomladi smo prvič odšli in še kar hodimo na Dobrovlje.

Jeseni pa je bil največkrat cilj planinska postojanka Hom. Spomnili smo se različnih dogodkov iz naše zgodovine, tudi planinskih, spomnili smo se partizanskih domačij, na pohodu smo proslavili 20-letnico Savinjske poti itd. Marsikateri beseda je bila izrečena. Leta 1987 smo, na primer, dejali: »Vendar vsi, ki kopljete grob (slovenskemu narodu), vedite, kljub vsemu bodo še plapolali naši slovenski prapori po naših vrhovih, še bodo plapolali po krajih, kjer je krvavel slovenski narod za osvoboditev, še bo donela slovenska pesem po naših gorah!«

Tedaj smo se spomnili dveh slovenskih generalov: generala **Maistra** in generala **Staneta**. Spomnili smo se Maistrovega publicista in propagandista **Puncerja**, ki so ga Nemci leta 1919 zaklali pri Velikovcu in leži na pokopališču v Braslovčah, ob letošnji proslavi v Celju pa so pozabili nanj, ko so se spomnili **Malgaja** in drugih. General Stane je iz Griž vodil brežiški pohod.

Že tedaj, leta 1987, je v naši pohodni koloni zadonela pesem o slovenski lipi, ki ne sme oveti.

Letos je bil 15. pohod. Bil je množičen, sodelovali so učenci iz šole, stari znanci, ki so malokdaj ali ki niso nikoli manjkali: Hinko iz Litije, Božo, Stane itd.

Namen pohoda je bil, da spoznamo del naše krajevne zgodovine.

Večkrat se vprašamo: so primerni množični pohodi? Odgovor: organizirani, vodeni pohodi so dobrodošli. Zakaj ne bi, recimo, šli na Brodarjev pohod pod Olševo, Miro iz Velenja nam je pokazal pohodno legitimacijo in obrazložil namen pohoda: spoznati delo **prof. Brodarja** v jami pod Olševo. Zakaj ne bi skupaj odšli na Dobrovlje in spoznali to gorovje? Vprašanje je, če bi tako dobro poznali Dobrovlje, če ne bi bilo pohodov in Savinjske planinske poti. Bi spoznali ostenje Kotečnika, če se ne bi leta 1985 v pohodni koloni povzpeli nanj? In še in

še. To so akcije, ki jih organizirajo planinska društva v dolini in izven nje.

Na letošnjem pohodu PD Zabukovica smo si lahko ogledali spominsko tablo na župnišču, ki spominja na **Janeza Goličnika**, župnika, ki je poskrbel za prvo strokovno knjigo v slovenščini.

Šli smo mimo ilirskih gomil in se spomnili ilirov.

Spregovorili smo o izkopavanjih na Kotečniku: tu so našli ostanka iz dobe naandertalca, jamskega medveda iz začetkov bronaste dobe. Pohodna kolona je šla mimo kapele pod Homom in spoznala legendo, ki je vezana na to kapelo. Spoznali smo zgodovino cerkvice na vrhu Homa. Predvsem pa smo obudili spomin na leto 1944:

- na partizansko mašo, ki je bila leta 1944 v farni cerkvi v Grižah; maševal je legendarni duhovnik XIV. divizije **Lampret**;
- spomnili smo se komemoracije, ki je bila 1. novembra 1944 na pokopališču v Grižah. Sredi belega dneva je zadonela partizanska žalostinka v spomin na padle partizane;
- spomnili smo se hajke, ki je bila oktobra 1944 na tem območju in se poklonili borcem in terenoem, ki so padli v teh hajki.

Tako smo predočili učencem in drugim pohodnikom del naše zgodovine.

Od leta 1980 smo na pohodih mlade vzgajali v ljubezni do domovine in prav je, da v času prevrednotenja vrednot to delo ni zamrlo.

Franc Ježovnik

Mladi planinci na Malem Golaku

Prvo nedeljo v oktobru je PD Ajdovščina pripravilo planinski izlet na Mali Golak.

Udeležili smo se ga tudi učenci — planinci iz Vipavskega Križa.

Del poti smo se peljali z avtobusom.

Hodili smo skozi bukov gozd. Letos bukve niso obrodile žira.

Pri Iztokovi koči smo dobili navodila za vzpon na vrh.

Na vrhu je bilo mrzlo. Okolica je bila potopljena v meglo. Spoznali smo ruševje.

Doživeli smo planinski krst. Predsednik PD Ajdovščina nam je postavil šaljiva vprašanja in nas s palico krstil po zadnji plati. Bilo je zabavno.

Nasmejani smo se vrnili do koč, avtobusa in na svoje domove.

Planinci OŠ Dobrovlje — 4. razred — Vipavski Križ

Mali oglas

Ugodno prodam popolnoma nove planinske usnjene čevlje, italijanske, številka 41, za 12.000 SIT, kar je 65 odstotkov cene v trgovini.

Edo Kozorog
Šavlijeva 6, 65220 Tolmin

PROŠNJA PRED STOLETNICO

Prihodnje leto, čez nekaj tednov torej, bomo v planinski organizaciji praznovali nekaj okroglih in nadvse častitljivih obletnic, stoletnic. Ena od izredno pomembnih bo vsekakor stoletnica, odkar je izšla prva številka Planinskega vestnika, osrednje slovenske planinske revije. Samo nekaj let je bilo članstvo v Slovenskem planinskem društvu povezano z obvezno naročnino na Planinski vestnik, potem je vodstvo organizacije sklenilo, naj bo na revijo naročen tisti, ki jo res hoče prebirati.

Zadnji vsaj dve desetletji je naklada v razmerju do števila članstva v PZS približno taka kot v vseh drugih alpskih državah. Toda če smo Slovenci zadnji dve desetletji na goriškem področju dosegali več, kot so drugi narodi, ni nobenega razloga, da ne bi tudi na področju bralnosti planinske publicistike: v uredništvu Planinskega vestnika se s pomočjo svojih sodelavcev in dopisnikov trudimo, da bi bila vsebina čim boljša, bralce pa prosimo, da nam pomagajo pri večanju naklade.

Vse, ki nas berete, zato prosimo, da na Planinski vestnik opozorite svoje planinske prijatelje in znance in jim priporočate, naj se naročijo na osrednjo slovensko planinsko revijo, ki bo prihodnje leto slavila že stoletnico izhajanja.